

DUNÁNTÚLI MANDULAFÁ I.
Gyökerek

Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar

DUNÁNTÚLI MANDULAFÁ I. Gyökerek

A kötet a „**Hazai Tudományos Diákköri műhelyek támogatása**” című,
NTP-HHTDK-15-0032 azonosítószámú pályázat keretében készült.

Kaposvár, 2016

JANUS PANNONIUS

EGY DUNÁNTÚLI MANDULAFÁRÓL

*Herkules ilyet a Hesperidák kertjébe' se látott,
Hősi Ulysses sem Alkinoos szigetén.
Még boldog szigetek bő rétjein is csoda lenne,
Nemhogy a pannon-föld északi hűs rögein.*

*S íme virágzik a mandulafácska merészen a télben,
Am csodaszép rügyeit zuzmara fogja be majd!
Mandulafám, kicsi Phyllis, nincs még fecske e tájon,
Vagy hát oly nehezen vártad az ifju Tavaszt?*

Szerkesztette
Bencéné Fekete Andrea

Szakmai lektorok
*Doba László, Fináncz Judit, Gombos Péter, Klinger Csilla, Kusz Viktória,
Nagyházi Bernadette, Szűcs Márta, Velner András*

Anyanyelvi lektor és korrektor
G. Szabó Sára

Angol nyelvi lektor és korrektor
Bence Krisztina

A borítórajzot készítette
Farkas Beáta

A kötet a „Hazai Tudományos Diákköri műhelyek támogatása” című,
NTP-HHTDK-15-0032 azonosítószámú pályázat keretében készült.

ISBN 978-615-5599-31-6

KIADJA
A KAPOSVÁRI EGYETEM PEDAGÓGIAI KARA

KÉSZÍTETTE
Somogy Design Kft.

FELELŐS KIADÓ
Podráczy Judit, dékán

Tartalom

Előszó	9
Bíró Luca – Talliánné Papp Emőke	
Az én kiskertem (Magból lesz a növény)	11
Fenyő Anna – Talliánné Papp Emőke	
Hajszálcsövek mindenhol	13
Frank Ádám – Kovács Gáborné	
Bogyó beszélni tanul?	15
Kovács András – Kovács Gáborné	
Különleges, egzotikus állatok – a binturong	21
Somogyi Anna – Talliánné Papp Emőke	
Macska a művészetekben	25
Kiss Tamás – Talliánné Papp Emőke	
Olvadni jó! – Egy dadogó SNI kisfiú elmékedései – Könyvajánló	28
Bordás Diána – Talliánné Papp Emőke	
A Fantázia Birodalmának hercegnői – Könyvajánló	31
Karsai Balázs – Hevérné Kanyó Andrea	
A Kékszalag vitorlásverseny története és fejlődése	33
Sztrapek Előd – Hevérné Kanyó Andrea	
II. Rákóczi Ferenc gyermekkorának helyszíne – Kirándulásajánló	37
Orsós Viktória – Hujber Tamásné	
Depresszió: növekvő kamasz-kór, avagy a kamaszkor általános tünete	40
Berecz Lilla – Herber Tünde	
Jane Austen, Virginia Wolf – Would you like a cup of tea? – Egy csésze teát?	50
Budavári Adrienn – Hízó Fanni – Vass Bence – Kerese Tibor	
A súrlódás dinamikáját szemléltető fizikai modell és analóg interaktív szimulációs oktatószoftver kifejlesztése	61
Csóti Lili – Szabó Boróka – Herber Tünde	
A nevek szimbolikája a Harry Potter-kötetekben	68

Vörös Júlia – Baloghné Bíró Mária	
A Monarchia „javíthatatlan” katonája	80
Hollós Boldizsár – Baloghné Bíró Mária	
Hagyományőrzés Szakcs községben	86
Vass Dorina – Gombos Péter	
Nyulász Péter Helka című meseregénye mint lehetséges kötelező olvasmány	91
Kasza-Kiss Brigitta – Nagyné Mandl Erika	
A kamishibai (papírszínház) bemutatása egy konkrét előadás alapján	96
Kasza-Kiss Brigitta – Fináncz Judit	
A gyermekkönyv-illusztráció befolyásoló hatása a kisgyermekes szülők könyvvásárlási szokásaira – Kutatási terv.....	102

Előszó

Alig akad olyan ember, aki még soha nem tépelődött azon, hogy mi is az a tehetség, és mihez is van neki tehetsége. Sokkal inkább érezzük, mit is jelent a tehetség, semmint világosan le tudnánk írni, mit is értünk ezen a fogalmon. Talán jobb is, ha nem kutatunk alaposan magunkban a tehetség után. Inkább műveljük azt, amit szeretünk, szorgalmas munkával mindig arra törekszünk, hogy kicsit jobbak legyünk. Tehetséggondozásunk vezérfonala, hogy minden gyermeknek és felnőttnek segítséget nyújtsunk abban, hogy adottságainak, tehetségének megfelelően kiteljesedhessen az élete. Ahogy Stevenson mondja: „Lenni, akik vagyunk, és azzá válni, amivé válni tehetségünk adatott: ez életünk egyetlen célja.”

A gyermekek nyitottak a környezetük történéseire, érdeklődésük, kíváncsiságuk nem ismer határokat. A tevékenységük célja a világ tapasztalati úton történő felfedezése, ugyanúgy, ahogy a felnőttek világában a tudományos kutatás a valóság megismerését, megértését, törvényszerűségeinek feltárását szolgálja. A Dunántúli Mandulafa programsorozat célja a gyerekek érdeklődésének fenntartása, a tudományos kutatás alapjaiban történő bevezetése. Célunk, hogy már kisiskoláskorban sajátítsák el a diákok az önálló ismeretszerzés módszereit, fejlődjön önálló gondolkodásuk és kreativitásuk. A kötet Janus Pannonius szellemiségét idézi fel. A költeményben a természeti kép és az egyéni sors kapcsolódik össze, a külső látvány így válik a sors jelképévé, az elszigeteltség, a veszélyeztetett kivételes érték szimbólumává. A kötetben olvasható ifjú kutatók, általános iskolások, középiskolások és egyetemisták írásai kivételes értéket képviselnek, hiszen különlegesen tehetséges fiatalok mutatják be mentoraik segítségével önálló kutatásaikat. A kis mandulafácska egyedül ágaskodott annak idején a Mecsek oldalában, szinte lehetetlen körülmények között borult virágba, hogy ha kevés sikerrel is, de felhívja a világ figyelmét magára. Kezdeményezésünk célja, hogy a mi tehetségeink ne maradjanak magukra, hanem segítő társakra, mentorokra leljenek, akik segíteni tudják tehetségük gyarapítását. Ebben a könyvben az olvasó az általános és középiskolás, valamint egyetemista kis tudósok próbálkozásaiából, könyvismertetőiből, kutatási terveiből született írásaival ismerkedhet meg.

A kötet az Emberi Erőforrások Minisztériuma megbízásából az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő által a Hazai Tehetség Program keretében kiírt, a „*Hazai Tudományos Diákköri műhelyek támogatása*” című, NTP-HHTDK-15 számú pályázat keretében készült.

Bencéné Fekete Andrea

Az én kiskertem (Magból lesz a növény)

ABSZTRAKT: Tanulmányom témájául kedvenc tantárgyam és az ehhez kapcsolódó hobibim bemutatását választottam. Szeretem a természetet, legkedvesebb tantárgyam a környezetismeret, saját kiskertem és növényeim vannak. Úgy gondolom, hogy a növényeknek lelkük van, ezzel kapcsolatban sikeres kísérletet is végeztem, amit dolgozatomban is bemutatok. Annak is utánanézttem, honnan származnak kedvenc növényeim. Napjainkban nagy figyelmet kap a környezetvédelem és a vegyszermentes növénytermesztés, ezért saját kertemben semmilyen növényvédő szert nem használok. Művészeti tagozatos osztályban tanulok, s rájöttem, milyen remekül kapcsolhatom a környezetismeretet a művészetekhez is, ezért munkám befejezéseként erre fogok majd kitérni.

Saját kiskertem van egy fácskával, sok gyümölcsöm és zöldségem, amelyeket én termeszték. A terményeket családunk minden tagja nagy örömmel fogyasztja. Nagyon szeretek a kertemben termesztett gyümölcsök és zöldségek felhasználásával főzni. Úgy tervezem, ha felnőtt leszek, éttermem lesz, és a kertemben termő alapanyagokból fogom műveimet elkészíteni. Már most is gyakran főzök saját alapanyagaimból. Szerintem saját terményeim sokkal finomabbak, mint a vegyszerrel teli, íztelen bolti gyümölcsök és zöldségek. Ebből kifolyólag az ételeim is sokkal frissebbek, ízletesebbek. Nagyon szeretem a paradicsomot, már egy egész sornyi van belőle. Amikor leszedelem, lemosom, nem tudok neki ellenállni, azonnal elkezdek falatozni a finomságból. Kertemben csodájára járnak a szomszédok a paprikának, amiben Nobel-díjas magyar tudósunk, Szent-Györgyi Albert fedezte fel a C-vitamint. A híres magyar tudóssal gyermekvilágórákon, projekthét kereteiben ismerkedtünk meg.

Kiskertemmel kapcsolatban annyi tervem van a jövőben, hogy azt hiszem, lassan nagyobb kertre lenne szükségem. Rá kell vennem a nagymamámat, hogy nagyobb teret és többféle növénymagot adjon nekem. Még az is lehet, hogy újfajta fákkal gazdagítom a kertem. Nagyon szeretnék egy cseresznyefát, de az túl nagyra nő, nem fogok bírni vele, ezért ezt az ötletet elvettem. Epret viszont biztosan fogok termesztetni, mert az a kedvenc gyümölcsöm, bár sajnos csak rövid ideig érik. Lehet, hogy tököt is fogok rakni, és akkor még inkább szükségem lesz a plusz helyre, mert semmiről sem fogok lemondani, főleg nem a nagy sikert arató hagymámról. Azok óriásira nőnek és sokszor kellenek a főztömbe. Krumplitermesztésen is gondolkodom, mert kedvencem a sült krumpli, és nagyon finom ételeket lehet belőle készíteni.

Hadd meséljem el azt az érdekes kísérletet, amit növényeimmel végeztem. Egyszer éppen cukorborsót szedtem, amikor megtelt a vödöröm, és lementem, hogy szerezzek egy üres edényt. Mire visszaértem, az a bokr, amit utoljára leszedelem, megint roskadásig tele volt. Lehet, hogy a mama csodacukorborsót adott, vagy bevált a növényvel való kommunikációm. Hallottam

¹ Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium 4/C osztályos tanulója, titkar@gyakorlo-kap.sulinet.hu

² Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium tanára, cinkapanna03@gmail.com

róla, hogy a növények meghálálják, ha szeretik őket, ha beszélgetnek velük. Hát kipróbáltam. S láss csodát, bevált! A fámmal első évben nem tudtam sikert aratni, mert csak kettő barack volt rajta, de azt is felfalták a darazsak. Idén beszélgettem vele is, bízattam, hogy sokat teremjen. Ennek az lett az eredménye, hogy amikor újra meglátogattam a mamámat és megnéztem a kertemet, olyan sok lédús gyümölcs volt rajta, hogy már lehajlottak az ágai.

A kertészkedésnek sajnos megtapasztaltam már az árnyoldalát is: a kukoricámat tavaly elfogyasztották a vadak. Ennek ellenére nem adom fel, tovább próbálkozom a kukoricatermesztéssel. Nekem nagyon szent terület a kertem, és a környezetvédelem is rettentő fontos. Éppen ezért nem engedem, hogy bármilyen vegyszerrel lepermetezzék munkám gyümölcsét.

Hadd mutassam be az általam kedvelt gyümölcsöket és zöldségeket, valamint azok származási helyét. A sárgarépa kétéves növény. Délnyugat Ázsia, azon belül a mai Afganisztán a hazája³. A karotin adja a narancssárga színét. Szeretem a főzős műsorokat. Egyik kedvenc sztárséfem, Jamie Oliver természet több színben is sárgarépát: lila, citromsárga, piros, fehér, bordó répákat használ a főzéshez. A sárgarépa eredetileg lila volt, s I. Vilmos királynak köszönhetjük, hogy megjelent nálunk a narancssárga változata is⁴.

Sok finom étel készíthető paprikából, amit én is el tudok készíteni. Az egyik családi kedvenc a töltött kaliforniai paprika. A receptötletet saját szakácskönyvemből, Till Attila remekművéből merítettem⁵. Az én kedvencem a tökfélék családjába tartozó cukkini, a vadak kedvence pedig sajnos az én kukoricám! A legnagyobb gond az, hogy miközben megszerzik a kukoricát, letápossák az epret vagy a paprikát. A kukoricát sokféle néven ismerik: tengeri törökbúza, málé. Kolumbusz Kristófnak köszönhetjük, hogy ez a finom zöldség ennyire elterjedt⁶. A hagyma fontosságáról már szoltam, lássuk akkor, honnét származik! Ez egy kétéves növény, kitűnő B- és C-vitamin forrás. Hazája Közép-Ázsia. Végül, de nem utolsó sorban a paradicsomot említeném. Sok néven ismerik: paradicska, tomató, tomató. Hazája Dél- és Közép-Amerika. Úgy gondolom, fontos tudni, hogy kedvenc gyümölcsünk és zöldségeink más kultúrákból származnak.

Művészeti tagozatos kisiskolásként tanultunk Giuseppe Arcimboldo gyümölcsfestményeiről, melytől én is eltátom a számat. Egyszer az osztályfőnökünkkel is csináltunk egy ilyen remekművet. Az egyik legérdekesebb képe számomra egy híres császár arcképe.

Arcimboldón kívül más festők is felhasználták alkotásaikban a gyümölcsöket és a zöldségeket. Itt van például 16. századi kortárs Caravaggio, a híres barokk festő, aki saját önarcképét is gyümölcsökkel díszítette.

Kutatásaim még nem értek véget, a továbbiakban is folytatom szívvel-lélekkel a növénytermesztést, hogy még többet megtudhassak a csodás növényvilágról.

Bibliográfia

- » Aradi N. (szerk) (1994). *A művészet története: A barokk*. Budapest: Corvina Kiadó.
- » Kozma Gy. (szerk.) (1977). *Házunk tája aranybánya*. Budapest: Mezőgazdasági Könyvkiadó Vállalat.
- » Petrik A. (2013). *A hideg szóda élvezete*. Budapest: Sanoma Media Kiadó.
- » Pozdora Zs. (szerk) (2010). *Barangolás a művészetek világában*. Debrecen: TKK.

³ [Szerző nélkül]. Sárgarépa, Murok. In: *Wikipédia*. [online] <https://hu.wikipedia.org/wiki/S%C3%A1rgar%C3%A9pa> [2016.01.12.]

⁴ Uo.

⁵ Bogos E. (2014). *Tiniséf szakácskönyv, Egészséges ételek tiniszakácsoknak*. Budapest: Mobil Kiadó.

⁶ [Szerző nélkül]. Kukorica. In: *Wikipédia*. [online] https://hu.wikipedia.org/wiki/Kukorica_%28n%C3%B6v%C3%A9nyfaj%29 [2016. 01. 14.]

Hajszálcsövek mindenhol

ABSZTRAKT: Kedvenc tantárgyam a környezetismeret, annak is azon részei, melyeket kísérletek elvégzésével dolgozunk fel. Harmadik osztályban egy projektfeladat keretében érdekes kísérleteket mutattam be osztálytársaimnak a közlekedőedényekről és a hajszálcsövekről. Most kiegészítettem az akkori előadásomat, pontosan utánanéztem a szakirodalomban a hajszálcső fogalmának és a hajszálcsövesség jelenségét leíró egyszerű törvényeknek. A mindennapi élet több területén felismertem a hajszálcsövességet, ezeket összegyűjtöttem, rendszereztem. A témával kapcsolatban több kísérletet végeztem, melyeket lefotóztam, a megfigyeléseimet dokumentáltam. Eredményeimet úgy összegeztem, hogy előadásomat kortársaim megértsék, előadásom figyelemfelkeltő legyen számukra, őket is kutatásra ösztönözsem.

1. Témaválasztás indoklása

Egy vasárnap délután szüleim kávé ittak, megengedték nekem, hogy egy kockacukrot a kávéba mártsak és megízleljem. Érdekes jelenséget vettem észre: csak a kockacukor csúcsa ért a kávéba, de az egész kocka kávé lett, teleszívta magát. Kérdéseimre anyukám elmagyarázta, miért történik ez így, mivel tetszett a jelenség, szerettem volna megérteni a pontos okát. Ezek után sokat olvastam erről a témáról könyvekben és az interneten egyaránt. Az anyaggyűjtésben tanítóm, a kísérletek tervezésében és elvégzésében fizikatanár édesanyám volt segítségemre.

2. Hajszálcső (kapilláris) jelenség magyarázata

2.1. Nedvesítő és nem nedvesítő folyadékok

A nedvesítés mindig a két anyag egymáshoz viszonyított tulajdonsága. A nedvesítő folyadékban a folyadék részecskék közötti vonzóerő (kohéziós erő) kisebb, mint a folyadék-edény részecskék közötti vonzóerő (adhéziós erő). Az üveget nedvesítő folyadék például a víz. A nem nedvesítő folyadékok részecskék közötti kohéziós erő nagyobb, mint a folyadék-edény részecskék közötti adhéziós erő. Az üveget nem nedvesítő folyadék például a higany.

2.2. Hajszálcső fogalma, kapilláris jelenség

A kis (1-2 mm-nél kisebb) belső átmérőjű csöveket hajszálcsöveknek nevezzük. Egymással összeköttetésben lévő, különböző belső átmérőjű üvegcsövekbe vizet öntünk, akkor annál magasabbra emelkedik a vízfelszín, minél kisebb a cső belső átmérője, a víz felszíne homorú lesz. A higanyfelszín viszont annál alacsonyabbra süllyed, minél vékonyabb a cső, és a higany felszíne domború lesz.

¹ Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium 4/C osztályos tanulója, titkar@gyakorlo-kap.sulinet.hu

² Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium tanára, cinkapanna03@gmail.com

3. Környezetemben előforduló jelenségek, melyekben felismerhető a hajszálcsővesség

3.1. Papírok különböző nedvszívó tulajdonságokkal

Amikor kiömlő folyadékot fel szeretnénk itatni, papírtöröltőt használunk, mely szerkezete alapján sokkal alkalmasabb erre a célra, mint másfajta papírok. Itatóspapírt is azért használunk a töltőtoll tintával való feltöltésekor, hogy az a felesleges tintát felszívja. Füzetlapra vagy írólapra golyóstollal tudunk írni, de ha ezek zsír- vagy olajfoltosak lesznek, akkor már nem.

3.2. Textíliák hajszálcsövei

A ruhaanyagok a nedvességet nemcsak úgy vehetik fel, hogy teljesen bemejtjük őket, képesek hajszálcsöveikkel is felszívni azt. Ezért lesz akár fél lábszárig vizes a nadrágunk esős időben, amikor csak a nadrág alja ér a vízbe.

Mindenki szívesebben hord természetes anyagokból készült ruhaneműt, hiszen ebbe kevésbé izzad bele, a bőrről felszívja a nedvességet. A törölközők, kéztörölkők is a bennük lévő szálak közötti kapilláris rendszer segítségével szívják fel a nedvességet.

3.3. Kertészet

A talaj összefüggő zezugos hézagai kapillárisok. A természetben a talajvíz fölött kezdődik a kapilláris víz, amely a növények vízellátásában fontos szerepet játszik. A kapilláris hatás miatt mozog a nedvesség a száraz talajrészek felé. Ezért célszerű nyáron kapálással átvágni a hajszálcsöveket, hogy a talaj túlzott kiszáradását elkerüljük.

3.4. Építőipar

Építőanyagaink szerkezete láthatatlan mikro-csővecskékből, kapillárisokból áll. Ebből eredően alkalmas építésre, mert így a cement s a mész össze tudja kötni az építőelemeket. Szintén ezért jó a hőszigetelő és hőtároló tulajdonságuk is. De ebből eredően a mikro-csővecskéken keresztül „felszippantja” a talajból a nedvességet a falazatokba.

4. Saját kísérleteim

- (1) Nedvesítő (víz) és nem nedvesítő (higany) folyadékok vizsgálata.
- (2) Hidrofób és hidrofil anyagok vizsgálata.
- (3) Víz és higany megfigyelése hajszálcsőben.
- (4) Kísérlet kockacukortoronyral.
- (5) Textíliák nedvszívó képességének vizsgálata.

Bibliográfia

- » Bonifert D-né – Halász T. – Kövesdi K. – Miskolczi J-né – Molnár Gy-né – Sós K. (2015). *Fizika 7*. Szeged: Mozaik Kiadó.
- » Craig, A. – Rosney, C. (2001). *Természettudományi Kisenciklopédia*. Budapest: Park Kiadó.
- » Csizsár I. (1999). A kapilláris emelkedésről. *Firka*, 6. sz. pp. 223–228.
- » [Szerző nélkül]. Hajszálcsővesség. In: *Sulinet Tudásbázis* [online] <http://tudasbazis.sulinet.hu/hu/termeszettudomanyok/fizika/fizika-7-evfolyam/a-folyadekfelszinnel-kapcsolatos-jelensegek/hajszalcsovesseg> [2016. 02. 05.]

Bogyó beszélni tanul?

ABSZTRAKT: Az elmúlt télen megkeresett egy ötödikes iskolatársam Horváth Renáta, hogy indul egy versenyen és szeretné összehasonlítani az ő családjában élő hullámos papagájokat, azok tartását az én madarammal. Az utolsó kérdése az volt, hogy beszél-e a papagájom? Elgondolkodtam azon, hogy miért is nem tud beszélni a madaram. Amikor harmadik osztályos lettem, úgy gondoltam, hogy összegyűjtöm a madár jellemzőit, családom segítségével megtanítom beszélni. Kísérletem célja az volt, hogy megtanítsam a papagájomat a neve kimondására. Ez az állítás beigazolódott, mert decemberre már érthetően mondta ki a nevét. Kutatásom során az állat szakirányú megismerésén túl, sok boldog pillanatnak lettem részese, miközben Bogyót beszélni tanítottam.

1. Bevezetés

Az elmúlt télen megkeresett egy ötödikes iskolatársam, hogy indul egy versenyen, és szeretné összehasonlítani az ő családjában élő hullámos papagájokat, azok tartását az én madarammal.

Az összegyűjtött információkat táblázatba foglalta.

	Frank Ádám	Horváth Renáta
Hány papagájod van?	1	2
Milyen neműek?	hím	tojó, hím
Mennyi idősek a madarak?	fél éves	hím – 2012-ben fogták be, a korát nem tudja pontosan tojó – 5 éves
Mit esznek?	magvakat	magvakat
Milyen időközönként kapnak enni?	minden reggel	nem rendszeresen, csak ha nagyon csipognak
Van-e kedvenc ételük?	nincs	nincs
Ki engedik-e őket a kalitkából?	igen	nem
Ha igen, milyen időközönként?	minden délután 30-60 percre	----
Mi a kedvenc játékuk?	papírt csipeget	harangot csipkedik
Hogyan viselkednek?	nagyon szelíd	a hím szelíd, a tojó nagyon vad
Tanítottad, illetve tanítod-e beszélni őket?	igen, de még nem tud	nem

1. táblázat. A papagájok összehasonlítása

Forrás: Horváth R. (2014). A hullámos papagáj. KGYTK-dolgozat. p. 7.

¹ Illyés Gyula Általános Iskola Osztopáni Tagiskola 3. osztályos tanulója

² Illyés Gyula Általános Iskola Osztopáni Tagiskola tanára, kgytk.osztopan2@gmail.com

Az utolsó vázlatponton elgondolkodtam, hogy miért is nem tud beszélni a madaram. Úgy gondoltam, hogy összegyűjtöm a madár jellemzőit, családom segítségével megtanítom beszélni. Észrevételeimet a tanulmányomban lejegyeztem.

2. Kutatásom célja

A papagájom egyedül él, nincs társa. Célom, hogy rendszeres, napi közös munkával megtanítom arra, hogy köszönjön és a nevét kimondja.

3. A hullámos papagáj

3.1. Rendszertani besorolása

A hullámos papagáj az állatok országába, gerinchúrosok törzsébe, gerincesek altörzsébe, madarak osztályába, papagájalakúak rendjébe, papagájfélék családjába, a laposfarkú papagáj-formák alcsaládjába, Meliopsittacus nembe, és a Meliopsittacus undalatus fajhoz tartozik.

3.2. Élőhelye, előfordulása

A hullámos papagáj természetes környezete az ausztráliai sztyeppén található. Itt olyan egyed-számát lehet megfigyelni, mint például Magyarországon a házi verébet. Próbálták meghonosítani több országban is, de ez nem sikerült. Vannak helyek, melyeket kedvel, mivel az egész világon kedvelt díszmadár, előfordul, hogy megszöknek, és ezek az állatok csoportba verődve sokszor sokáig megmaradnak egy-egy helyen. Floridában is lehet ilyen populációkkal találkozni. A díszállat-kereskedésekben található hullámos papagájok már tenyésztett állatok.

3.3. Formája, megjelenése

A hullámos papagáj körülbelül 18 centiméter hosszú, farka hossza a madár testének fele, 9-10 centiméter. Külső megjelenését tekintve más színű a vadon élő, és más a tenyésztett faj. A vadon élő hullámos papagájok alapszíne zöld. Fejének elülső része sárga, fejének alsó részén egy nagy kerek folt található. A torkán egy sor ovális fekete foltot figyelhetünk meg. A hátán a fekete alapszínű tollak széle sárga, ezek egy hullámos formát adnak a madárnak, innen kapta a nevét is. Farka zöldeskék, a külső tollak széle sárga. A csőrén levő viaszhátya színe fontos a madár nemének megállapításánál. Egyéves korukra válnak ivaréretté, ilyenkor a hímek csőrén a viaszréteg kék színű, a tojóké pedig barna.

A tenyésztett madarak színe ritkán hasonlít a vadon élő madarakéra. Általában sokkal színesebbek. A vadon élő madaraknál is akadnak elvétve színesebb példányok, de ezeknek sokkal kisebb esélyük van a fennmaradásra, mint a többi madárnak, mert nem tudnak a környezetben rejtőzködni, és sokkal hamarabb észreveszik őket a ragadozók.

3.4. Szaporodása

A hullámos papagájok fűvel bélelt faodvakban fészkelnek. 4-8 tojást rak a tojó, amelyeket két-naponként rak le, és a fiókák is ilyen sorrendben születnek meg a 18. naptól. Sokszor már az első tojás lerakása után elkezd a kotlást. Csak a tojó kotlik, ilyenkor a hím eteti a tojásokon ülő kotlót. A fiókák megszületése után a családban mindenki segít a másíknak. A két szülő felváltva eteti a fiókákat, sőt mivel az első és az utolsó fióka születése között akár 8-10 nap is lehet, az erősebb fiókák segítenek etetni a gyengébbeket. A hullámos papagáj tenyésztése otthoni körülmények között is lehetséges. Lehetőleg azonos vagy egymással harmonizáló színű egyéves

egyedeket kell kiválasztani, és ne legyenek egymással rokoni kapcsolatban. Lehetőleg fogadják el egymást, mert a hullámos papagáj párválasztó madár. Abban az esetben várható a költés, ha a párok elfogadják egymást és párba állnak. Nagyon fontos, hogy megfelelő fészkelési helyet tudjunk biztosítani. Körülbelül 17x17 centiméter alapterületű, nagyjából 20-25 centiméteres faládikó megfelel erre a célra. Körülbelül 15 centiméter magasságban egy 5 centiméter körüli bűvónyílást kell biztosítani. A bűvónyílás alá egy körülbelül 5-6 centiméter hosszú ülőrudat helyezünk. Jó megoldás, ha az odú teteje nyitható. Fészekanyagának egy marék fűrészpor vagy pedig faforgács megfelelő. Ha ezeket a feltételeket biztosítottuk, nagy esélyünk van arra, hogy 18-20 napon belül fiókákkal lesz tele az odú.

3.5. Életmódja

A vadon élő példányok kóborló életmódot folytatnak. Ahol víz és enivaló van bőséggel, ott telepednek le. Főként fűmagokkal táplálkoznak, ezek közül a fehér és vörös kölest kedvelik. Mivel eléggé jól bírják a mostoha körülményeket is, így a fogságban megélnek, hiszen az egyhangú táplálék nem okoz számukra problémát.

A fogságban tartott papagájok nagy része gyorsan megszelídül. Nagyon sok szóra meg lehet őket tanítani, főleg akkor, ha egyedül vannak. A hímek körében sokkal elterjedtebb, de a szakirodalomban lehet olvasni olyan esetekről is, amikor tojóval sikerült ezt elérni. Rendkívül okos és játékos állat. Szívesen játszik a kalitkában elhelyezett csengettyűkkel, különféle mütyürökkel. A fogságban 17 évet is megélhet, míg vadon élő társai átlagéletkora jobb esetben 6-8 év.

A vadon élő madarak röpte gyors, szabálytalan ívű. A jó időjárás kedvez a gyors elszaporodásukhoz. Nincs elég ragadozó a szaporulat gyérítéséhez, de nagyon sokszor előfordul, hogy az aszály megtizedeli az állományt.

Mivel a világon egyedül csak Ausztráliában található meg, ezért a faj szerepel a Természetvédelmi Világszövetség Vörös Listáján.

4. Bogyó, a papagájom

Nagyon szeretem az állatokat, ezért a családom 2013 karácsonyán meglepett egy kék hullámos papagájjal.

1. kép. Bogyó és gazdája

A névadás eltartott egy darabig, de mivel olyan volt, mint egy apró kék bogycsca, ezért úgy döntöttem, hogy Bogyónak fogom hívni. Amikor hozzánk került, még nagyon félénk volt. Este, ha lekapcsoltuk a villanyt, röpködni próbált a kalitkában. Nem kiabált, csak félt. Kértem anyukámat, hogy hadd fogjam meg. Mindennap a kezembe fogtam egy kicsit. Nagyon félt és elég nagyokat csípett. Aztán egyszer elengedtem, és nem repült el azonnal. Anyához repült, mert azt hiszem ott érezte magát biztonságban, aztán a számítógép billentyűzete tetszett meg neki, fel-alá mászkált rajta és csipkedte.

Akkor még könnyen meg lehetett fogni, nem repült el. Egyszerűen hagyta magát arrébb rakni. Mindig bújt anya tenyere alá. Aztán ahogy bátorodott, már nem lehetett megfogni. Csak úgy, ha az ujjunkat vagy a kézfejüknek tettük elé. Szépen rálépkedett. *(A nyitott tenyerünkre nem lépett rá.)* Közben egyre bátrabban csicsergett. Nem rikácsolt, mint általában a papagájok, ő inkább csicsergett.

Kedvenc játéka a hintája és a csőrkoptatója. Nagyon okos madárka, mert rájött, hogy az etetője tetejét el lehet húzni, és ott ki tud jönni a kalitkából. Egyszer sikerült így kiszöknie, persze a szobából már nem jutott ki. Azóta a biztonság kedvéért celluxszal leragasztjuk az etető tetejét.

A salátalevelet nagyon szereti, meg általában a zöld füveket is. Az állandó tápláléka a köles és a zab. De lehet venni neki olyan rudakat, amiket mézzel ragasztanak össze a kedvenc magjaiból és gyümölcsből. A fürtös kölest is szereti. Mostanra már nem csíp agresszívan, de ha megfogom, amit egyébként nem szeret, akkor elég hangosan fejezi ki nemtetszését! Néha megengedi, hogy a rácson keresztül megvakargassam a nyakát, ezt nagyon szereti. Ha odamegyünk hozzá és elkezdünk beszélgetni vele, közel jön hozzánk, és csendben figyeli minden mozdulatunkat.

A kalitkáját nem szabad olyan helyre tenni ahol huzat érheti. Erre érzékeny, akár kötőhártya-gyulladást is kaphat. A nővéremnek volt egyszer egy papagája, aki megfázott. Édesanyám utánanézett az interneten, hogy hogyan lehetne meggyógyítani. A szakírók az infrás kezelést javasolták. *„Az infrát kb. 30-40 cm-re állítsuk a kalittól, naponta 2-3 alkalommal, 20-20 percig tartson a kezelés. Ügyeljünk, hogy utána ne érje hideg a madarat. A »sötét« infrasugarak nem hatolnak mélyre a szervezetben, inkább melegítenek. A »világos« számunkra megfelelőbb, nemcsak a bőrt, de az alatta lévő izomzatot is átmelegíti. Kitágítja a vérereket, felgyorsítja a vérkeringést, az anyagcserét, ingerli a vegetatív idegrendszert.»³*

4.1. Bogyó beszélni tanul

„Ha valamilyen állatot akarunk tartani a lakásunkban, annak értéke aszerint alakul, hogy mennyire szeretjük meg. A hullámos papagáj, amelyet különféle játékokra, beszédre meg lehet tanítani, annál többet ér minél többet tud.»⁴

Egy eleven csacsogó kismadár akkor is nagy örömet okoz, ha nem érthető, amit mond. Csak ének és füttyögetés. De ha a kis kedvencünktől hallunk értelmes szavakat, az maga a csoda. És valahányszor újra halljuk, mindig csodaként éljük meg. Talán azért, mert hihetetlennek tartjuk, hogy egy állat emberi nyelven szólaljon meg. Bogyó előtt hosszú ideig hiába ismételtünk szavakat. Édesanyámmal elmentünk Kaposvárra a Városi Könyvtárba, olyan könyveket kerestünk, amelyekben olvasni lehet a papagájról, annak tanításáról. Találtunk egy nagyon érdekes könyvet.

³ [Szerző nélkül]. A hullámos papagáj. Betegségek. *Diszmadármagazin*. [online] http://www.diszmadarmagazin.hu/hun/cikk_diszmadar.php?id=179 [2015. 03. 05.]

⁴ Radtke, G. (2000). *A hullámos papagáj*. Budapest: Elektra Kiadóház BT. p. 64.

A könyvtárban olvasott Georg A. Radtke *A hullámos papagáj* című könyve szerint figyelni kell a hangerőre – ne beszéljünk halkán. Tisztán, érthetően beszéljünk. Figyeljünk oda a hanglejtésre is.

Ha felnőtt férfi akarja beszédre tanítani a papagáját, nehéz a dolga, mert hangjának mélysége és tónusa nagyon eltér a nők és a gyerekek hangjától. Egyszerre csak egy szót tanítsunk neki. Tanítás közben mindig ugyanazzal a hanglejtéssel kell ismételnünk a szavakat. Nem szabad hadarni, de ugyanakkor vontatott sem lehet a beszédünk, ha papagájunkat beszédre akarjuk tanítani. Minden szótagot tisztán ejtsünk. A papagájbeszéd kutatói megállapították, hogy vannak a papagáj számára könnyebben és nehezebben tanulható hangok. L – ezt a hangot tanulják meg a legnehezebben a madarak, és rendszerint rosszul is ejtik. M és N – szintén nehezen ejtethető. Ezeket a hangokat azért tanulják meg nehezebben, mert hiányában vannak az emberi beszédszerveknek, az ajkaknak. A mi ajkunk puha ezért könnyebben tudjuk a hangokat kiejteni. A papagáj csőre kemény, nem tudja összehúzni, vagy formálni a hangokhoz. Ő erre a torkát próbálja használni. Kerülnünk kell tehát az olyan szavak tanítását – vagy legalábbis csínján bánjunk velük –, melyek nehézséget jelentenek számukra. Könnyen ejtendő hangok: R, P és T. A magánhangzók közül talán csak az U hang okoz nekik némi nehézséget.⁵

Ratke útmutatója alapján elkezdtem a tanítást. Több videofelvételt is készítettem ezekről a próbálkozásokról. Tisztán, érthetően ugyanazzal a hanglejtéssel nagyon sokszor és sok alkalommal ismételtetem a nevét. Egyszer, mikor már kezdtem feladni a próbálkozásokat, megszólalt. Első alkalommal még nagyon oda kellett figyelni, hogy megértsem a szót.

Azóta egyre tisztábban ejti ki a nevét. Nagyon megörültem, amikor végre próbálkozásaimat siker koronázta. Mostanra megtanult több értelmes szót is. Ilyen például a szia. Ratke könyvében azt olvastam, hogy az U magánhangzó, valamint a P hang kimondása is problémát jelent a madárnak.

A könyv írójának ellentmondott az én Bogyóm, ezt az akadályt is legyőzte, hiszen a „puszika” szóban nagyon könnyen kimondja az U hangot is. Neki nem okozott nehézséget. A beszélő papagájok átlagos szókinccse 25 és 30 szó közé tehető. Ezek közül a szavak közül azokat használják legszívesebben, amelyeket könnyen megtanultak és könnyű kiejteniük. Bogyó még csak 3-4 szót tud biztosan kimondani. Több értelmes szót elcsíptünk már a csicsérgése közben.

5. Összegzés

Mielőtt elkezdtem dolgozatom írását, a madaramról nem sokat tudtam. Szerettem, örültem neki, hogy nap mint nap láthatom.

Az anyaggyűjtés és rendszerezés során nagyon sok fontos információt szereztem az állatról és annak tartásával kapcsolatban. Ez a sokszínű, gyönyörű madár a világon csak egy helyen, Ausztráliában található meg természetes lakhelyén. Ott nagyon nagy populációban él. Természetes ellensége nincs. Csak az időjárás befolyásolja az egyedek számát. Ha jön a füves pusztán egy aszályos időszak, az megtizedelheti az állatokat. A hullámos papagáj nevét a tollazatáról kapta. A vadon élő példányok színe más, mint a tenyésztett állatoké. A díszmadár-kereskedésekben csak tenyésztett állatokat lehet megvásárolni. Szaporodásakor megfigyelhető, hogy naponta 1-1 tojást rak le, összesen 6-8-at, a fiókák is a tojás lerakásának az idejében kelnek ki. Így az első és az utolsó fióka születése közt 8 nap is lehet. Mindkét szülő eteti a kis madarakat, sőt az erősebb utódok is segítenek a gyámoltalanabb társak gondozásában.

⁵ Radtke, G. (2000). *A hullámos papagáj*. Budapest: Elektra Kiadóház BT. p. 64.

A világ minden táján elterjedt díszmadár. Ezek már tenyésztett fajok. Nagyon egyszerű a gondozásuk, ezért nagyon sok családnál megtalálhatók. Megfelelő gondozással akár 17 évig is élnek. Nagyon játékos kismadarak, jól taníthatóak. Inkább a hímeknél lehet jó eredményeket elérni, főleg, ha nem vásárolnak nekik párt. De már megfigyeltek tojót is, akit eredményesen tanítottak. Úgy gondolom, hogy eddig édesanyám volt Bogyó fő gondozója, én csak besegítettem neki. Most már egyedül is meg tudom oldani ezt a munkát.

A dolgozat megírása előtt azt a hipotézist állítottam fel, hogy meg tudom tanítani a papagájomat a neve kimondására. Ez az állítás beigazolódott, mert decemberre már érthetően mondta ki a nevét. Azóta még két szót is tud mondani, az egyik a szia, a másik pedig a puszika. Néha elcsípünk egy-egy értelmes szóhoz hasonló hangzást, de ezeket többször nem ismétli meg.

Szerintem ez a beszéd nem akaratlagos beszéd, hanem csak utánpótlás. Azért utánoz bennünket, mert szeret nálunk élni, jól érzi magát a környezetében. Sokat törődünk, foglalkozunk vele, családtagnak tekintjük.

6. Önreflexió

Tanulmányom megírását hasznosnak tartom. Az állat szakirányú megismerésén túl sok boldog pillanatnak részese lettem, miközben tanítottam Bogyót beszélni. Sokkal szorosabb kapcsolat alakult ki köztünk, hiszen a munka során nagyon sok időt töltöttünk el egymás társaságában. Társaimnak fontos információkat adhatok, hogyha papagájt szeretnének választani háziállatnak. Munkámból PowerPoint program segítségével kiselőadást készítettem, amit bemutattam környezetórán társaimnak, ami nagy sikert aratott.

A munkát tovább szeretném folytatni Bogyóval. A következő időszakban eseménynaptárt szeretnék készíteni arról, hogy mikor és milyen dolgokra tudtam megtanítani.

Bibliográfia

- » Horváth R. (2014). *A hullámos papagáj*. KGYTK-dolgozat.
- » Radtke, G. (2000). *A hullámos papagáj*. Budapest: Elektra Kiadóház BT.
- » [Szerző nélkül]. A hullámos papagáj. Betegségek. *Díszmadármagazin*. [online] http://www.dizsmadar-magazin.hu/hun/cikk_dizsmadar.php?id=179 [2015. 03. 5.]

Különleges, egzotikus állatok – a binturong

ABSZTRAKT: A televízióban láttam, hogy a Szegedi Vadasparkba különleges állatot hoztak, melyről akkor hallottam először. Másnap az iskolában megkérdeztem a tanító nénit, hogy ismeri-e a binturongot. Csak nézett rám nagy szemekkel, mert soha nem hallott erről az állatról. Úgy gondoltam, hogy bemutatom társaimnak ezt az érdekes állatot. Először a témával kapcsolatos kérdéseimre kaptam választ. Elég kevés írott szakirodalom állt rendelkezésemre, így a munkám nagy részét az interneten talált oldalakról gyűjtöttem össze. Osztálytársaimnak környezetórán kiselőadást tartottam a binturongokról, a diákokat új ismeretekhez juttattam. A jövőben is szeretnék tovább kutakodni. Célom, hogy keressék olyan állatokat, amelyekről az ismerőseim nem halottak, kiselőadások keretein belül mutassam be a számukra ismeretlen élőlényeket.

1. Bevezetés

A televízióban láttam, hogy a Szegedi Vadasparkba különleges állatot hoztak, melyről akkor hallottam először. Másnap az iskolában megkérdeztem a tanító nénit, hogy ismeri-e a binturongot. Csak nézett rám nagy szemekkel, mert soha nem hallott erről az állatról. Egyből arra gondoltam, hogy a binturongról fogok írni a dolgoztomban.

2. A témával kapcsolatban felmerült kérdéseim

- Honnan származik ez az állat?
- Milyen a testfelépítése?
- Mivel táplálkozik?
- Hogyan szaporodik?
- Életmódja?
- Magyarországon a Szegedi Vadasparkon kívül máshol találkozhatunk-e vele?

3. A binturong

A binturongot régebben külső megjelenése alapján nyestmedvének, illetve medvenyestnek, medvemacskának is hívták. Igazából sem medve, sem macska és nem is nyest. Fogazata miatt a mosómedvék családjába sorolták. Valójában egy teljesen különálló családba, a cibetmacskák családjába tartozik.

¹ Illyés Gyula Általános Iskola Osztopáni Tagiskola 3. osztályos tanulója,

² Illyés Gyula Általános Iskola Osztopáni Tagiskola tanára, kgytk.osztopan2@gmail.com

3.1. Rendszertani besorolása

- (1) Állatok országa
- (2) Gerinchúrosok törzse
- (3) Emlősök osztálya
- (4) Ragadozók rendje
- (5) Cibetmacskafélék családja
- (6) Binturong faj

3.2. Származása

A binturong, más néven medvemacska leginkább Délkelet-Ázsiában, és azt körülvevő szigeteken; Bhután, Banglades, Brunei, Kambodzsa, Kína, Malajzia, India, Indonézia, Mianmar, a Fülöp-szigetek, Thaiföld és Vietnam területén honos. Bár elterjedési területe nagy, sehol sem gyakori.³

3.3. Testfelépítése

Külsejét tekintve a medvefélék családjába is sorolhatnánk. Talán ezért is nevezik sokszor medvemacskának. Nem igaz ez a megállapítás. Ez az egyetlen olyan emlős, melynek kifejlett kapaszkodó farka van, amelyet a fák tetején való mászás közben ötödik kézként használ.

1. kép. Binturong „ötödik keze”

Forrás: <http://animal-kid.com/baby-binturong.html>

Egy kifejlett példány testhossza körülbelül 90-100 centiméter. Tömegük 10-15 kilogramm, magasságuk 30-40 centiméter. Lábain öt ujj nő, karmait nem tudja teljesen visszahúzni. Testét sűrű szőr fedi, általában feketés, de a bundájában fehér és krémszínű szőrök is keverednek.

Rövid, lekerekített fülei vannak, melyeken szörpamacs található. A feje a testéhez képest kicsi, szeme kerek. Hosszú, fehér színű bajusza van. Szőre testén és különösen a farkán hosszú, végtagjain rövidebb. Járása telitalpas, „mackós járású”. Izmos, medveszerű kinézete van, méretben azonban inkább egy kisebb kutyára hasonlít.

³ [Szerző nélkül]. A binturong. *World Geographic Magazin*. [online] <http://www.hotdog.hu/worldgeo/allatvilag/p12> [2015. 02. 23.]

3.4. Szaporodása

A binturong egyéves korára válik ivaréretté. Általában kettő kölyköt hoz világra 70-92 napi vemhesség után, évente kétszer. Már megfigyeltek olyan almot, ahol hat kölyök született. Ez az állat az egyike azoknak az emlősállatoknak, amelyekre az embrionális diapauza jellemző, ami azt jelenti, hogy a növekedés az állat méhében egy időre megáll, ha nem kedvező az időszak az embrió fejlődéséhez. Így akár a 2-3 hónap helyett egy évig is eltarthat a vemhesség.

A Nyíregyházi Állatparkba 2013 decemberében ivarérett nőtény érkezett a Párizsi Állatkertből. Sem a párizsi, sem pedig a nyíregyházi gondozók nem tudtak arról, hogy a nőtény vemhes. 2014 április 18-án meglepődve tapasztalták, hogy két kis kölyök született.⁴

A kölykök már születésük után tudnak fára mászni, szemük később, 8-10 nap múlva nyílik ki. Körülbelül egyéves korukra válnak ivaréretté, addig a nőtény szülővel maradnak.

3.5. Az állat táplálkozása

A binturong a ragadozók rendjébe tartozik, nagyméretű szemfogai vannak, azt gondolnánk, hogy fő tápláléka a hús. Ezzel az elképzeléssel ellentétben mindenevő állat. Az étrendjében első helyen a növények levelei, gyümölcsök, bogyók találhatóak, de nem veti meg a tojásokat és a kisállatokat sem. Állítólag a dögöket és a halakat is megeszi.

3.6. Viselkedése

A binturong éjszakai állat. Magányosan vagy kisebb csoportokban él. Rejtőzködő életmódot folytat. A csoport tagjait a felnőttek és ivaréretlen kölykök alkotják. Az egymás közti kommunikációban nagyon fontos szerepe van az illatanyagoknak. Az állat erősen pézsmaillatú, olyan, mint a pattogatott kukorica.

Mirigyváladékával és vizeletével hagy jelzéseket. Főleg a territóriumát jelzi ezzel. Megfigyelték, hogy farkát a talajon húzva belemártja a vizeletébe. Hangokat is ad ki, sziszeg, morog, röffent, sőt még kacag is. Ez az állat képes kifordítani a bokáját, főleg akkor, ha lefelé mászik a fán. Ilyenkor karmaival meg tud kapaszkodni. Mozgása lassú, leginkább fákon él. Amikor a földön jár, teljesen a talpára lép, ugyanúgy, mint az emberek.

Természetes ellensége nincs. Élőhelyeinek egy része csak a civilizációs területek növekedése miatt beszűkült. Vannak olyan népek, akik vadásszák, a táplálkozásukban ingyencfalatnak számít. Gyógyszert is készítenek belőle. Rendkívül fontos állat ökológiai szempontból. Mivel nagyrészt gyümölcsökkel táplálkozik, ürülékében sok gyümölcsmag van, melyek szétszóródnak. Így segíti „újraültetni” az esőerdőt. A legtöbb binturong természetvédelmi területen él, létszámuk az elmúlt évben harminc százalékkal csökkent.

4. A binturong magyarországi megjelenése

Magyarországon két állatkertben található csak meg ez az érdekes emlős. Először a szegedi vadasparkban találkozhattunk binturongokkal 2012 tavaszán. Két példányt szállítottak Szegedre, a nőtény Csehországból, a him pedig Svédországból érkezett a nemzetközi törzskönyvi program keretében a vadasparkba.⁵ A párnak született egy nőtény kölyke 2013-ban, melyet

⁴ [Szerző nélkül]. *Két medve született a nyíregyházi állatparkban.* [online] <http://www.haon.hu/ket-nyestmedve-szuletett-a-nyiregyhazi-allatparkban/2532873> [2015. 02. 23.]

⁵ [Szerző nélkül]. *Binturong Szegeden.* [online] <http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/binturong-szegeden> [2015. 02. 25.]

2014-ben Szerbiába, a Palicsi Állatkertbe adtak ajándékba. Szerbiában ez az egyetlen ilyen állat él.⁶

2013 decemberében a Nyíregyházi Állatpark ajándékba kapott egy ivarérett nőtényt. Ez az állat egyedül élt ketrecében. 2014 áprilisában a gondozók érdekes dologra bukkantak, egy reggel a nőtény mellett két kölyök volt. Egyik állatkert gondozói sem tudtak arról, hogy binturongjuk vemhes. Ez is alátámasztja szaporodásánál megismert különleges tulajdonságát, hogy ha nem optimális az ellés várható időszaka, akkor meg tudja állítani az embrió fejlődését.

5. Összegzés

Tanulmányom elején a témával kapcsolatos kérdéseimre megkaptam a választ. Sajnos egyik állatkertbe sem tudtam a nagy távolság miatt eljutni, hogy környezetében is tanulmányozzam ezt a ritka állatot. Elég kevés írott szakirodalom állt rendelkezésemre, így a munkám egy részét az interneten talált oldalakról gyűjtöttem össze. Megtudtam, hogy a binturong, hiába nevezik medvemacskának, macskamedvének, nincs a medvével kapcsolatban. A cibetmacskafélék családjába tartozik. Leginkább éjszakai állat. A méreteihez képest hosszú farokkal rendelkezik, melyet kapaszkodásra használ. A nőtény körülbelül 90 nap alatt ellik egy vagy két kölyköt. Az utódok születését tudja szabályozni, amikor az idő nem optimális a szüléshez, a körülbelül 90 napos vemhesség eltarthat akár egy évig is.

Ez történt a Nyíregyházi Állatparkban is, a Párizsból kapott nőtény egyedül élt, ottlétének harmadik hónapjában iker kölykei születtek. Szabad körülmények között Délkelet-Indiában találkozhatunk ezzel az emlőssel. Főleg éjszakai állat, természetes ellensége nincs.

Sajnos egyre kevesebb egyed van belőlük, mert a civilizáció miatt élettere beszűkült, néhány testrészenek varázserejét tulajdonítanak, a szőrmejéből bundát készítenek, ezért tömegesen vadásszák őket. Az itt élő népek csemegének is fogyasztják.

6. Önreflexió

Dolgozatom megírását hasznosnak találok, mert környezetemet megismertethettem egy ritka, számunkra eddig ismeretlen állattal. Osztálytársaimnak környezetórán kiselőadást tartottam a binturongokról, a diákokat új ismeretekhez juttattam. A jövőben is részt szeretnék venni a kutató gyerekek tudományos munkájában. Céлом, hogy társaimnak kiselőadások keretein belül mutassak be a számukra ismeretlen, egzotikus élőlényeket. Így az én tudásom is bővülni fog.

Bibliográfia

- » [Szerző nélkül]. A binturong. *World Geographic Magazin*. [online] <http://www.hotdog.hu/worldgeo/allatvilag/p12> [2015. 02. 23.]
- » [Szerző nélkül]. *Két medve született a nyíregyházi állatparkban*. [online] <http://www.haon.hu/ket-nyestmedve-szuletett-a-nyiregyhazi-allatparkban/2532873> [2015. 02. 23.]
- » [Szerző nélkül]. *Binturong Szegeden*. [online] <http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/binturong-szegeden> [2015. 02. 25.]
- » [Szerző nélkül]. *Nyestmedvét ajándékozott a Vajdaságba a Szegedi Vadaspark*. [online] <http://www.stop.hu/belfold/nyestmedvet-ajandekozott-a-vajdasagba-a-szegedi-vadaspark/1242868/> [2015. 02. 25.]

⁶ [Szerző nélkül]. *Nyestmedvét ajándékozott a Vajdaságba a Szegedi Vadaspark*. [online] <http://www.stop.hu/belfold/nyestmedvet-ajandekozott-a-vajdasagba-a-szegedi-vadaspark/1242868/> [2015. 02. 25.]

Macska a művészetekben

ABSZTRAKT: A macskáknak fontos szerepe van az életemben, négy cicával élek együtt. Számomra ők különleges állatok, egészen kicsi korom óta érdekel, hogy milyen kapcsolatban állnak az emberekkel, mikor lettek háziállatok, miért és hogyan dorombolnak, gyógyít-e a dorombolás, vagy hogy hogyan kommunikálnak. A macskák évezredek óta részei életünknek, elbűvölnek minket villogó szemekkel, puha járásukkal vagy éppen az önfejűségükkel. Sokan imádják a cicákat, de vannak, akik el sem tudják viselni őket. Ez a dolgozat az előbbieknél szól, de szeretném másoknak is felkelteni az érdeklődését.

1. A macska és az ember

Sokan állítják, hogy a macska magányos állat. Valóban, macskák között nem, de ember és macska között meglepően szoros kapcsolat alakulhat ki. A kutatók szerint két macska kapcsolatát rivalizálás, a birtok megvédéséért folytatott harc jellemzi. Valóban, cicáim, ha tehetik, elkerülik egymást, ha mégis kereszteződnek útjaik, azt általában kihullott szőrösömök jelzik szerte a lakásban.³ Az ember azonban különleges helyen áll a macska szemében. Az ő szemzőgükből nézve az ember esetlen, nem jelent konkurenciát. A macska az embert összes hibájával együtt megtanulja megkedvelni, és igazi barátságot köt vele, sőt a szívébe is fogadja. De nem mindenkit, és csak alapos megfontolás után! Céltudatosan választanak ki minket.⁴

Sokak szerint a cicák egyszerű feladatok elvégzésére sem taníthatók meg. Megfigyeléseim szerint valójában a macskák képesek megtanulni az alapvető feladatokat, de csak azokat, melyek érdeklik őket. Jó példa erre, hogy megtanulják, hol és mikor kapnak enni, ez látható az első képen.

1. kép. A cicák etetőhelye

¹ Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium 4/C osztályos tanulója, titkar@gyakorlo-kap.sulinet.hu

² Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium tanára, cinkapanna03@gmail.com

³ Dunphy, H. (2011). *A macskák titkos nyelve: bundás kedvenceink tesztbeszède*. Budapest: Ventus Libro Kiadó.

⁴ Breuer, A. (2012). *Macskák kézikönyve*. Pécs: Alexandra Kiadó.

Tudják, hogy hol található az alomtálcájuk, de azt is észrevettem, hogy rendkívül jó időérzékeléssel rendelkeznek, például saját cicáim mindennap ugyanakkor várnak rám a ház előtt. A figyelmüket rövid időre lehet csak lekötöni, ugyanakkor önszántukból akár órákig tudnak várni, például egy bokorban elbújt gyíkra egy jó játék reményében.

2. A gyógyító dorombolás

Szüleim mesélték, hogy kisgyermekkoromban egyszer azt mondtam, hogy „azt hiszem, elrontottam a cicát, mert zörög benne valami”. Azóta tudom, hogy a macskák egyik jellegzetessége, hogy dorombolnak. A doromboló hang az állat gégéjében jön létre, a hangszalagok ritmikus megfeszítésével és elernyesztésével. A macska dorombolása egy természetes gyógyító mechanizmus, berregő-vibráló, 20 és 140 Hz közé eső frekvenciájú hangjelzés.

Kiderült, hogy azoknak a betegeknek a csontjai gyorsabban gyógyultak, akiknek cica dorombolt az ágyában, így sok ortopédorvos a dorombolás frekvenciájával azonos berendezést használ. Visszagondolva, első osztályos koromban eltört a karom, és az orvos szerint gyorsan gyógyultam. Lehet, hogy ehhez a saját dorombolómnak is köze volt? ⁵

3. Macskatörténelem

A házimacska őse a vadmacska. Házasítása nagyon sokáig tartott, és a folyamat már sokkal korábban elkezdődött, mint azt gondolnánk. Az ókori Egyiptomban i.e. 2000 környékéről származnak az első leletek, melyek igazolják az ember és a macska közötti kapcsolatot. Kezdetben szent állatként tisztelték, később már tenyésztették is a macskákat, mert távol tartották a magtáraktól az egereket és más rágcsálókat, sőt a sivatagból betelepülő kígyókat is.

Európában az 1. században kezdtek elterjedni. A görögök csempészték ki Egyiptomból az első példányokat. A fáraó csapatokat küldött a visszaszerzésükre, de addigra már a Földközi-tengeren keresztül terjesztették őket. Pannóniába a rómaiak vitték be az első macskákat, ahol luxusállatként tartották őket.

Miután a keresztény egyház hatására, mely a sátán képmásának tekintette őket, üldözni kezdték a macskákat, számuk gyorsan csökkent, így az egerek és a patkányok elszaporodtak, és elterjedtek a járványok, például a pestis.

Később újra felismerték hasznukat, tenyésztani kezdték őket. A 20. századra az egyik leggyakoribb háziállattá vált. Ma több mint 600 millió macska él a világon.⁶

4. A macska és a művészet

Művészeti tagozatos osztályba járok, így érdekel, hogy hogy jelennek meg kedvenceim a művészetekben. Bár ezt a területet még csak most kezdem megismerni, máris van egy nagy kedvencem, a *Macskák* című musical.

Megtudtam, hogy a darab alapja egy verseskötet, melyet T. S. Eliot amerikai-angol költő írt keresztgyerekeinek az 1930-as években, érdekesség, hogy a könyv borítóját maga az író illusztrálta.

⁵ Kassai E. (2014). *Gyógyít a macskadorombolás – Mégsem urbánus legenda?* [online] <http://www.life.hu/drlife/20140714-a-macskadorombolas-pozitiv-egeszsegugyi-hatasai.html> [2015. 07. 19.]

⁶ Bíró S. (2011). *A macskák világa*. Nyíregyháza: Nagykönyv Kiadó.

A versekből Andrew Lloyd Webber írt világhírű musicalt. A darab a világban élő különböző szeszélyű, magaviseletű, különböző tulajdonságokkal rendelkező macskák életéről szól. A történet középpontjában a „macskabál” áll, melyet minden évben megrendeznek. Erre a bálra gyűlnek össze a környék macskái, akik emberi tulajdonsággal rendelkeznek, s elmesélik életüket.

A jövőben ezen a területen szeretném folytatni kutatásaimat, mert négy lábú kedvenceim sok költőt, író, festőt, zenészt meghihlettek és biztos vagyok benne, hogy még sok érdekességet fogok megtudni.

Bibliográfia

- » Bíró S. (2011). *A macskák világa*. Nyíregyháza: Nagykönyv Kiadó.
- » Breuer, A. (2012). *Macskák kézikönyve*. Pécs: Alexandra Kiadó.
- » Dunphy, H. (2011). *A macskák titkos nyelve: bundás kedvenceink testbeszéde*. Budapest: Ventus Libro Kiadó.
- » Kassai E. (2014). *Gyógyít a macskadorombolás – Mégsem urbánus legenda?* [online] <http://www.life.hu/drlife/20140714-a-macskadorombolas-pozitiv-egeszsegugyi-hatasai.html> [2015. 07. 19.]
- » [Szerző nélkül]. *A gyógyító macska*. (2006). [online] http://www.paramedica.hu/200610/21_allatok1/index.htm [2015. 10.21.]
- » Verhoef, E. (2010). *Macskák enciklopédiája*. Pécs: Alexandra Kiadó.

Olvasni jó!

Egy dadogó SNI kisfiú elmélkedései

Könyvajánló

ABSZTRAKT: Óvodában, első osztályban nem akartam megszólalni sem, mert gúnyolódtak, csúfoltak. Számomra a magyaróra a „nem kedveltem dolog” maradt. Amikor feladták az első kötelező olvasmányt, hát nagy gyűlölködve elkezdtem, de aztán egyre jobban megszerettem a történetet, s mire a végére értem, szinte folyamatosan olvastam, és már csak nagyon ritkán dadogtam olvasás közben. Ez a könyv, ami engem megfogott, Lázár Ervin *A Négyszögletű Kerek Erdője* és kedves állathősei, szereplői. A kedvenc szereplőm Dömdödöm. Tudjátok miért? Mert ő is csak annyit mondott: dömdödöm, nyilvánvaló, úgy, mint én, nem szólalt meg. Szerintem hasonlítunk!

1. Bevezetés

Írásomban bemutatom, hogy mennyit segített az, hogy már szeretek olvasni. Sokkal magabiztosabb, úgymond beszédesebb lettem, és az olvasásnak hála, enyhült a dadogásom. A dolgozatomban arról mesélek, hogyan változtatta meg az életemet Lázár Ervin könyve.

2. Első osztály

Nem szerettem olvasni, szinte gyűlöltem. Amikor felszólítottak, kényszerítve magamat, de belekezdtem. Nem volt valami fényes, sőt igen rosszul sikerült először az olvasás.

Egyébként dadogok. Óvodában, elsőben nem akartam megszólalni sem, mert gúnyolódtak, csúfoltak. Számomra a magyaróra a „nem kedveltem dolog” maradt ebben az időben. A tanító nénim elmondta az osztályunkban tanuló gyerekeknek, hogy én dadogok. Örülök, hogy emiatt már senki sem csúfol. Sok barátom van, ők és mindenki más türelmesen megvárják, amíg elmondom, hogy mit akarok. Amikor izgulok, akkor még előjön a dadogás. Nekem sokat segített még a zenélés. Zongorázni tanulok, és elmondhatom, elég sikeres vagyok. Otthon Csökölyben és az iskolában is volt már fellépésem és versenyen is részt vettem.

3. Második osztály – az első igazi élmény

Amikor feladták az első kötelező olvasmányt, hát nagy gyűlölködve elkezdtem, de aztán egyre jobban megszerettem a történetet, s mire a végére értem, szinte folyamatosan olvastam, már

¹ Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium 4/C osztályos tanulója, titkar@gyakorlo-kap.sulinet.hu

² Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium tanára, cinkapanna03@gmail.com

csak nagyon ritkán dadogtam olvasás közben. Ez a könyv, ami engem megfogott, Lázár Ervin *A Négyszögletű Kerek Erdője* és a szereplői. Ez a könyv pár igen jókedvű állatról és egy tündérről szól. Ám a jó mögött is meglapul a gonosz. A kedvenc szereplőm Dömdödöm, a medve. Tudjátok miért? Mert ő csak annyit tudott mondani: dömdödöm, mivel neki is baj van a beszédével, nagyon megkedveltem a mesehőst. Szerintem hasonlítunk.

Most bemutatom, hogy hogyan és mennyit segített az, hogy ma már nagyon szeretek olvasni. Sokkal magabiztosabb, úgymond beszédesebb lettem, és az olvasásnak hála, enyhült a dadogásom is.

4. Harmadik osztály

Már könyvmolyként rágtam át magam a könyveken, egyszerűen imádtam. Ebben a tanévben a kötelező olvasmányunk Berg Judit *Rumini* című regénye volt. Egy egérkéről szól, aki be akar lépni egy bűnözőbandába, de Bojtos Benedek (a Szélkirálynő hajóskapitánya) megmenti, és felveszi hajósinasnak dolgozni. Ám ez az egér nagyon kalandvágyó (elkeveredik egy szigeten stb.). A kalandos útja során elfogják, és legjobb barátja Balikó menti meg. Bár még sok mindenivel találkozik, többek között egy mókusvarázslóval.³

Ajánlanék mindenkinek könyveket, amelyeket én már nagyon megszerettem, és biztosan jó szívvel ajánlom a mai fiataloknak, a XXI. század gyerekeinek:

- Romhányi József: Mézga Géza
- J. K. Rowling: Harry Potter (összes kötete)
- Berg Judit: Rumini
- Csukás István: Keménykalap és krumpliorr

Az osztályfőnököm szerint most már az osztályunkban benn vagyok a legjobban fogalmazó és jó helyesíró gyerekek között. Azt gondolom, hogy ebben is a sok olvasás volt és van a segítségemre.

5. Negyedik osztály

Ebben a részben bemutatom, hogyan szerveztem könyvklubot egy osztálytársnőmmel közösen. Egyszer egy szünetben bepillantottam az osztálytársam könyvébe, és rövest elkértem tőle a Harry Potter-kötetet. Azóta a Harry-kötetek lettek a szívem csücskei.

Pár héttel ezután alakítottuk meg a Könyvmoly Olvasó Klubot iskolánkban. Azóta cserélgetjük a könyveket, együtt járunk könyvtárba egyre többen az osztályból. Így, mi gyerekek hatottunk pozitívan egymásra.

Tömerdek könyvet olvastam el, de e sok könyv közül a *Harry Potter és a Tűz Serlege*⁴ című ifjúsági regény fogott meg legjobban. Írnék pár dolgot ezekről a könyvekről. A kedvenc szereplőm Harry Potter, mert az ő szerepébe tudtam magam leginkább beleképzelni, és az élete is tele van váratlan fordulatokkal, kalanddal, izgalmas eseményekkel, és úgy éreztem, olvasás közben én is ott vagyok a helyszínen, én is a Roxfort nebulója vagyok. A kedvenc helyszínem hisztis Myrtle vécéje, de, csak azért mert ott nagyon sok izgalmas dolog történt. (Például a Titkok Kamrájába vezető bejárat is ott van.) A négyes számú kötetben találtam meg a legizgalmasabb

³ Berg J. (2006). *Rumini*. Budapest: Pozsonyi Pagony.

⁴ Rowling, J. K. (2015). *Harry Potter és a Tűz Serlege*. Budapest: Animus Kiadó.

történést, azt, amikor Harry Voldemort nagyúrral harcolt (fő gonosz a könyvben), és hogy miért ajánlanám a gyerekeknek eme csodás könyveket? Mert tele vannak csodákkal, minden perc egy új varázslat a könyvben, és mi tagadás, tele van szörnyekkel, rémekkel kísértetekkel. Melyik kislány ne hozná lázba ez a sok izgalom?

6. Összegzés

Amikor olvasok, láthatatlan figyelőként élem át az eseményeket, és nagyon segít a gondolatok szóbeli megfogalmazásában, a meseírásban, a fantáziám szárnyalásában. Szerintem a kép nélküli könyvek jobbak, segítenek a képzeletem fejlesztésében. Azt tervezem, hogy ügyvéd leszek, de benne van a pakliban az is, hogy mellette majd íróként is dolgozom.

Bibliográfia

- » Berg J. (2006). *Rumini*. Budapest: Pozsonyi Pagony.
- » Rowling, J. K. (2015). *Harry Potter és a Tűz Serlege*. Budapest: Animus Kiadó.

A Fantázia Birodalmának hercegnői Könyvajánló

ABSZTRAKT: Második osztályban osztályfőnököm hatására kedveltem meg az olvasást, mert az első kötelező olvasmányunk, Lázár Ervin *A Négyszögletű Kerek Erdő* című regénye nagyon megtetszett nekem. A következő évben már három könyvet is ajánlott nekünk a tanítónk, melyeket egyre gyorsabban tudtam elolvasni. Így csöppentem bele az irodalom birodalmába.

1. Bevezetés

Dolgozatomban azt szeretném bemutatni, hogyan alakul egy gyermek olvasási szokása, milyen körülmények segítik az olvasóvá válását, mennyire segíti a tanulmányaimat a könyvek szeretete. Az első részben kedvenc könyvsorozatamat mutatom be, amely sokat segített abban, hogy felnőjek, kicsit gyorsabban, mint más gyerekek, mert a csodák segítenek engem abban, hogy könnyebben feldolgozzam a családi problémáimat.

A második részben mesélek arról, hogy formáltak a tantárgyakban is egyre tökéletesebbé a történetek. Ma már könnyűszerrel futok végig több száz oldalas csodákat, melyek után bölcsőbbnek, tapasztalattal telibbnek érzem magam.

Meseírással is foglalkozom, sok szép mesém született már. Ezeket a történeteket *A Fantázia Birodalmának hercegnői*³ ihlették.

Második osztályban kedveltem meg az olvasást, miután Lázár Ervin *A Négyszögletű Kerek Erdő* című regényét, az első kötelező olvasmányunkat nagy morgás közepette kiolvastam. Ezek után a következő tanévben már három kötelező olvasmányunkat kicsit könnyebben átolvastam. Majd megjelentek az életemben a vaskos könyvek.

2. A kezdetek

Az az igazság, hogy a könyvekért mégis csak legfőképpen azért vonzódtam, mert rengeteg dolgom jobb emberré változtattak: a helyesírásom, a fogalmazásom, a szókincsem bővebb lett, könnyebben és bátrabban beszélgetek, mint általában azok az osztálytársaim, akik nem sokat olvasnak. Kiejtésem javult, szókincsem is bővült nem kevés mértékben.

¹ Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium 4/C osztályos tanulója, titkar@gyakorlo-kap.sulinet.hu

² Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium tanára, cinkapanna03@gmail.com

³ Tea Stilton. (2009). *A jéghercegnő. A Fantázia Birodalmának hercegnői 1.* Budapest: Alexandra Kiadó.

Számomra a tudás hatalom, kincs. Nem hiába tartja így a mondás. Ehhez a közmondáshoz vagyok hű. Az első részben kedvenc könyvsorozatamat mutatom be, azokat a köteteket, melyek rengeteget segítettek abban, hogy elérjem a vágyaimat, vagyis, hogy kellőképpen tudjam a helyesírás alapvető szabályait alkalmazni.

Segítséget szeretnék nyújtani a társaimnak hogy, hogyan válasszanak könyvet. A következő könyveket ajánlanám mindenkinek:

- Berg Judit: Rumini-könyvsorozat,
- J. K. Rowling: Harry Potter-kötetek,
- Tea Stilton: A Fantázia Birodalmának hercegnői.

3. Az olvasó

Ezekről a könyvekről szeretettel beszélgetek az osztálytársaimmal. Példaképként tekintek az osztályfőnökömre, azokra, akik előszeretettel olvasnak és meg is értik, amit olvasnak. Érdekeségek rólam: mindig a legcifrább szót keresem, nem szeretem azokat, akik direkt zavarják az órákat, ha egy könyv koszos, gyűrött, hiszen arra is lehet következtetni, hogy milyen a könyv gazdája, ami szomorúsággal tölt el. Szabadidőmben olvasok, kézműves foglalkozásokra járok, barkácsolok, és hát tanulok.

Milyen körülmények segítik a könyvrajongóvá válást? Amikor lehetőségem van rá, az interneten is kutatok a könyvek után. Itt találtam meg a kedvenc köteteim megjelenési adatait. Így tanulom és fejlesztetem az internethasználati ismereteimet is.

Minden szabadidőmben olvasok, mert megnyugtató, mert bölcsebbé tesz, mert elfeledem minden gondomat. A könyv egy varázslat. Falom a könyveket. Ami a kezembe kerül, azt elolvasom, de van olyan, amikor egy könyvet nem tudok elolvasni, a nehezebb fajsúlyú olvasmányokról beszélek, de nem keseredek el, akkor könnyebben kezdek, s majd visszatérek később, ha felnőtt leszek, a félbehagyott kötethez.

4. Ajánlás

Szeretettel ajánlom a még olvasni nem szeretőknek, és a könyvmolyoknak is egyaránt a következőket.

Ha nem fedezted fel, hogy mire képes a könyv, írd egy fogalmazást, olvasd tovább a könyvet, majd két héttel később írd egy újabbat és hasonlítsd össze a kettőt. Csodálkozni fogsz magadon.

Meseírással is foglalkozom, sok szép mesém született már. Ezeket a történeteket *A Fantázia Birodalmának hercegnői* ihlették. Aki szeretne hosszabb történeteket is, vastag könyveket olvasni, kezdje először a vékonyakkal. Miközben könyvet olvasol, próbáld beleélni magad, mert az jó dolog. Ha egy vaszkos könyv végére érsz, azt érzed, hogy minimum fél évvel idősebb lettél, mivel bölcsebbnek, tapasztaltabbnak, szókincsel telibbnek érzed magad.

Azt kívánom, hogy minden egyes kisgyerek érezze át ezt az érzést, hogy miután elolvasunk egy könyvet milyen a büszkeségtől dagadni. Minden egyes diák érezze ezt az érzést. A saját korosztályomat szeretném meggyőzni arról, hogy olvasni jó és hasznos.

Bibliográfia

- » Tea Stilton. (2009). *A jéghercegnő. A Fantázia Birodalmának hercegnői 1.* Budapest: Alexandra Kiadó.

A Kékszalag vitorlásverseny története és fejlődése

ABSZTRAKT: Mivel születésem óta egész évben a vitorlázás vesz körül, így témámnak Európa legnagyobb és legrégebbi vitorlásversenyének történetét és fejlődését választottam. Szeretném mindenkinek bemutatni és amennyire lehet megszerettetni mindenkivel ezt a nem mindennapi életérzést, a vitorlázást. Tanulmányomban nem a vitorlázás alapjaival kezdek, hanem egyből a versenyzés szépségeit és történelmét foglaltam össze. 2012 óta vitorlázással töltöm nyaraimat. Szüleim révén már elég korán belecseppentem ebbe a csodálatos, nem mindennapi szabadidős tevékenységbe, sportba. Ezért választottam témámnak a vitorlázást.

1. A Kékszalag vitorlásverseny kitalálása, megszületése

Utánajárássom és történeti gyűjtőmunkám ideje alatt a következőket találtam, olvastam a Kékszalagról. A Kékszalag egy 140–160 km-es navigációs verseny – a partok érintése nélkül –, ami nagy figyelmet, hajós felkészültséget, vitorlázó tudást és egész embert kíván. Éppen ezért 1934-ben a Hungária Yacht Club versenyvitorlázói által fogalmazódott meg az igény egy tókerülő versenyre, melynek első díja a Balaton kék szalagja volt. Ezzel megszületett Európa legrégebbi és leghosszabb távú vitorlás tókerülő versenye. A Kékszalagot a kor leglelkesebb, legaktívabb magyar versenyvitorlázói, Antal Miklós, dr. Tuss Miklós, dr. Keresztúry Gyula és barátaik találták ki a Hungária Yacht Clubban. Az alapítók úgy döntöttek, hogy a tókerülőn bármilyen vitorlás hajóval lehessen elindulni, és győzzön a leggyorsabb, a legkitartóbb!³

Az első Kékszalag 21 hajót felvonultató mezőnye 1934. július 27-én kora reggel rajtolt Balatonfüredről. Akkor is és azóta is a pálya kelet felé vezet, tehát a hajók akkoriban Alsóórsnél, ma Kenese előtt kerülnek az első bóját. Siófok előtt elvitorlázva át a Tihanyi-csővön tartanak Keszthely felé, majd onnan vissza Balatonfüredre. A táv légvonalban 155 km. Egy hajó körülbelül 200-210 km-t vitorlázik a verseny ideje alatt.⁴

2. A verseny történetének első győztese

Az első győztes az Ugron Gábor vezette Rabonbán 30-as cirkáló lett, és a résztvevők közül csak ketten adták fel a versenyt. A verseny nagy sikert aratott, és ettől fogva kétévénként rendezték

¹ Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium 3/C osztályos tanulója, titkar@gyakorlo-kap.sulinet.hu

² Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium tanára, kanyoandi@hever.hu

³ [Szerző nélkül]. *Kékszalag krónika*. [online] <http://www.kekszalag.hu/kekszalagrol/kekszalag-kronika/> [2015. 11. 03.]

⁴ Dulin J. (2015). *A magyar vitorlázás története*. Magyar Vitorlás Szövetség.

meg. Többnyire júliusban, lehetőleg holdtölte közeli hétvégéken, hogy az éjszakai vitorlázáshoz minél több fény legyen. Ez a mai napig így van.⁵

2.1. A verseny történetének első női győztese

1940-ben győzött először olyan hajó, amelyet nő kormányzott: Kultsár Istvánné Gordon Evelyn vezette a Tramontánát, és a gyönyörű hajóval két év múlva ismét nyert. A Tramontana ma a Kékszalag legsikeresebb hajója, hiszen összesen hétszer diadalmaskodott. A Kékszalagon 2011-óta a legjobb női kormányos a „Gordon Evelyn Díj” nyertese.⁶

3. A háború elérte a Kékszalagot is

1944-ben a háború frontja elérte Magyarországot, ezért törölték a hosszú távú túraversenyeket, így a Kékszalag is elmaradt. A magyar vitorlázók elszánt versenyezni akarását mutatja, hogy a Kékszalag napjára azért, a Hungária Yacht Club kiírta a Szent László Év vitorlásversenyt a Balatonfüred–Kereked–Zamárdi háromszögbe. Július 8-án, egy héttel az országot ért legnagyobb amerikai légitámadás után 23 hajó versenyzett. Pedig a rajtot légiriadó miatt még halasztani is kellett!

A háborút követően 1947-ben rendeztek először újra Kékszalagot. Tehát a kétévente sorra kerülő verseny a párosról a páratlan évekre került. Az első háború utáni versenyen nem nevezési díj volt, hanem a résztvevők kaptak a rendezőségtől egy-egy szalonnát, ezzel segítve a versenykedv felélesztését.

4. Rekordok a verseny történetében

A tókerülő verseny olykor több mint két napig tartott, ha éppen nem fújt jó szél. Ma a limitidő 48 óra, aki ennyi idő alatt nem teljesíti a távot, az már nem talál célvonalat Balatonfürednél.

A verseny rekordidejét 1955-től 57 évig a Nemere II. tartotta. Az 1944-ben épült 75-ös cirkáló az akkor már kétszeres győztes Németh István kormányzásával 10 óra 40 perc alatt ért körbe. Ezt a csúcsidejét javította meg a Fifty-Fifty katamarán.

Hiába gyorsultak a vitorlások, épültek modern hajók, a rekord sokáig megdönthetetlen volt. A Balaton ugyanis szeszélyes, és a csúcspdöntéshez ritkán vannak ideális körülmények. A 2012-es rekorddöntéskor is gyenge volt a szél, de a mai modern, többtestű vitorlások a szélesebb többszörösével tudnak rohanni. A Fifty-Fifty nevű különleges hajó Józsa Márton csapatával a fedélzetén a rekordot 10 óra 32 percre javította.

Két évvel később már jó szél fújt szinte egész nap, így a Fifty-Fifty a saját csúcsát csaknem három és fél órával múlta felül. Az aktuális pályacsúcs: 7 óra 13 perc 57 másodperc. A 2014-es erős szeles 46. Kékszalagon a Nemere II. egytestű hajók közt még fennálló csúcsát is átadta a múltnak a Király Zsolt vezette Raffica. Az egytestű rekord így most 9 óra 56 perc 46 másodperc.⁷

⁵ [Szerző nélkül]. *Kékszalag krónika*. [online] <http://www.kekszalag.hu/kekszalagrol/kekszalag-kronika/> [2015. 11. 03.]

⁶ Uo.

⁷ Uo.

5. A Nemere II. legendás története röviden

1944 júliusának végén Benacsek Jenő tervei és irányítása szerint dr. Márkus Andor számára építették az akkoriban Európa-hírű balatonfüredi hajógyárban. A tölgyfából készített vitorlás a háború viszontagságait a parton sértetlenül vészelte át, de utána évekig nem került vízre. A 90-es évek közepére a nagyon leromlott állapotú hajó ismét partra került. Az időközben tulajdonosává lett Magyar Vitorlás Szövetség megvizsgálta a felújítás lehetőségeit, és mivel a hajót csak a teljes felújítás menthette meg, de mivel ennek költségei igen magasak voltak, így ezt a szövetség nem tudta vállalni, és az eladása mellett döntöttek. A munkálatok 1998 őszén kezdődtek Veszprémben, Dobó Pál hajóépítő műhelyében. A hajót 2000. július 06-án bocsátották újból vízre Balatonfüreden.⁸

6. A Fifty-Fifty története

A PAUGER műhely atyja, Paulovits Dénes a kétárbocos carbonkatamaránt tekintélyes méretű, 50 láb (15 méter) hosszú testekre ültetett kettő darab, egyenként 19 méter hosszú árboccal álmodta meg, ezáltal megduplázva a felhúzható vitorlafelületet. A hajó 9 méteres szélességével a legszélesebb hajó a Kékszalag vitorlásverseny történetében.

7. A legsikeresebb vitorlázó

A verseny legsikeresebb kormányosa Litkey Farkas, aki zsinórban kilenc Kékszalagot nyert 2001 és 2009 között. 2010-ben – katamaránnal – negyedik lett, majd 2011-ben megszerezte tizedik, 2013-ban pedig a tizenegyedik győzelmét. Olimpikon, világbajnok és sokoros magyar bajnok vitorlázó.⁹

8. Korlátozások

Az 1934-ben nyílnak kiírt versenyen az évek folyamán korlátozások léptek érvénybe. Kitiltották a kis uszonyos hajókat és egyes hajótípusokat, vagy bizonyos években csak kabinos hajók indulhattak. A modern versenyhajók indulása is vitákat szült, amikor 2001-ben elhatározták, hogy a versenyt a továbbiakban már évente rendezik. A Magyar Vitorlás Szövetség akkor úgy döntött, hogy a páratlan években bizonyos korlátozó szabályok érvényesek, lehetőséget adva a tradicionális vitorlásoknak a Kékszalag elnyerésére, míg a páros években szinte bármilyen vitorlással szabad versenyezni.

2010-ben engedélyezték többtestű hajók (katamaránok, trimaránok) részvételét is, ami rekordszámú indulót eredményezett. 2010-ben a 42. Kékszalagon 623 hajón, 9 nemzet 3115 versenyzője küzdött. A 2010-es siker hatására a Magyar Vitorlás Szövetség Elnöksége a jövőbe tekintve egy ötéves tervvel folyamatosan feloldotta a hajókra vonatkozó korlátozásokat. Így 2014-től már újra szabad lett a verseny az alapítók eredeti, 1934-ben lefektetett szándékainak megfelelően.¹⁰

⁸ [Szerző nélkül]. *Kékszalag történet*. [online] <http://www.kekszalag.hu/kekszalagrol/tortenet/> [2016. 01. 15.]

⁹ Uo.

¹⁰ Uo.

9. Véleményem a vitorlázás fejlődéséről

Véleményem szerint a vitorlázás mint sport, komoly technikai fejlődés előtt áll. Ez pedig az induló csapatok és versenyzők létszámának növekedésével fog járni, ami azt jelenti, hogy Európa és az ország legrégebbi, leghosszabb és legtöbb embert megmozgató vitorlás eseménye folyamatosan fejlődik. A Kékszalag népszerűsége folyamatosan növekszik, egyre többen vesznek részt rajta. A többség természetesen nem az abszolút győzelemre hajt. Már maga a feladat, a táv teljesítése is nagy kaland és feladat. A Kékszalag egyre növekvő népszerűségének hatására 2001 óta már minden évben megrendezik.

10. Terveim a vitorlázással kapcsolatban

Tervem a vitorlázásban az, hogy minél jobban megtanuljam a vitorlázás minden fortélyát, és azokat később a versenyeken használni tudjam. Szeretnék nagyon sok versenyen indulni és azokon mindig a lehető legjobb eredményt elérni. Nagy vágyam az, hogy egyszer – ha már mindent jól tudok – apa vitorlázó csapatában csapattag lehessenek, és együtt közösen megnyerjük a hajóosztályunkban a Kékszalagot!

Bibliográfia

- » Dulin J. (2015). *A magyar vitorlázás története*. Magyar Vitorlás Szövetség.
- » [Szerző nélkül]. *Kékszalag krónika*. [online] <http://www.kekszalag.hu/kekszalagrol/kekszalag-kronika/> [2015. 11. 03.]
- » [Szerző nélkül]. *Kékszalag történet*. [online] <http://www.kekszalag.hu/kekszalagrol/tortenet/> [2016. 01. 15.]

II. Rákóczi Ferenc gyermekkorának helyszíne Kirándulásajánló

ABSZTRAKT: Nagyon szeretek kirándulni, várakat felfedezni, a történetüket megismerni. A regéci vár részletesebb bemutatása mellett szeretném felkelteni az érdeklődést a Zempléni-hegységben található többi vár iránt is, hogy minél többen ismerjék meg hazánk történelmét. A regéci várról írt tanulmányomban szeretném bemutatni a vár II. Rákóczi Ferenchez és családjához kötődő történetét. Azt az időszakot, amikor a fejedelem a gyermekkorát töltötte itt édesanyjával, Zrínyi Ilonával és később Thököly Imrével is. A vár bejárása során a kihelyezett, színes képekkel bemutatott tájékoztató táblák segítségével megismerkedhettem az itt lakókkal, mindennapi életükkel, a vár történetével.

1. Bevezetés

Szüleimmel nagyon szeretünk túrázni, kirándulni. Főleg olyan magyarországi helyeket keresünk fel, ahol a természeti értékek mellett hazánk történelmét is jobban megismerhetjük. Kedvenceim a várak, hiszen sok érdekes, titokzatos történetet rejtenek. Jó elképzelni, vajon kik lakhattak ott a múltban, voltak-e ott katonák, kikkel harcoltak. Egyik kedvenc tájegységem Magyarország északi részén található. A Zempléni-hegységben is sok titokzatos, rejtélyes, érdekes történetet rejtő várat lehet felkeresni.

2. Vártörténet

A füzéri várban rejtette el a mohácsi csata után 1526-ban Perényi Péter a magyar Szent Koronát. A boldogkőváraljai várban Bebek György pénzt hamisított, a sziklára épített gyilokjáróján pedig végig lehet sétálni. A legérdekesebb, legtöbb titkot rejtő vár, amit szeretnék bemutatni, a regéci vár.

A vár egy 600 m-es hegy tetején, az erdő közepén található. Amikor mi ott jártunk, nagyon romos állapotban volt, de a bemutató táblák segítségével elképzelhettük, hogy régen hogy nézhetett ki, milyen épületek állhattak a várban. A vár sziklás, romos csúcsairól csodálatos kilátás nyílt a környező erdőkre, hegyekre, falvakra. Geológákat is szeretek keresni, itt a várban is rejtettek el egyet, de sajnos a megjelölt helyen nem találtam rá.³

¹ Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium 3/C osztályos tanulója, titkar@gyakorlo-kap.sulinet.hu

² Kaposvári Általános Iskola és Gimnázium tanára, kanyoandi@hever.hu

³ [Szerző nélkül]. *Regéci vár és látogatóközpont*. [online] <http://www.regecivar.hu/> [2016. 03. 10.]

3. A Regéci vár

Regéc legismertebb tulajdonosa a Rákóczi-család volt. I. Rákóczi Ferenc halála után felesége, Zrínyi Ilona a csecsemő II. Rákóczi Ferencsel ide költözött. II. Rákóczi Ferenc itt töltötte gyermekkorát, itt ismerkedett a magyar történelemmel. Megnézhettük a ma már romos palotaszárnyat. Legdíszesebb terme a fogadóhelyiség volt, melynek falát bokályokkal, díszes török csempékkel díszítették.⁴ Ilyet láttunk a felújított sárospataki várban. A csempéken található minták kobaltkék, türkiz, vörös, zöld és lila színűek. Mindegyiket egy gránátalmaág díszíti, egy többszirmú kék virággal. A gránátalma gyümölcse a csempéken függőlegesen két felé osztott, az egyik fele türkiz, a másik vörös színű, ebben a gyümölcs magvait is lehet látni. A regéci vár ásatásakor a sárospataki bokályos ház falait borító csempékkel azonos mintájú töredékek kerültek elő.⁵

A vár legtitokzatosabb története: a palotaszárny feltárása során két csontvázat találtak. Az egyik egy 13 év körüli fiúé, a másik egy 45 év körüli férfié volt. A testeket 10 év eltéréssel temették ugyanarra a helyre. Haláluk okát nem sikerült megállapítani, de azért is izgalmas ez a lelet, mert a vár belső területére nem temetkeztek, főleg nem a palotaszárny alá.⁶

Zrínyi Ilona sokat törődött a várral, javította, bővítette, az ott lakóknak szabályokat írt elő.

A várban található tájékoztató tábla felirata szerint:

- tilos a káromkodás, akit rajtakapnak vagy botütést vagy pénzbüntetést kap,
- cirkáló, virrasztó, ha elalszik őrségben, első alkalommal három pálcaütést kap,
- második alkalommal a vár fokáról le kell vetni a mélybe,
- az őrségnek havonta céllovési gyakorlatot kell tartania.

Zrínyi Ilona Thököly Imrével, a kurucok vezérével kötött újabb házasságot, így a vár a császári csapatok elleni hadjárat központja lett. Itt varrta Zrínyi Ilona a kuruc seregek zászlóit. Végül a várat a császári csapatok 1686-ban lerombolták.⁷

Azóta a vár állaga fokozatosan romlott, nagyobb helyreállítás nem történt. 1990-ben kezdtek az odavezető utat kipucolni, a szemetet eltakarítani, régészeti ásatások kezdődtek.

2015-ben nagyobb felújítás kezdődött. A tervek szerint 2016-ban adják át a felújított öregtornyot, mely a vár legkorábban épült része. Ez is teljesen romos volt. Most a falakat újra építették, tető került rá.

4. Terveim

Szeretnék újra eljutni a várba, hogy megnézhessem, milyen változások történtek, mióta nem jártam ott. Szeretném figyelemmel kísérni a régészeti feltárásokat, kutatásokat, a vár újjáépítését, kiállítóterek kialakítását. Szeretnék minél többet megtudni a várról, az ott élőkről, II. Rákóczi Ferencről, rajta keresztül a magyar történelemről.

⁴ [Szerző nélkül]. A „bokályosház”, mint audienciális szoba az erdélyi fejedelmi udvarokban. [online] <https://pattantanusceramics.files.wordpress.com/2012/02/bokalyoshaz1.pdf> [2016. 01. 11.]

⁵ R. Várkonyi Á. (2002). *A fejedelem gyermekora (1676–1688)*. Budapest: Magyar Könyvklub.

⁶ [Szerző nélkül]. *A regéci vár története*. [online] https://hu.wikipedia.org/wiki/Reg%C3%A9ci_v%C3%A1r [2016. 02. 20.]

⁷ Uo.

Bibliográfia

- » R. Várkonyi Á. (2002). *A fejedelem gyermekora (1676–1688)*. Budapest: Magyar Könyvklub.
- » [Szerző nélkül]. A „bokalyosház”, mint audienciális szoba az erdélyi fejedelmi udvarokban. [online] <https://pattanyuseramics.files.wordpress.com/2012/02/bokalyoshaz1.pdf> [2016. 01. 11.]
- » [Szerző nélkül]. *Regéci vár és látogatóközpont*. [online] <http://www.regecivar.hu/> [2016. 03. 10.]
- » [Szerző nélkül]. *A regéci vár múltja*. [online] <http://www.regec.hu/modules/sections/index.php?op=viewarticle&artid=1> [2015. 11. 22.]
- » [Szerző nélkül]. *A regéci vár története*. [online] https://hu.wikipedia.org/wiki/Reg%C3%A9ci_v%C3%A1r [2016. 02. 20.]

Depresszió: növekvő kamasz-kór, avagy a kamaszkor általános tünete

ABSZTRAKT: Miért? Miért reagálunk másként helyzetekre? Miért vannak a fejünkben reaktív gondolatok? Hogyan lehetne előrevívó a serdülők gondolkodásmódja? Mitől válik a rossz helyzet hajtóerővé? Miért vagyunk a tömegben is magányosak? Hogyan látjuk a világot? A kutatás célja egy hangulati helyzetjelentés felmérése a serdülők depresszív világáról. Ez által az érintettség meghatározása, ötletterv készítése a kortárs segítség konstruktív megvalósításához. Dokumentumelemzéssel szakirodalom-feldolgozást végeztünk, majd fókuszcsoporthoz interjút rögzítettünk. Ezt kiegészítettük tevékenységbe ágyazott feladatmegoldásokkal, amelyeket az Arany János Tehetséggondozó Program önismeret tantárgy saját élményű foglalkozásain kipróbálhattunk.

1. Bevezetés

Témaválasztásunk háttérben az a bizalmi állapot található, amivel szemléljük a körülöttünk levő embereket. Érdekelnek bennünket gondolataik, véleményük, hétköznapiak, örömeik, csalódásaik, de legfőképpen reakcióik. Mitől van, hogy ugyanarra a történésekre teljesen másként reagálnak? Ugyanolyan terhek, megpróbáltatások mellett van, aki sikeres lesz, de van, aki depressziós. Vajon mit éreznek? Hogyan látják a világot? Más szemüveg, más paradigma...

Azért a depresszió téma lett kutatásunk tárgya, mert túl sok ember van a környezetünkben, aki depressziósnak vallja magát. Akinek papírja van róla, hogy tényleg ezekkel a tünetekkel rendelkezik. Van, aki még nem tudja magáról, de mindenki más már észrevette a problémát. Érinti a probléma a szeretteinket, a serdülő kortársakat, a családjainkat. Tudni szeretnénk, hogy miként működik? Mit tehet egy gimnazista, hogy az élete árnyai kisebbek legyenek?

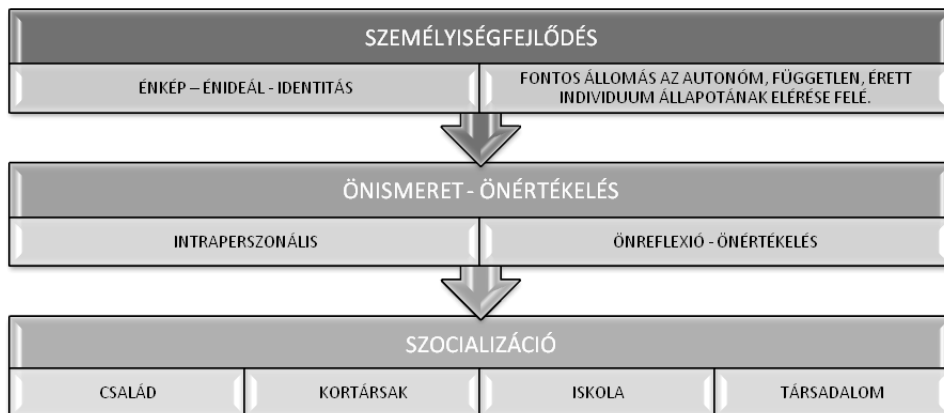
Témavezetői segítséggel és átfogó kutató munkával szakirodalmat gyűjtöttünk, amit folyamatosan feldolgoztunk. Megvizsgáltuk a serdülőkorú jellegzetességeket, közöttük a depressziós tünetek jelenlétét kérdőívvel, korábbi kutatások dokumentumelemzésével. A középiskolás korosztály között többekkel fókuszcsoporthoz interjú keretében beszélgettünk a témáról, ahol ütköztethettük az egyéni véleménykülönbségeket. El kellett jutnunk egy stratégiához, ami segíti a környezetünkben a depressziós tüneteket mutató fiatalokat.

A kutatás célja egy hangulati helyzetjelentés felmérése a serdülők depresszív világáról. Ez által az érintettség meghatározása, ötletterv készítése a kortárs segítség konstruktív megvalósításához.

¹ Kaposvári Klebelsberg Középiskolai Kollégium 9. osztályos tanulója, vikike1999@gmail.com

² Kaposvári Klebelsberg Középiskolai Kollégium, hujbergabi@gmail.com

2. Elméleti bevezető

1. ábra. A serdülőkor kulcskifejezései³

A serdülőkor az ellentétek és a szélsőségek korszaka. Többségünkre jellemző a tétovaság, valamint a bizonytalanság. Hangulataink, teljesítményeink, érzéseink, érdeklődési köreink széles határok között mozognak. De ahogy Anna Freud is mondta: „Amíg a kamasz változik, addig korának megfelelően viselkedik. Aggodalomra akkor van okunk, ha egy szélsőséges magatartásformában megmerevedik.”⁴ Ebben a korszakban elkezdődik az identitás keresése, aminek kialakításában nagy szerepet kapnak a kortárs csoportok. Ezekben a csoportokban kialakul egy közös értékrendszer, ami meghatározhatja például zenei ízlésünket, ugyanis a személyiség egy fontos érzelmi motivációja, hogy valahová, valakihez tartozzon.⁵

2. ábra. A serdülőkori depresszió tünetei

³ Az írásban szereplő ábrákat Hujber Tamásné készítette jelen kutatáshoz 2016-ban (kivéve: 4-5-6. ábrák).

⁴ Kulcsár É. (2004). *A serdülőkori fejlődés pszichológiai jellemzői.* (pp. 52–68). Budapest: ELTE PPK Tanárképzési és Továbbképzési Központ.

⁵ Tari A. (2011). *Z generáció.* Budapest: Tericum Kiadó.

Ezekből kifolyólag a tinédzserek többségére jellemző a depresszív gondolkodásmód, valamint az önpusztítás. Hogy mikor beszélhetünk serdülőkori depresszióról? Vikár György szerint, akiről Kulcsár Éva⁶ tanulmányában sokat olvastunk, a serdülőkor az elszakadás korszaka, elveszítjük a gyermekkorunkat, a gyermekkori kötődést az idealizált biztonságot jelentő szülőkhöz.

A serdülőkor depressziója speciális, kevésbé a felnőttkorra jellemző tünetekben mutatkozik meg, viszont gyakran találkozhatunk lustasággal, közönnyel, magányosság érzésével, kapcsolat nélkülséggel, viselkedésbeli és alkalmazkodási zavarokkal, de látható a 2. ábrán, hogy a felsorolás szinte vég nélküli.⁷

3. ábra. A következmények széles tárháza

Mit hozhat a felszínre a serdülőkből ez a lelki állapot? Az elágazások, következmények többfélék lehetnek az iskolai kudarcoktól, akár a befejezett öngyilkosságig. De az iskolás korosztály egészségmagatartását kutató szakemberek egyre korábbi szexuális aktivitást és szerhasználatot diagnosztizálnak.

11-12 éves korban már megjelenhet az alkohol és a drog. A fiatalok alkoholfogyasztási szokásai a későbbi években drasztikus átalakulást mutatnak, soha nem látott mennyiséget fogyasztanak – leginkább rövid italokból.

3. Kutatási módszerek

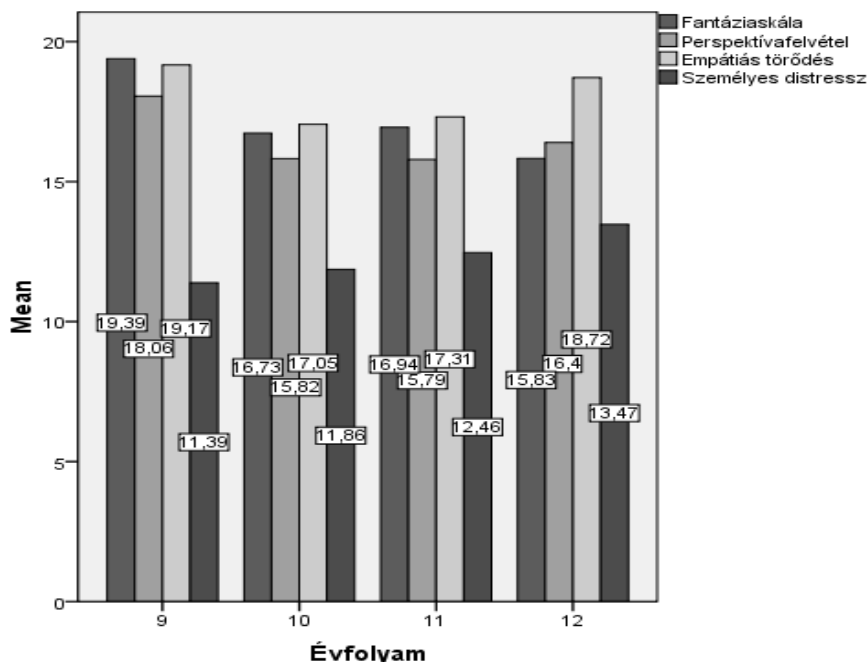
Kutatásunkat két módszer alkalmazásával építettük fel. A környezetünkben fellelhető korábbi kutatások dokumentumelemzését végeztük el, melyek nem közvetlenül a depresszióval foglalkoztak, de segítettek abban, hogy a depresszióhoz kapcsolható témaköröket, területeket megtaláljuk (például distressz, önértékelés, szorongás stb.). Ezekből a kutatási adatokból egy-egy jellemzőt kiemeltünk, amelyek bemutatásra kerülnek. Kollégiumi tanulótársak segítségével fókuszcsoportos interjút terveztünk rögzíteni. Azonban dinamikus feladathelyzetet hoztunk

⁶ Kulcsár É. (2004). *A serdülőkori fejlődés pszichológiai jellemzői*. (pp. 52–68). Budapest: ELTE PPK Tanárképzési és Továbbképzési Központ.

⁷ Uo.

létre, amelynek módszertani besorolása nehézséget okozott, ezért kics csoportos önismereti tréningnek neveztük el. Bemutatjuk az alkalmazott feladattípusokat, és egy válogatást mutatunk be az interjú tanulói véleményeiből.

3.1 Dokumentumelemzés

4. ábra. Davis, M. IRI-tesztjének alskálái egy 2008-as kutatásban

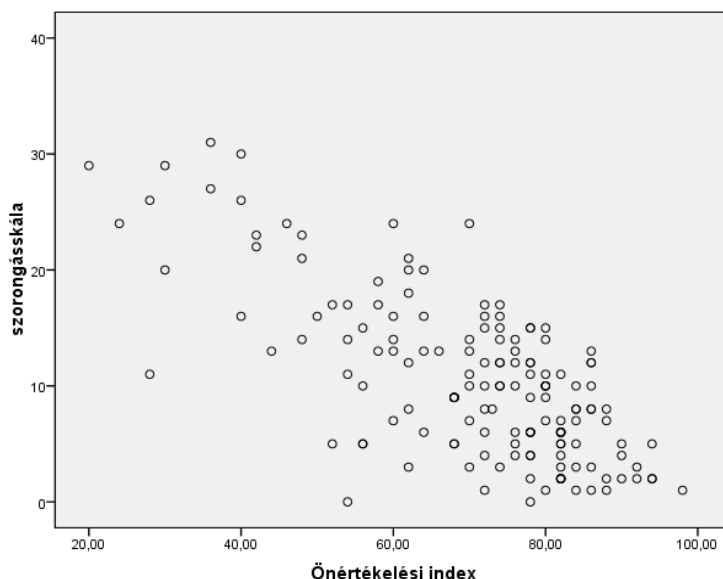
Forrás: Hujber T-né. (2008). Értékrend, értékorientáció vizsgálata serdülők körében. A kutatást bemutató előadás elhangzott 2010. november 15-én a Kaposvári Iskolapszichológiai Konferencián.

Egy elemzési céllal áttekintett 2008-as kutatás értékrend és értékorientáció témakörben vizsgáldott serdülők körében.⁸ A kivetített diagram több alskálája is figyelemre érdemes eredményt mutat.

A személyes distressz az az alskála (lila színű), amely a depresszió időszakában a belső feszültséggel, szorongással együtt megnövekedett mértékben van jelen a szervezetben. Az adatokból azonban látszik, hogy a középiskola időszaka nem kedvez a belső feszültség szinten tartásának.

Az egyes évfolyamok eredményei évről évre magasabb értéket, látható emelkedő tendenciát mutatnak. Örömteli azonban, hogy a védőfaktorként működő empátias törődés és perspektíva felvétel a középiskolás évek végére egyértelműen emelkedő értéket mutatnak.

⁸ Hujber T-né. (2008). Értékrend, értékorientáció vizsgálata serdülők körében. A kutatást bemutató előadás elhangzott 2010. november 15-én a Kaposvári Iskolapszichológiai Konferencián.

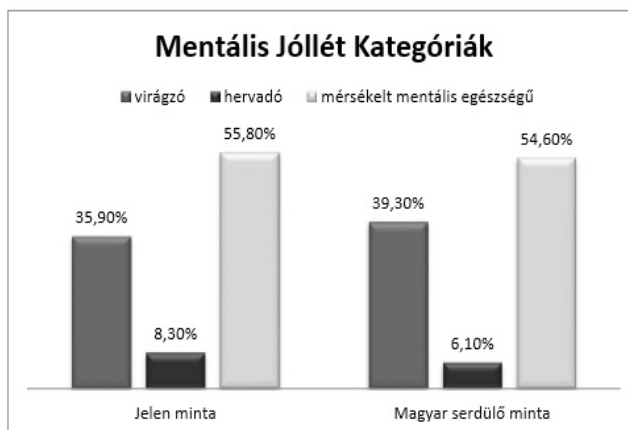

5. ábra. Az önértékelés és a szorongás kapcsolatának ábrázolása pontdiagram segítségével

Forrás: Hujber T-né (2012). Középiskolások önértékelésének vizsgálata. Szakdolgozat.

Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.

Egy 2012-es kutatásban, amely a középiskolások önértékelését vizsgálta, azt találtuk, hogy az önértékelés és a szorongás ellentétes irányú, erős korrelációt mutat.⁹ Ezen a pontdiagramon is látható: minél magasabb a vízszintes tengelyen az önértékelési index mértéke, annál kisebb a szorongás.

6. ábra. A mentális jólét kategóriáinak összehasonlítása egy 2015-ös kutatás tükrében

Forrás: Erdős A. – Hujber T-né (2015). Serdülők mentális jólétének vizsgálata egy tehetségdondozó program tükrében. Kézirat.

⁹ Hujber T-né. (2012). *Középiskolások önértékelésének vizsgálata*. Szakdolgozat. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.

Egy következő 2015-ös kutatás a serdülők mentális jóllétét tárta fel.¹⁰ A diagramon világosan láthatóak a mentális jóllét kategóriái: a virágzó, a hervadó és a mérsékelt mentális egészséget mutatók. Kategóriái a jobb oldali országos átlaghoz viszonyítva a baloldali kutatásban mért adatokkal minden területen romló tendenciát mutatnak. A 2012-es kutatás Gyermekviselkedési kérdőívének szorongás-depresszió alszála egy vizsgált csoport 37%-át hozta depresszióban érintettnek, míg egy 2015-ös vizsgálat – melyet a Debreceni Egyetem folytatott kollégiumunkban – a vizsgált csoport 62%-át mérte depresszió kategóriájában érintettnek. A Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézet munkatársai standardizált kérdőívként a Gyermek-depresszió kérdőívet használták, így joggal kérdezzük, hogy a depresszió növekvő kamaszkór vagy a kamaszkor általános tünete? Ezek az adatok ugyanis sokkal nagyobb érintettséget mutatnak, mint ami az általunk feldolgozott szakirodalmakban megtalálható volt. A dokumentumelemzésben érintett kutatások közös jellemzője, hogy a célcsoportjuk kollégiumunk, a Kaposvári Klebelsberg Középszkolai Kollégium tanulói. Bár helyi kutatási adatokról van szó, mégis valószínűsíthető, hogy az arányok, tendenciák az ország más területein is hasonló számokat hoznának. Bár megjegyezzük, hogy Somogy megye és a dél-dunántúli régió ahol élünk, egyre rosszabb adatokat mutat a munkavállalás, a szegénység, a szerhasználat vagy a lakhatási körülmények terén. Felzárkózva ezzel az észak-magyarországi és észak-alföldi területekhez. A 2008-as és 2012-es kutatás már több neveléstudományi konferencián bemutatásra került, a 2015-ös pedig publikálás alatt van.¹¹ Érdemes még egyszer megjegyezni, hogy a kutatások nem a depresszióról szólnak, de olyan témaköröket tudtunk belőlük kiemelni, melyek befolyásolják annak kialakulását.

3.2. Fókuszcsoportos interjú

Az általunk alkalmazott interaktív fókuszcsoportos interjú egyik feladata a depresszió kifejezésre való szóbeli asszociáció volt. A feladatban részt vevő 8 fő (9-től 13. évfolyamig) a következő kategóriákat fogalmazta meg:

ASSZOCIÁCIÓ	
Érzések	Elemek
• Bezártság (-)	• Lélek (+)
• Magány (-)	• Sötét verem (-)
• Kilátástalanság (-)	• Zene (-+)
• Bánat (-)	• Problémák (-+)
• Idegesség (-)	• Öngyilkosság (-)
• Feszültség (-)	
• Hangulatingadozás (-)	

7. ábra. A szóbeli asszociáció kifejezései és csoportosításuk

¹⁰ Erdős A. – Hujber T-né (2015). *Serdülők mentális jóllétének vizsgálata egy tehetséggondozó program tükrében*. Kézirat.

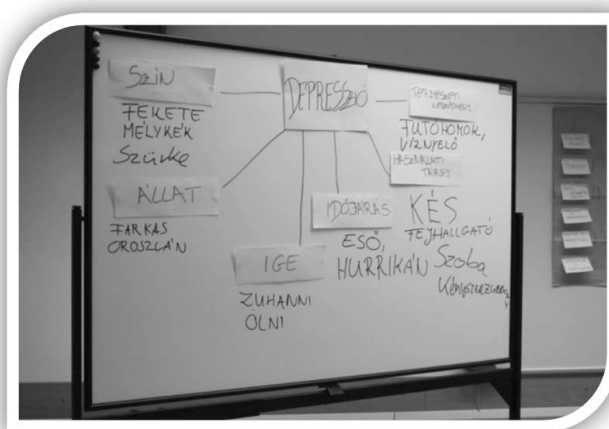
¹¹ Erdős A. – Hujber T-né. (2015). *Serdülők mentális jóllétének vizsgálata egy tehetséggondozó program tükrében*. Kézirat.

Összességében látható, hogy asszociációjuk zömmel negatív irányultságú volt, mint például: bezártság, magány, kilátástalanság, bánat, idegesség, feszültség, hangulatingadozás, sötét ve-rem, öngyilkosság. A zene és a problémák pozitív és negatív előjelet is kaptak. A nem jól kiválasztott zenét nagy veszélyforrásnak tartjuk, mert felerősíti a fiatalok aktuálisan negatív hangulatát, körülölel, bezár. A problémáknál megfogalmazódott, hogy egyes problémák megoldása esetén olyan sikerélményt élhetünk át, amely segíti a tisztánlátást, a konstruktív gondolkodást.

D	E	P	R	E	SZ	SZ	I	Ó
Ü	L	R	O	L	O	U	N	!
H	M	O	M	V	R	NY	G	
	E	B	L	E	O	NY	E	
		L	Ó	SZ	N	A	R	
		É		E	G	D	Ü	
		M		T	Á	Á	L	
		Á		T	S	S	T	
		K		S			S	
				É			É	
				G			G	

8. ábra. Depressziódefiníció a szómanó módszerének segítségével

Egy másik feladatban a szómanó kooperatív módszerével fogalmat alkottunk. A csoport munkájában részt vevő tanulók depressziófogalmát a fent látható 8. ábrában beírt szavak felhasználásával alkottuk meg.

9. ábra. Ha a depresszió ... lenne – táblakép

A csoport következő feladatában a depressziót színeként, állatként, igeként, időjárásként, használati tárgyként és természeti képződményként képzeltek el. Érdekes volt hallani, ahogy a depresszió jelenségét a víznyelőhöz vagy a fűtőhomokhoz hasonlítják. Használati tárgy-

ként a szoba és a fejhallgató lepett meg bennünket a leginkább. Mindkettőt azzal indokolták a jelenlevő tanulók, hogy elzár a külvilágtól, falat emel a serdülő és a környezete közé. A Depresszió zenekar „A döntés” című számának dalszövegrészletével dolgoztunk tovább. Ebből kiemeltünk egy részletet, amely beszélgetést, vitát generált a tanulók között. A feladat közben tartásához a beszélőbot módszerét alkalmaztuk, hiszen csak az szólhatott, akinél a bot volt.

„Annyit jelent az élet neked,
Amennyire értékeled
Félig üres, vagy félig tele
A döntés a tiéd. Élj hát vele!”¹²

A tanulók válaszaiból és az általunk feldolgozott szakirodalmakból hat védőfaktort emelünk ki. Hármat az interperszonalitáshoz kapcsolunk: ezek a család, a társas kapcsolatok és a közösségi életérzés. Hármat pedig az aktivitáshoz: ezek az érdeklődési kör, a mozgás és az önkéntesség. Bagdy Emőke¹³ további védőfaktorokról is beszél a *Hogyan lehetnénk boldogabbak?* című könyvében, amelyek a következő ábrán láthatók:

10. ábra. Védőfaktorok

Forrás: Bagdy E. (2010). *Hogyan lehetnénk boldogabbak?* Budapest: Kulcslyuk Kiadó

Kutatásunkat abból a célból készítettük, hogy keressük a lehetőségeit a prevenciónak, illetve a depressziós tünetekkel érintett tanulók támogatásának. Célunk a védőfaktorok intézményi szintű felhasználásával a közösségen belüli szinergia erősítése. Ehhez ötleteltünk különböző közösségi rendezvényekkel, mint például:

- DÓK szerepkörének megerősítése,
- kollégiumi csoportok csapatépítő programsorozata,
- GEOLÁDA-küldetés kicsiben – csoportok vetélkedése az egész tanéven keresztül,
- rendszeres csoportos sportprogramok – városi ülőröplabda-bajnokság, teremfoci-bajnokság, Deseda-kerülő kerékpártúrák,

¹² Depresszió: A döntés (dalszövegrészlet). [online] URL: <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/89869/depresszio/a-dontes-zeneszoveg.html> [2016. 03. 16.]

¹³ Bagdy E. (2010). *Hogyan lehetnénk boldogabbak?* Budapest: Kulcslyuk Kiadó.

- asztalitenisz-játéklehetőség folyamatosan,
- élményelemek: 24 órás sportprogram, Múzeumok éjszakája, Könyvtárak éjszakája stb.,
- rászoruló csoportok számára gyűjtés szervezése: könyv, tartós élelmiszer stb.,
- önkéntes segítő utak szervezése az állatmenhelyre,
- általános iskolások tehetségfejlesztő műhelyébe diákok rendszeres bevonása,
- diákkezdeményezések felkarolása – önszerveződés támogatása,
- kiscsoportos együttműködések támogatása – projektek megvalósítása,
- saját zenekar támogatása – fellépési lehetőségek,
- szurkolói csapat alapítása.

Kutatásunk címe egy kérdés volt. A kérdés megválaszolása során több értékes tanulói válasz született, ebből szeretnénk közreadni néhányat.

„A kamaszkor, vagy serdülőkor inkább az összezavarodottság, mint depresszió időszaka.” (F. I. 12. évfolyam)

„Ebben a korosztályban a depressziót valamennyire még divatként is kezelik – figyelemfelkelésre használják, azt akarják a fiatalok, hogy foglalkozzanak velük.” (O. M. 12. évfolyam)

„Rájönnek, hogy a depressziót mint betegséget nem tudják kisajátítani, mert az más betegségre is. Függetlenül attól, hogy hány éves az ember, vagy fiú-e vagy lány.” (O. M. 12. évfolyam)

„Mivel a depresszió egy gyűjtőfogalomra vált, ezáltal elveszíti a komolyságát, nem látják az igazi valóját.” (B. G. 9. évfolyam)

„Egyre korábban érnek minket a negatív impulzusok...” (F. E. 10. évfolyam)

„Sokszor azt álmodom, hogy ott szorongok az iskolapadban, és Úristen, felelnem kell történelemből és nem tudok semmit...” (O. M. 12. évfolyam)

„Az legyen a konklúzió, hogy ha egyre több a depressziós fiatal, akkor megvan rá az okuk, azt mi is látjuk és érezzük a bőrünkön, és muszáj segítséget kapniuk.” (F. I. 12. évfolyam)

„Valamennyire a szülőknek is felelőssége, hiszen ha többet foglalkoznának a gyerekükkel, akkor a gyerekek sem azzal töltenék el az internetes idejüket, hogy kipsztozzák a zenéket, hanem lenne normális gyerekkoruk.” (O. M. 12. évfolyam)

4. Összegzés

Kutatásunk címe egy kérdés volt, amit nem hisszük, hogy bárki meg tudna válaszolni, viszont talán igazolhatják Tari Annamária¹⁴ szavait, miszerint a hétköznapi életben az önértékelés, az érzelmek kezelése, az önkontroll olyan meghatározó elemek lehetnek, amelyek egy felnőtt szeretetteljes jelenlétével biztosíthatják az optimális fejlődésünket. A kérdésünket mi magunk, szerzők válaszolnánk meg. Szerintük a kérdésben megfogalmazott mindkét felvetés igaz. Úgy látjuk a serdülőkorban az életkori jellemzők miatt megtalálhatók a depresszió tünetei, de azért a serdülők teljes csoportja nem válik depresszióssá, hiszen nem birtokolják a tüneteket egyidejűleg, nagy számban. Továbbá személyenként eltérően, de jelen vannak megküzdési stratégiák és védőfaktorok. Viszont a kutatások és személyes tapasztalataink is azt támasztják alá, hogy a felgyorsult világunk, az egyre növekvő elvárások okozta feszültséggel már kevésbé tudnak a középiskolások megküzdenni, így a depressziós tünetegyüttesben érintettek száma fokozatosan nő.

¹⁴ Tari A. (2011). *Z generáció*. Budapest: Tericum Kiadó.

Bibliográfia

- » Bagdy E. (2010). *Hogyan lehetnének boldogabbak?* Budapest: Kulcslyuk Kiadó.
- » Erdős A. – Hujber T-né (2015). *Serdülők mentális jóllétének vizsgálata egy tehetséggondozó program tükrében*. Kézirat.
- » Hujber T-né (2008). *Értékrend, értékorientáció vizsgálata serdülők körében*. A kutatást bemutató előadás elhangzott 2010. november 15-én a Kaposvári Iskolapszichológiai Konferencián.
- » Hujber T-né. (2012). *Középiskolások önértékelésének vizsgálata*. Szakdolgozat. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.
- » Kulcsár É. (2004). *A serdülőkori fejlődés pszichológiai jellemzői*. (pp. 52–68). Budapest: ELTE PPK Tanárképzési és Továbbképzési Központ.
- » Tari A. (2011). *Z generáció*. Budapest: Tericum Kiadó.

Jane Austen, Virginia Wolf – Would you like a cup of tea? Egy csésze teát? –

ABSZTRAKT: Egyetlen dolog állandó a világon: a változás. Az emberiség fejlődése szépen végigkövethető a társadalom alakulásán keresztül. Az emberi társadalom felépítése, jellemző vonásai, valamint a társadalmi normák évről évre újulnak; mi, az „építőelemek” pedig véleményt alkotunk a rendszerről, amelyben élünk. Kritizáljuk a társadalmat. Régen is voltak és ma is vannak, akik véleményüket közkinccsé teszik a fejlődést előremozdítandó. Ők az érdeklődő értelemmel, elkötelezettséggel és jó kifejezőképességgel megáldott írók, költők. A társadalomkritika az irodalom fontos eleme. Szórakoztató, elgondolkodtató és megdöbbentő egyszerre. Természetes azonban, hogy sokakban felmerül a kérdés: a „gyönyörködtetés” mellett van-e tényleges, gyakorlati hatása a társadalomkritikának mint irodalmi eszköznek? Elérik-e céljukat a társadalomkritikus írók? Mi egyáltalán a céljuk?

1. Bevezetés

Az angol társadalommal kapcsolatban mindenkinek mások az elképzelései, viszont vannak világszerte elterjedt sztereotípiák, melyektől nehéz elvonatkoztatni (csakúgy mint a teázás, az udvarias gentleman-ek, modern társadalmi morálok, fejlett gondolkodás...). A történelem során végbement angol társadalmi változások éppoly nagy hatást gyakoroltak a többi nemzet fejlődésére, mint a gazdasági vagy politikai téren történtek.

Jane Austen a 18. századi Angliában élt és alkotott. Írásai a világszintű regényirodalom kiemelkedő remekművei, melyeket a mai napig forgat és szeret az olvasóközönség. Romantikus alkotásainak középpontjában a szerelem, a házasság, a család és a társasági élet áll.

Virginia Woolf, angol író nő a 19. század végi Londonban született. Szélsőséges stílusa miatt művei szűkebb körben kedveltek, mégis a 20. századi modern irodalom vezéralakjaként emlegetik. Megteremtett egy új regénytípust, a tudatfolyamregényt. Művei tükrözik feminista létét és az elméjében zajló folyamatok elvontságát.

Mi a közös a két, látszólag teljesen különböző nőben? Bár egy évszázadnyi különbséggel, de mindkettőjük az angol társadalom tagja, fejlődésének szemtanúja volt. Hogyan éli meg két belső szemlélő az értékrendek felborulását, az előrelépésért való harcot, és ez miként jelenik meg alkotásaikban? Hogyan értékeli saját koruk normáit, min és hogyan változtatnának szívesen?

¹ Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium 11/e. osztályos tanulója,

² Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanára, herber.tunde@gmail.com

Tudományos Diákköri Kutatómunkámban Jane Austen és Virginia Woolf kritikus szemén keresztül vizsgálom meg a 18. és 19. századi angol társadalmat. Az ő példájukon keresztül vizsgálom meg és szemléltetem a társadalomkritika mint általánosságban vett irodalmi jelenség jellemzőit, célját, hatását.

Kutatásomban nagy segítségemre voltak a Jane Austenről és Virginia Woolfról készült különböző életrajzok, valamint a munkásságukkal foglalkozó írások. Gondolkodásmódjukról, koruk jellemzőiről az általuk írt regényekből és levelekből tájékozódtam. Ezenfelül a két író életéből és regényeiből készült filmek hosszú listája is rendelkezésemre állt a felkészüléshez. Mindemellett volt szerencsém egy hónapot tölteni a csodálatos angliai Bath városában, mely Jane Austen életének meghatározó helyszíne volt. Itt megtapasztalhattam azt a hangulatot, életstílust, melyet az író (bár több évszázaddal korábban) is átélt és regényeiben megjelenített. Ottlétem során ellátogattam a Jane Austen Múzeumba is.

2. Módszerek

Az általam választott témát szerettem volna valamilyen rendhagyó módon feldolgozni. Az angol társadalom(kritika) fejlődését két kiemelkedő irodalmi személy, Jane Austen és Virginia Woolf munkásságán keresztül vizsgáltam meg. Mivel mindkét író nevéhez szorosan kötődik a levél fogalma, így választásom egy kreatív szövegalkotási módszerre, a levélírássra esett. Kutatásom eredményét Jane Austen és Virginia Woolf fikcionális levelezésébe ültetve fogalmaztam meg. A két különböző századbéli Angliában élő nő tollával írtam a leveleket, melyekben a korukbeli angol társadalomnak állítanak tükröt kíméletlenül.

Igyekeztem minél autentikusabb lenni, ennek érdekében a levelezést angol nyelven írtam, és a levélformához hűen formáztam. Törekedtem a valósághűsége, így a történelmi háttér, a két nő életrajza és műveik mellett az általuk írt levelek, naplóbejegyzések tanulmányozására is fordítottam időt. Ezek az eredeti levelezések nagy segítségemre voltak mindkettejük stílusának, gondolatmenetének és szófordulatainak megfigyelésében. Az általam írt levelekben igyekeztem mindehhez hű maradni.

A levélírással, mindamelllett, hogy széleskörű háttértudást igényel, feldobja, személyesebb hangvétellé teszi a kutatómunkát.

Dear Mrs Woolf,

I have the pleasure of writing to you with the sincere intention of inviting you to the Austen-mansion, Steventon, where a grand ball of writers is to be held in two months time from today.

Having heard of your exceptional authorship, I am not without hopes of us having a long conversation on writing and exchanging some of our ideas.

Please forgive my inquisitiveness; nevertheless I cannot wait to be acquainted to you!

Best regards,

Miss J. Austen

* * *

Dear Jane Austen,

Your letter caused me not a little surprise and joy. And so the invitation to the ball! The pleasure is mine to accept it. I am eager to meet the Queen of English Novels!

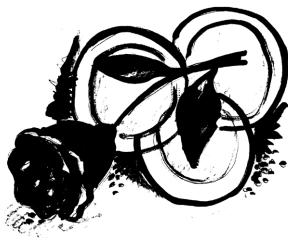
Though I am a bit perplexed... I must confess that I have never been in a ball in my entire life. I would be more than grateful if you could describe me a fancy event like this one, and the most important social expectations I should meet there.

Please answer in your fastest so that I can start preparing in time.

Yours,

Virginia Woolf

* * *

Dear Mrs Virginia Woolf,

A 'fancy event' – as you referred to our balls – is far more disenchanting than all of us likes to think about it.

A ball is a fair of hypocrisy, I dare say. People – especially young ladies – attend these social events with the apparent purpose of parading and flaunting. Their eyes are wandering like hungry predators, hunting for a rumpled ribbon, a freed lock of hair or an impolite little gesture to have it fallen prey to their gossip. These predator eyes are versed in all fields of life that a worthwhile English dame must be versed in: the newest fashion, dance, signs of secret love, proper behaviour

and so on. And I shall enforce that I am as convinced as anyone else would be –if they have taken the effort to observe their behaviour– that the owners of the mentioned critical eyes are the unsuspecting preys at the same time. What else would you call it, my Dear, if not hypocrisy: pretending perfection and criticising ‘the weaker’ while dreading of the possibility that we are ‘the weaker’. I try to visualize the atmosphere of English balls in most of my writings, including the one I am working on these days: Northanger Abbey. In this novel my tone is quite ironic about insincerity and falsehood in public.

Although on the other hand a ball is always a colourful flower on the pale field of our everyday-life. Sometimes I feel that there is not a rewarding occupation for a young lady in the country. It is so quiet and calm here that people tend to create ‘interesting’ activities for themselves, otherwise they would die of boredom. To mention some of these activities: telling gossips, daydreaming about the Prince Charming, finding an enticing groom for any girl around who doesn’t have one yet.

Please accept my apology for my ironic voice! I dare hope that your ideas are not remarkably far from mine and that I found understanding ears and agreeing heart in you!

Satisfying your request, a neat dress of the newest fashion and your husband as a company is all my piece of advice for you. In case your Mr Woolf should be engaged somewhere else, your being married must be hidden somehow for the duration of the ball. A young Mrs without her husband in a ball is the best gossip I could ever imagine...

I am yours sincerely,

Jane Austen

* * *

Dear Jane,

Your ideas are so close to my way of thinking that I already feel being friends with you! Hoping my friendly style doesn’t offend you!

It’s unnecessary to apology for your ‘ironic voice’. I highly appreciate the courage of expressing your true opinion!

Thank you very much for your advice, I’ll try to keep it. I don’t think Leonard will be able to quit his work for the time of the ball...

I’m happy to hear that considering the English society ill is not only my craze. Though it has changed incredibly lot in the past decades... The people are not bored, what’s more, they’re hurrying all the time! The streets are full of worried people walking sure-footed, loud vendors in busy boutiques, crowded omnibuses with harsh tootle... just the normal pulsating London... I won’t say that I cannot bear it. This liveliness, this bustle keeps me alive in my worse days.

My only misfortune is that I can see behind the delightful scene... People always have something to do that draws their attention from the others. Social and personal relationships are neglected. Moral values are faded. We are living in such a swamp! You talked about hypocrisy. One could even touch it, it’s so massively present here! You can never know what is charmed away by the neat smiles on the faces. If only I could see in their minds and read their thoughts! How amazing it would be!

The gap between the top and bottom layers of society is constantly widening. And people are callous. The opulent officials, businessmen, actresses and dames walk by hundreds of

miserable beggars a day in the most indifferent way possible. Where have sympathy, empathy and solidarity gone?? They're only empty words left behind...

Another vice of our society is the crisis of the traditional English family. According to my experience, the members of families often feel forced to feature an old-fashioned (father-, mother-, spouse-, child-) role. Just because it is expected by the society. My childhood memories contribute to my negative judgment on family-life. I don't see the point of establishing a family anymore.

I'm working on a novel through which I long to draw people's attention to the ridiculousness of today-families. I also want to open their eyes to see how the circumstances developed and how our thinking should change together with English society. Is it a far too fantastic dream? The story revolves around a typical English family's life through 3 generations, embracing almost 60 years.

I'd really like to get familiar with your thoughts on these topics!

Yours,

Virginia

PS.: I'm not sure what the title of my mentioned novel should be. Do you have any ideas?

* * *

Dear Virginia,

It is my pleasure to be able to consider such a learned and sophisticated thinker and author as you my friend.

The idea of your newest novel gave my imagination wings. I have been thinking about what the most adequate title would be for days and nights. Here is the result: 1. Generations 2. Changing Years 3. Years and Generations 4. Years 5. Yield to Years. I hope that my efforts were useful and helped you some way.

The picture that you 'painted' about your London astonished me and made me alter my former opinion on the countryside. I do not think I could ever live in such a chaos! I like to visit towns indeed, but lived my whole life in the country, all of my childhood memories attach me here. Upon recollection my family is responsible for my exceedingly agreeable childhood spent in the boring countryside.

I have to admit that your conception about families overwhelmed me. Let me express my warmest compassion on your negative family experience. On the contrary, family plays a mightily important role in my life. Far from the pulsating city-life –using your words– family is the source of knowledge, amusement and one’s future expectancies as well. Your relatives support you in your life from cradle to grave.

On the other hand this tight relation may be the cause of a young man’s or lady’s bleak prospects. Everybody is judged not only by their personality but also by their background –considering family and fortune. In accordance, a poor, indelicate family might reflect on a person’s honour.

The only thing I cannot bear concerning relatives is getting married within the family which – to my greatest detest – is a common habit these times. This remarkable opposition –that I visualised in Pride and Prejudice among others – derives from my faith in marrying only for love.

I am totally convinced that no-one should ever be forced into a marriage on the basis of financial or any other matters. Therefore I also condemn the idea of predestination of young people’s life by arranging their proposal when they’re only little children. As to my persuasion, choosing a life-long partner must be the privilege of the concerned person and not his/her parents’, grandparents’ or neighbours’. I shall always persist on my opinion that no marriage should be made on the basis of anything else than love and no relationship based on love should be obstacle by financial matters.

I am eager to read your ideas concerning marriage and love.

Yours affectionately,

Jane

* * *

Dear Jane,

Thank you very much for your ideas, you did help me a lot! I decided to title my book: The Years.

Sorry for the shortness of this letter. I must work hard nowadays until my novel is ready to get printed. Fortunately I have the advantage of an own press (Hogarth Press) in our house but it still takes a lot of time. Plus I have the Bloomsbury Group to support me in realising my aims. The Bloomsbury Group keeps me alive in this intellectually dumb world... They are wonderful people with wonderful ideas!

I promise to write more when finished with the publication!

Yours,

Virginia

Dearest Virginia,

Violating principles of politeness I decide to write before – by sending your promised longer letter – you testified your accessibility. The only excuse for my impropriety is the need of your advice urgently!

My most current news to you is that I am engaged! It sounds incredibly as this what I have always been waiting for. Harris Bigg-Wither is an old friend of the Austens. He is an agreeable gentleman with a decent fortune. Yesterday my sister, Cassandra and me visited the Bigg family in Manydown and in the end of the evening Harris got down on his knees and proposed marriage to me. Following common-sense, I accepted the proposal.

The only problem in this seemingly happy story is that I do not love him! The idea that I have acted against my own notion kept haunting me so I made up my mind: I will retract the proposal.

Do you – as the whole society except for my family – think that I am about to take a disastrous step?

I highly appreciate your opinion, please answer as fast as possible!

Most affectionately yours,

Jane

* * *

My Dear Jane,

Don't worry, by no means would I ever consider you impropriate! I have managed to finish my book so now I'm fulfilling my promise.

First of all: you're engaged! I totally agree with you...that you did something stupid. You made a hasty decision based on what others would've thought to be proper. I wonder what could've gone through your mind...However, in a short time you were able to admit your fault and that is honourable. I can only encourage you in following your heart. Don't listen to the public's expectations! Listen to your feelings! Go and withdraw the proposal if it calms down your conscience. Don't listen to me! Only listen to yourself!

What do I think about marriage and love? The question of marriage is handled in a much more liberal way nowadays. Today marrying for love is the standard and within the family is

out of question. Finances play appreciably smaller role in finding a spouse. But interestingly enough these modern love-based marriages go wrong and finally end up in divorce in quite a high proportion. If you ask me, I would originate these failures in my already mentioned theory of rigid family roles. Let's take women as the most seriously struggling victims of the system: they have to fit in far too many different roles. Women are supposed to be pretty, kind, weak and romantic as lovers. Devoted, family-and child-centred and patient as mothers. Clean, diligent, good cook and always busy as housewives. Whereas men supposed to be...? Masculine, handsome, strong...always. So where is equality??

We both agree on that the main principle of life is following your heart, don't we? So what if it beats for someone from your own sex? Is it outrageous? Is it a sin? Why is it considered a crime? Why isn't it everyone's right to love whoever they want?? (I tried to visualize the idea of homosexuality and liberty of sexual orientation in Orlando.)

So many unanswered questions on my mind...

Anyway, good luck with your 'dis-proposal'!

Yours,

V.W.

* * *

My Dearest Virginia,

I am very thankful for your encouraging words, they contributed to my determination a lot. I was looking forward to telling you the greatest news of mine: I am free again! It had never come to my mind before that staying a spinster can be more delightful than being engaged. I dare say it is, in my case!

Spinsterhood is the most miserable faith for a young lady to be imagined. I used to share the common opinion but due to the current events I have changed my mind. To be a wife and mother is the predestination of every girl according to the society. My primer aim is still finding love and establishing a family, nevertheless, spinsterhood mustn't be as terrible as it is considered. All in all, I am ready to face whatever God has to me!

In connection with the right to love, I think liberty should be reached. Although I would never have gone so far to consider affiliation to the same sex. Please do not misunderstand me, I am still interested in your ideas!

Yours ever,

Jane

* * *

My Dear Jane,

Congratulations on your spinsterhood! Don't get offended, I'm not being ironic now. I truly appreciate your independent decision! Your definiteness is lacking from most of the women nowadays...

As you could probably find out according to my thoughts, I am a feminist. Oh, or maybe you don't even know what it means?! Feminists are those, who believe that human beings were created equal regardless their gender. We are certain that women are intellectually and socially (at least) equal to men. Besides we strongly believe that all people are entitled to freedom and liberty regardless their gender, sexual orientation, skin colour, ethnicity, religion, culture, lifestyle etc.

Women are too precious to spend all their life in the kitchen! Why would it be impossible for them to work? To show their abilities and take advantage of them?

We are fighting for the rights of women! We are fighting for equality!

Please don't be shocked at my vehemence. I massively believe in these principles, and my emotions overflowed me...I'm sorry!

Yours,

VW

* * *

My Dearest Virginia,

My inference according to our letter-conference is that every society has its own problems in any time. In case one of the problems seem to be solved, another happens to occur. This is how society develops.

We, thinkers and writers are blessed with the privilege of recognising the faults, mistakes of our age and the talent of putting it down in a way that other people can understand them as well.

I am amazed by your sincere, clean way of writing! I long to express my true opinion through my novels but only in a covert way. If I ever attempted to put down my critical views directly (as you dare to do it), that would end up in a scandal and no-one would read my books. For this reason I must hide the pure truth behind enjoyable, pleasant stories to attract readership and entertain people (involving myself as well). Those who are worthy, will understand the discreet inklings as well, I hope.

I am looking forward to talking to you face to face!

Your affectionate friend,

Jane

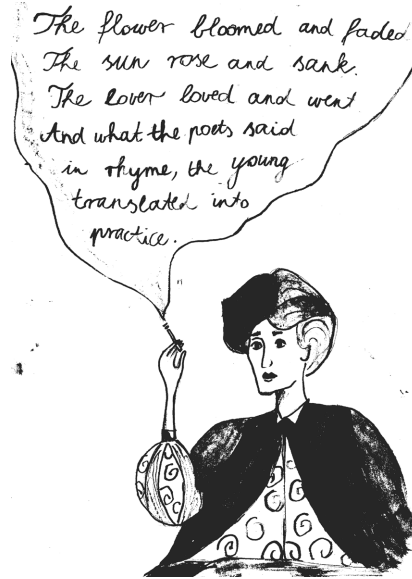
* * *

Dear Jane,

The revelation of the truth about society drives me crazy! You're absolutely right. But it's so hard to accept that however clever, talented and hardworking you are, you can't save the world...

Our task is to spread our recognitions in the way our age allows and society accepts them, be in a direct or a hidden mode.

See you,

Virginia

Összegzés

A társadalom örök fejlődésben van. Minden kornak megvannak a maga pozitívumai és negatívumai is. Az emberiség a saját hibájából tanul, ezáltal mozdítva előrébb a társadalmat. Egy probléma megoldása újfajta problémák megjelenését vonja maga után. Jól imitálja ezt a következő példa: évtizedeken át folyt a küzdelem a nők egyenjogúságáért, mire elérték, hogy ők is dolgozhassanak. Ezzel teljesen felborult a hagyományos családmodell, és új kérdések vetődtek fel a gyerekneveléssel, a háztartással és a családban betöltött szerepekkel kapcsolatban, amelyek szintén megoldásra várnak.

A társadalomkritika a józan gondolkodás és véleményformálás bizonyítéka. Az író közönség elé viszi a társadalommal kapcsolatos elképzeléseit, bízva az olvasók befogadóképességében. Mi értelme kritizálni? Ki kíváncsi a véleményükre? – tehetné fel bárki a sokakban megfogalmazódó kérdést. A kritikából rengeteget lehet tanulni, ha építő jellegű. Íróink pedig az esetek többségében nem csupán az általuk képviselt, hanem egy többek által osztott véleménynek adnak hangot. Ők töltik be a hangosbemondó szerepét.

Egy figyelemfelkeltő, megragadó stílusú, meggyőző írás csodákra képes: lelkesíteni, mozgósítani tud, ha befogadó közönségre talál.

A világot megváltani egy ember (még egy író) sem tudja, viszont a haladás tempójának és irányának meghatározói mi vagyunk. Mindannyian, Jane Austen is, Virginia Woolf is, Ön is, én is.

Bibliográfia

- » Akitt, H. C. (2014). *World of Jane Austen*. UK: Park Lane Books.
- » Austen, J. (2005). *Northanger Abbey*. New York: Barnes & Noble Books.
- » James, S. (2013). Az elveszett Jane Austen kézirat. Budapest: Cor Leonis Films Kft.
- » Open Culture (2016). *Virginia Woolf's Handwritten Suicide Note: A Painful And Poignant Farewell (1941)*. [online] <http://www.openculture.com/2013/08/virginia-woolfs-handwritten-suicide-note.html> [2016. 02. 02.]
- » Society of Authors (2008). *Woolf*. [online] <http://www.woolfonline.com/timepasses/?q=letters/vw/overview> [2016. 02. 02.]
- » The Republic of Pemberley (2011). *Letters of Jane Austen*. [online] <http://www.pemberley.com/janeinfo/brablets.html> [2016. 02. 02.]
- » Woolf, V. (2002). *Mrs. Dalloway*. London: Houghton Mifflin Harcourt.
- » Woolf, V. (2007). *Az évek*. Budapest: Európa Könyvkiadó.

A súrlódás dinamikáját szemléltető fizikai modell és analóg interaktív szimulációs oktatászoftver kifejlesztése

ABSZTRAKT: A technikai alkalmazások számos területén alapvető fizikai jelenség a súrlódás. A tapadás, csúszás dinamikus változásai azonban nehezen követhetők. Célunk egy olyan szemléltető eszköz és vele analóg interaktív szimulációs szoftver kifejlesztése, mely vizuális elemekkel megkönnyíti a jelenségek megértését. Három különböző paraméterű test vontatása történik párhuzamos pályákon modellezőgumival. A mozgást akadályozó erőket a gumi arányos megnyúlása révén a testek lemaradásának mértéke szemlélteti. Jelenleg három különböző paraméter bemutatására szolgáló vontatmányokból áll a bemutatókészlet. A szabad forrású Processing nyelven programozott szimulációs szoftver előnye, hogy a paraméterek egyszerűen változtathatóak, s szórakoztató játék során lehet megtapasztalni a súrlódási tényezőket, a testtömeg vagy a rugalmassági együttható változtatásának összefüggéseit.

1. Bevezetés

Az élet és a technikai alkalmazások alapvető fontosságú természeti jelenségeinek oktatása több tantárgy keretében történik, gyors dinamikus jellegük miatt mégis nehezen érthetőek sok diák számára.⁵ Különösen igaz ez passzív befogadást kívánó hagyományos oktatási módszerek esetén. Az interaktivitást is kínáló szemléltető eszközök⁶, és a diákok cselekvő tanulását indukáló tevékenység alapú módszerek igyekeznek változtatni ezen.⁷ A fizika tantárgyban különös je-

¹ Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanulója, madgemyangel@gmail.com

² Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanulója, fanni.hizo@gmail.com

³ Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanulója, taposbence@gmail.com

⁴ Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanára, tiber.kerese@gmail.com

⁵ Radnóti K. – Wagner É. (1999): A természettudományos nevelés gyakorlati problémái. *Magyar Pedagógia*, 99. évf. 3. sz. pp. 323–342. [online] http://www.academia.edu/7811324/A_TERM%C3%89SZETTUDOM%C3%81NYOS_NEVEL%C3%89S_GYAKORLATI_PROBL%C3%89M%C3%81I [2016. 01. 11.]

⁶ Molnár A. – Muhari Cs. (2007). *Interaktív szemléltetés az oktatásban*. MultiMédia az Oktatásban konferencia, Budapesti Műszaki Főiskola. [online] http://www.mmo.njszt.hu/Kiadvanyok/2007/cikkek/19_MolnarMuhari.pdf [2015. 12. 08.]

⁷ Juhász O. – Murvainé Ádám A. (2008). Tevékenységközpontú pedagógiák – képzési csomag a pedagógusképző felsőoktatási intézmények számára. *Educatio*. [online] http://www.kih.gov.hu/documents/10179/1313714/17_tevékenyseg_kozpontu_pedagogiak.pdf [2016. 01. 10.]

lentséget kap az összefüggések hatékony megértésében a kísérletezés.⁸ A valóság modellezése azonban hosszadalmas előkészítő munkákat igényel, továbbá korlátozott hozzáférést tesz lehetővé a diákok számára. A modern eszközök viszont újabb lehetőségeket adnak kezünkbe, ezek például az animációs szemléltetés vagy a digitális szimuláció.⁹ Utóbbival a valóságot megközelítő adatmodellekkel és az azokat jelképező grafikai alakzatokkal tudunk valós folyamatokat, jelenségeket képernyőn megjeleníteni.

Célunk egy valós fizikai szemléltető modell és egy vele analóg interaktív szimulációs szoftver kifejlesztése a súrlódás dinamikájának tanuláshoz. Hipotézisünk, hogy a mai generáció számára ideális vizuális látványelemek révén megtapasztalhatóvá válik ez az összetett dinamikus jelenség, és az interaktív szimulációs feladatokkal a diákok cselekvő kísérletező tanulását, ezzel a mélyebb, alkalmazói szintű megértést is lehetővé tehetjük.

Az eszköz és a szoftver fejlesztése szakköri projektként kezdődött 2015 elején. A kezdetleges eredményeket – a bemutató eszköz alapját és a szoftver grafikai magját – áprilisban bemutattuk a győri Mobilis Kísérletbazár 2. című rendezvényen, ahol az ötletért a Csodák palotája elismerésben részesítette a fejlesztőket.

Ezután pályáztunk a „KIV-AGY” Kaposvári Innovációs Versenyre, ahol a döntőbe jutva anyagi erőforrást is nyertünk, így iskolai demonstrációs eszközzé fejleszthettük ötletünket. A szoftveres szimulációt is bővítettük, szebbítettük, s további funkciókkal egészítettük ki. Ezen túl interaktív táblán és tableten is futtatható játékos oktatószoftverre bővítettük. Az eszközrendszer gyakorlati tesztelésére iskolánk néhány tanulócsoportjában került sor, valamint a TERMOSZ 2. rendezvényen is szerepeltünk Kecskeméten.

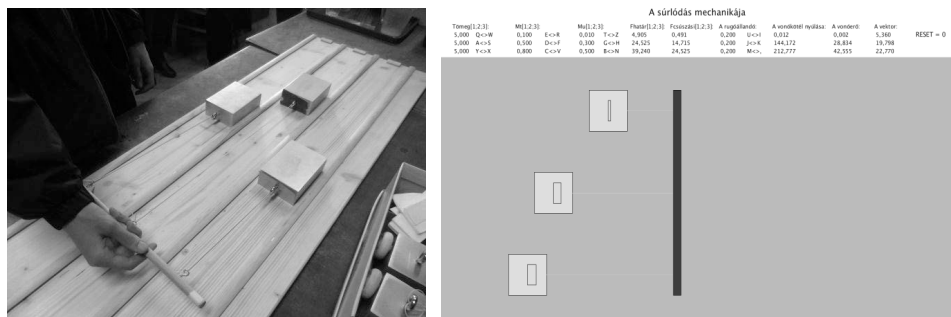
2. Módszer – az alapötlet

A tanulók számára a megértést megkönnyítő vizuális megjelenés érdekében három különböző súrlódási együtthatójú test párhuzamos vontatása nagy rugalmasságú vontatókötelekkel történik. A kötelek megnyúlása révén a testek lemaradásának mértéke szemléletesen mutatja a mozgást akadályozó súrlódási erőket, így a különböző súrlódási tényezőket vagy épp a tömeg szerepét. A nagy súrlódású test szaggatott mozgása bemutatja a tapadási és a csúszási súrlódás közti különbséget is. A gördülő test nagyságrenddel kisebb vonóerő-szükséglete a kerék feltalálásának történelmi jelentőségét szemlélteti.

A játékos, kísérletező tanulás érdekében a kevés diák számára hozzáférhető valós kísérleti eszköz egy analóg szimulációs szoftverrel egészítettük ki. Ez könnyedén sokszorosítható, és a valóságos kísérleti bemutató után, akár egy egész diákcsoporthoz is kísérletezhet virtuálisan. A szoftveres szimuláció lehetővé teszi a befolyásoló paraméterek valóságnál sokkal rugalmasabb beállítását, akár extrém körülmények is tesztelhetők jelentősebb anyagi ráfordítás és veszélyhelyzet előidézése nélkül.

⁸ Hajdú Cs. (2009). *Modern fizikai kísérletek a középiskolában*. Szakdolgozat. Témavezető: Dr. Papp Györgyné Dr. Papp Katalin. [online] astro.u-szeged.hu/oktatas/HajduCsaba.doc [2016. 02. 23.]

⁹ Bérces Gy. (2009). *A számítógép és az internet által kínált lehetőségek a fizika tanításában. Fizikatanítás tartalmasan és érdekesen magyar nyelvű nemzetközi szeminárium magyarul tanító fizikatanárok számára*. ELTE. [online] <http://users.atw.hu/fizkonf/program/proc/szekcio-poszter/BercesGyorgy.pdf> [2015. 12. 13.]

1. ábra. A demonstrációs eszköz és az analóg szimulációs szoftver

3. Eredmények – a kifejlesztett eszközök

3.1. A valós kísérleti és demonstrációs eszköz

A súrlódás dinamikáját a tanuló számára is kézzelfogható fizikai modellel mutatjuk be. Három párhuzamos pályán közös vonórúdra kötött modellezőgumival egyszerre vontatunk azonos súlyú alumíniumtesteket. A gumik különböző mértékű megnyúlásával a különböző súrlódási erők szemléltethetők. A demonstrációs eszköz alapját egy 140 cm hosszú tömbösített fatábla képezi, melyen kis lécekkel elválasztva 9 cm széles pályákat alakítottunk ki. A vontatmányokat kezdetben a fizikaszertárból kölcsönzött, más kísérleti eszköz részét képező kocskák adták, melyeket kalapgumi alkalmazásával mozgattunk. Ennek rugalmassága nem volt megfelelő, de akkori szándékainknak megfelelt.

A győri siker után jelentkeztünk a Kaposvári Innovációs Versenyre, ahol a válogatón túljutva forrásokat is kaptunk eszközünk továbbfejlesztésére. Az anyagi támogatást elsősorban a speciális igényeknek eleget tevő alapanyagok beszerzésére fordítottuk. A nagy rugalmasságú modellező gumit, a gördülő-ellenállás bemutatásához szükséges kerekeket, valamint a súrlódási együtthatót beállító modellfóliát a budapesti Paco Modellboltból sikerült megrendelni. Az alumínium-, réz- és műanyag profilokat a tatabányai Vasszinesfém Kft. webáruházából hozattuk. A szemes csavarokat, a csapágyakat és a tengelyek alapanyagát az OBI-ban és az Exor Kft.-nél vásároltuk.

A megmunkálás és az összeállítás a testek lecsiszolásából, a vonóhorogként szolgáló szemes csavarok rögzítéséből (fúrás, menetfúrás), illetve a gördülő kocskák tengelyezéséből állt. Ezeket a műveleteket az iskola karbantartó műhelyében végeztük el Kántor Tamás segítségével.

2. kép. A kísérleti eszközök megmunkálása

Ezután a súrlódást befolyásoló burkolatot, az öntapadó Oracover fóliát vasalóval vittük fel a próbatetek felületére. A közepes súrlódás bemutatásához egyszerűen szabadon hagytuk a szálcsiszolt alumíniumfelületet, illetve az együttható növelése érdekében az egyik testre kétoldalas ragasztóval finom csiszolvásznat rögzítettünk. Végül a rugalmas gumikötelek elkészítése történt, melyből a szakadásveszély miatt többet gyártottunk.

A kísérletek során alkalmazott pontosan 1 kg tömegű alumíniumtestek következtében egy egyszerű erőmérővel közvetlenül leolvasható a súrlódási együttható, illetve a gördülési ellenállás értéke.

3. kép. A súrlódás bemutatása különböző súrlódási együtthatójú és különböző tömegű testekkel

A súly szerepét eltérő sűrűségű testekkel mutatjuk be. A nagyobb tömeget sárgaréz, a kisebbet egy műszaki műanyag, a poliamid alkalmazásával értük el. Ezeket az azonos súrlódási tényező érdekében egységesen bevontuk a modellfóliával.

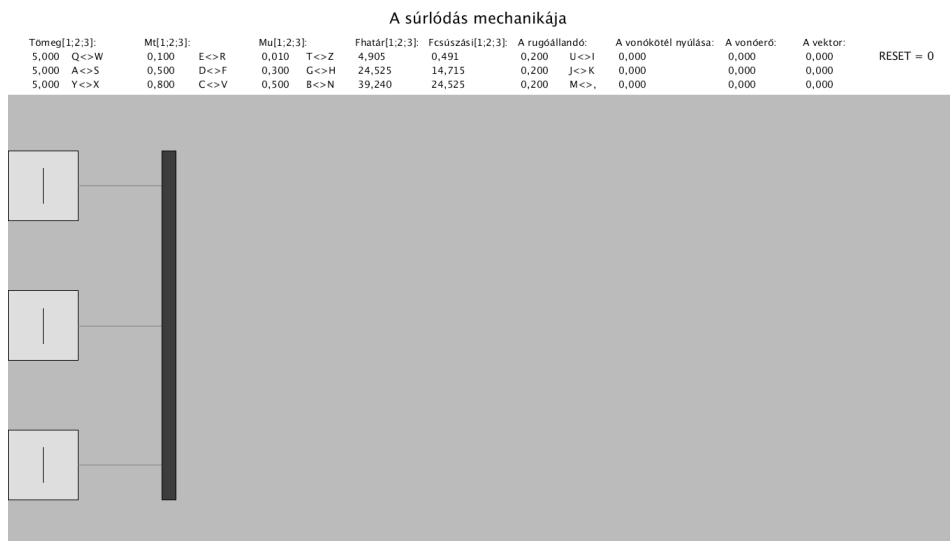
A gördülési ellenállás szemléltetésére két alumíniumtestre modellkerekeket szereltünk. Egyikre lazán illesztett csúszótengely került, mellyel egy kenetlen siklócsapágyat modelleztünk. Itt a tömeg mozgásában már a gördülése a főszerep, de a csúszási súrlódás is megjelenik a tengelyeknél. A másik esetben a kerekeket nagy fordulatszámú golyós csapágyakkal szereltük. Itt már teljesen kiküszöbölt a csúszási súrlódás, s így a teljes gördülés miatt elenyésző vonóerő-szükségletet mérhetünk.

4. kép. A gördülés bemutatása, illetve az egységnyi tömegű test súrlódási együtthatójának meghatározása erőmérővel

3.2. Az interaktív játékos szimulációs szoftver

Második fázisban a fizikai modellel analóg interaktív számítógépes szimulációval játékosan mélyíthető a megértés. A kódoláshoz a freeware Processing fejlesztőkörnyezetet választottuk, mely egy grafikai és vezérlési feladatok programozásához optimalizált Java alapú nyelv erős online támogatással. A valóságot grafikus alakzatok szemléltetik a képernyőn. A vonórudat (kék téglalapot) egérrel mozgatva a számítógép által számolt erővektorok szerint mozognak a testeket szimuláló sárga négyzetek.

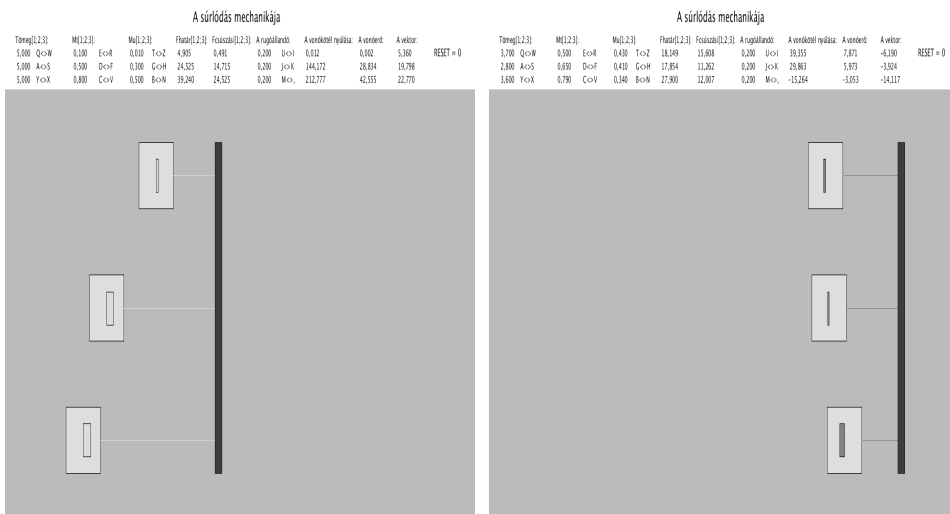

5. kép. A szimulációs szoftver induló képernyője

A számítógépes szimuláció óriási előnye, hogy a paraméterek egyszerűen változtathatóak, így könnyedén beállíthatók a különböző testtömegek, súrlódási tényezők (tapadási és csúszási), valamint a vonókötelek rugalmassági együtthatói. Egy számítógépteremben akár egy egész osztály játszadózhat a mozgást előidéző vontatás és az azt akadályozó súrlódás erőivel, mely az önálló tanuláson és tapasztalatszerzésen keresztül nagyban megkönnyíti a mélyebb megértést. A szoftver kompatibilis az interaktív táblával is, ami egyre nagyobb teret hódít az iskolákban, így tanári bemutatásra is alkalmas¹⁰, de futtatható a diák keze ügyében mindig ott lévő mobil eszközökön is.

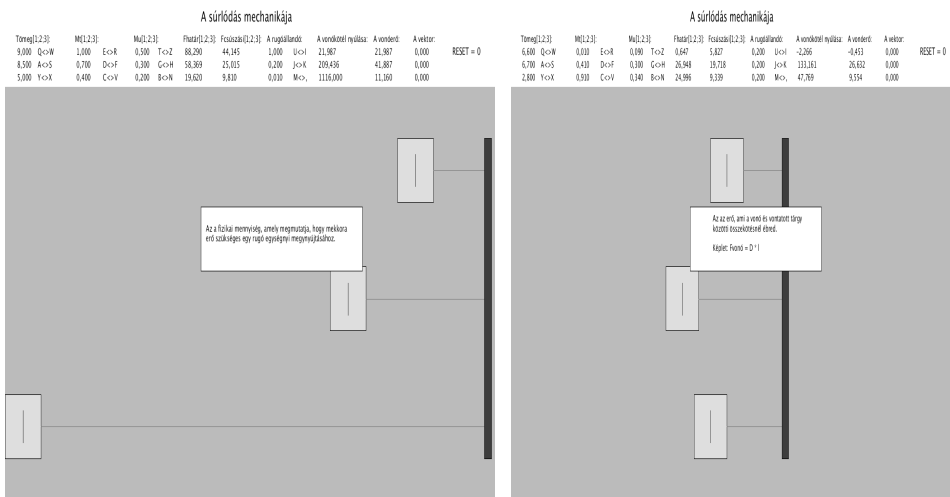
A pillanatnyi erők és vektorok (piros, illetve zöld téglalapok) képernyőre rajzolása megjeleníti a különböző súrlódásból fakadó dinamikai hatásokat, és vizuálisan összehasonlíthatóvá teszi azokat.

¹⁰ Kelemen R. (2008). Az interaktív tábla néhány módszertani lehetősége a közoktatásban és a tanárképzésben. *Iskolakultúra Online*, 2. sz. pp. 176–187. [online] http://www.iskolakultura.hu/iol/iol_2008_176-187.pdf [2015. 12. 13.]

6. kép. A szimulált testekre ható erővektor megjelenítése

Ezzel a diákok egy szórakoztató játék során megtapasztalhatják a súrlódási tényezők, a testtömeg és a rugalmassági együttható változtatásának összefüggéseit. A fizikai alapok megértését felugró szövegbuborékokkal segítjük. Ha a kurzorral a nevekre mutatunk, téglalapban egyszerűsített magyarázatok jelennek meg a fizikai fogalmakra.

7. ábra. Információs szövegdobozok

A programhoz egy gyakorló feladatlap is készült, mely útmutatásokat ad a program lehetőségeinek kihasználásához, illetve elvezet a súrlódási tényezők összefüggéseinek megértése felé.

4. Összegzés

A munkánk kezdetén kitűzött alapcélokat teljesítettük, a diákok számára közérthetőbb, látványos demonstrációs eszközt és szimulációs szoftvert sikerült kifejlesztünk. Ennek eredményességéről tudományos alaposságú felmérést ugyan nem végeztünk, de néhány diáktársunk interjúzása alapján a fejlesztés sikeresnek mondható, hipotézisünket tehát igazoltnak tekinthetjük.

Az eszközkészlet fejlesztése tovább folytatódik, tervezzük az oktatási alkalmazást segítő dokumentációk bővítését. Tisztában vagyunk eszközünk korlátaival is, ezért mind a fizikai demonstrációs modellt, mind a szimulációs szoftvert tökéletesítjük. Mindkét eszköznel gondot jelent az egyenletes vontatás kézzel, így a kísérleti eszközt elektromotoros csörlővel szereljük fel, a szimulációba pedig a vonórúd különböző mozgásfajtákra programozott automatikus mozgását építjük be. Gondot jelent a fa csúszófelület nem egyenletes súrlódása, amelyet a pályák burkolásával oldunk meg. A szimulációt lassított visszajátszás és „pillanat állj” funkciókkal egészítjük ki, melynek segítségével a gyors mozgások dinamikája is követhetővé válik.

A valós kísérleti eszköz és a szoftver elektronikus összekapcsolásával komplex számítógépes mérőrendszerre fejlesztjük eszközünket. A pályák alá fotótranszisztorsort építünk be, melyek digitális jelét mikrokontrollerek juttatják el a számítógépnek, mellyel a szoftver nemcsak szimulációra lesz alkalmas, hanem a valós mozgásdinamika egzakt megfigyelését lehetővé tevő kísérleti mérések kiértékelését is lehetővé teszi. A mért jelek alapján a program kirajzolja a mozgó testek sebesség-, gyorsulás-, valamint erővektor-grafikonjait, melyek a képernyőn összevetve visszakövethetővé és részletesen elemezhetővé teszik a testek mozgásdinamikáját. Terveinkkel pályáztunk a 25. Országos Innovációs Versenyre, ahol újabb anyagi forrásokhoz jutottunk fejlesztésünkhöz. Az elektronika beszerzése megtörtént, a mérőrendszer kialakítása és a szoftver mérőmoduljának programozása folyamatban van. Hamarosan beszámolunk a komplex eszköz eredményes alkalmazásáról is.

Bibliográfia

- » Bérces Gy. (2009). *A számítógép és az internet által kínált lehetőségek a fizika tanításában. Fizikatanítás tartalmasan és érdekesen magyar nyelvű nemzetközi szeminárium magyarul tanító fizikatanárok számára.* ELTE. [online] <http://users.atw.hu/fizkonf/program/proc/szekcio-poszter/BercesGyorgy.pdf> [2015. 12. 13.]
- » Hajdú Cs. (2009). *Modern fizikai kísérletek a középiskolában.* Szakdolgozat. Témavezető: Dr. Papp Györgyné Dr. Papp Katalin. [online] astro.u-szeged.hu/oktatas/HajduCsaba.doc [2016. 02. 23.]
- » Juhász O. – Murvainé Ádám A. (2008). *Tevékenységek-központú-központú pedagógiák – képzési csomag a pedagógusképző felsőoktatási intézmények számára.* *Educatio.* [online] http://www.kih.gov.hu/documents/10179/1313714/17_tevenyseg_kozpontu_pedagogiak.pdf [2016. 01. 10.]
- » Kelemen R. (2008). *Az interaktív tábla néhány módszertani lehetősége a közoktatásban és a tanárképzésben.* *Iskolakultúra Online*, 2. sz. pp. 176–187. [online] http://www.iskolakultura.hu/iol/iol_2008_176-187.pdf [2015. 12. 13.]
- » Molnár A. – Muhari Cs. (2007). *Interaktív szemléltetés az oktatásban.* MultiMédia az Oktatásban konferencia, Budapesti Műszaki Főiskola. [online] http://www.mmo.njszt.hu/Kiadvanyok/2007/cikkek/19_MolnarMuhari.pdf [2015. 12. 08.]
- » Radnóti K. – Wagner É. (1999): *A természettudományos nevelés gyakorlati problémái.* *Magyar Pedagógia*, 99. évf. 3. sz. pp. 323–342. [online] http://www.academia.edu/7811324/A_TERM%C3%89SZETTUDOM%C3%81NYOS_NEVEL%C3%89S_GYAKORLATI_PROBL%C3%89M%C3%81I [2016. 01. 11.]

A nevek szimbolikája a Harry Potter-kötetekben

ABSZTRAKT: Dolgozatunkban vizsgáljuk a szimbolikus nevek széles repertoárját J. K. Rowling Harry Potter-könyveiben. Érdekesnek találtuk az angol és magyar nyelvi kultúra különbségeit és hasonlóságait, és ennek kivetülését a szövegben, ezt pedig érdemesnek tartottuk arra, hogy bemutassuk egy összefoglaló dolgozat keretében. Ha ismerjük az egyes mondatok, mozzanatok mögötti háttér-információkat, sokkal élvezetesebbé válik a mű olvasása. Ez a téma közel áll hozzánk, hiszen humán beállítottságúak vagyunk, érdeklődési körünkbe tartoznak a nyelvek és az irodalom, ez a két terület, mint tudjuk, szervesen összekapcsolódik. Egy szeretett könyvben addig nem ismert információkra bukkanni mindig felemelő érzés.

1. Bevezetés

„A név gazdag szimbólum: egy embert, egy életet jelent, ezernyi érzésével, gondolatával, élményével. A mindenség egy élő darabja, az ember misztikuma szorul bele”⁴

Az emberek gyakran semmiféle figyelmet nem szentelnek az olvasmányaikban felbukkanó neveknek, pedig sok esetben fontos részei a történetnek, karaktereik jellemének. Célunk a rejtett információk feltárása, és a fordító munkájának elemzése, hiszen egy mű fordítása közben elengedhetetlen az adott kultúra ismerete minél tágabb körben (hagyományok, mítoszok, hitvilág). Ehhez kapcsolódóan több csoportba osztjuk a Harry Potter-kötetekben fellelhető fontosabb, szimbolikus jelentéssel bíró neveket, mint például intertextuális, származást jelző, mitológiai, vagy épp társadalmi hovatartozást jelölő neveket. Különösen érdekesnek tartjuk azokat a neveket, melyek egyenesen tulajdonosuk egész életútját „előre jelzik”, mint például Sirius Black, az egyik főbb szereplő esetében. Szeretnénk rávilágítani, milyen gazdagok ezek a könyvek rejtett utalásokban eredeti nyelven és magyar fordításban is (és a kettő nem mindig fed egymást). Hiszen tudjuk: „Nomen est omen”⁵

2. Módszerek

A témával foglalkozó cikkeket, könyveket és az íróval, valamint a fordítóval készült interjúkat felhasználva a könyvek magyar és angol nyelvű olvasása után igyekszünk összehasonlítani a névadás technikáit és feltárni a bennük rejlő információkat.

¹ Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanulója, lili.csoti@gmail.com

² Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanulója, szbori27@freemail.hu

³ Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanára, herber.tunde@gmail.com

⁴ Kovalovszky M. (1934): Az irodalmi névadás. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai*, 34. p. 30.

⁵ „A név kötelez.”

3. Eredmények

3.1. Az írói névadás – beszélő nevek

Az írói névadás kategóriákba sorolásának sok módja van, ezek közül mi azokat választottuk ki, amelyek számunkra a leglogikusabbnak, érdekesebbnek és részletesebbnek tűntek. Ezekre a művekre különösen igaz az, hogy az irodalmi névadás az író karakterének főbb jellemvonásait, személyiségének meghatározó jegyeit emeli ki azzal, hogy szereplőinek milyen nevet választ vagy alkot nyelvi játékkal, szóösszerántással. Mivel ezáltal az író jellemez is, a fordítónak felet-
több körütekintően kell eljárnia, hogy a név célnyelvre való fordításakor semmi ne vesszen el az alkotó által megteremtett személy jelleméből, nevének jelentéséből. Ugyanígy törekednie kell a név hangalakjának minél pontosabb visszaadására, hiszen a hangalak egyfajta megmagyarázhatatlan hangulatot kölcsönözhet a névnek, ami az ábrázolt egyéniség jellegzetességeire utalhat. Mielőtt a fordító munkáját megkezdene, először alapos kutatást kell végeznie a beszélő név jelentéséről, a jellemzés eszközeinek használatáról, arról, hogy a nyelv mely szintjeit vonta bele a szerző a játékába a név megalkotása közben, valamint el kell határoznia, hogy lefordítja-e a nevet a célnyelvre vagy sem, mindeközben pedig figyelni arra, hogy a műfordítás minőségének szempontjából semmilyen stilisztikai és szemantikai jegyet el ne veszítsen. A fordítás nehézségi fokát meghatározza, hogy mennyire ismerhető fel a szándékolt irodalmi jelentés a névadásban.⁶

3.1.1. Az intertextuális névadás

A beszélő neveken belül külön csoportokat különíthetünk el, ezek közül az első kategória, amit vizsgálunk, az intertextuális névadás. Mit is jelent, ha valami intertextuális?

Gérard Genette szöveg-*retorikai* rendszere, a transztextualitás (jelentése „szöveg-köziség”) a szövegek közötti kapcsolatokat, melyek során az alkotó jelölt vagy jelöletlen idézeteket emel a szövegbe, öt csoportra osztja. Ezek közül egy az intertextuális, amelynek esetében az új szövegbe emelt idézet lehet szó szerinti, de akár csak célzás értékű is. Nyilvánvaló, hogy egy név esetében nem beszélhetünk szó szerinti idézetről, az író csupán olvasója tájékozottságára és műveltségére hagyatkozva, történelmi és kulturális elemeket felhasználva alkotja meg a nevet, mely hordozójának egy-egy tulajdonságát, múltjának és hovatartozásának egy darabját jeleníti meg. Itt megemlíthetjük a kötetekből *Lupin*, illetve a *Greyback* vezetékneveket. Mindkét szereplő vérfarkasként jelenik meg a történetben, az első esetben a név a latin „lupus” (farkas) szóból származik, a „grey-back” összetétel jelentése pedig „szürke hát”.⁷

Kevésbé ismert utalások is rejtőznek a szövegben, mint például *Salazar Slytherin* (magyar fordításban *Mardekár Malazár*), a roxfordi Mardekár-ház alapítója, aki nem épp emberbarátságáról volt híres. Kifejezetten negatív szereplőként tesznek róla említést, nem tartotta valódi varázslónak azokat a gyerekeket, akik nem mágus családból származtak, a Mardekár-ház tagjai pedig előszeretettel nevezték őket „sárvérűnek”. Ez egyfajta rasszizmussal is összeegyeztethető. Érdekes tehát, hogy António de Oliveira Salazar is viselte ezt a nevet, aki harminckét évig volt Portugália diktatórikus hatalmú miniszterelnöke.⁸

⁶ [Szerző nélkül]. (2011): Beszélő nevek. In: *Nyelv és Tudomány*. [online] <http://www.nyest.hu/hirek/piton-mcgalagony-fazekas-avagy-tulajdonnevek-a-muforditasban> [2015. 11. 12.]; Korompay K. (2011): Az irodalmi névadás fogalmáról. *Létünk*, 2011/3. pp. 86–93.

⁷ Genette, G. (1996). Transztextualitás. *Helikon*, 1996/1–2. pp. 82–90.

⁸ Tarján M. T. (é. n.). *Salazar portugál diktátor születése*. [online] http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1889_aprilis_28_salazar_portugal_diktator_szuletese/ [2016. 01. 10.]

3.1.2. Mitológiai nevek használata

A második, és talán legfontosabb kategória, a mitikus eredetű nevek használata. Itt ismét megemlítenénk *Remus Lupint* és *Fenrir Greybacket*. Remus Nevének mindkét tagja közelebb viszi az olvasót a megoldáshoz, mielőtt még megbizonyosodhatnánk valódi kilétéről. Ugyanakkor a Remus név félrevezető is lehet, úgy értelmezhetjük, az illető születésétől fogva a farkasok közé tartozott, köztük nevelkedett (mint a római mitológiában Remus), holott csupán gyerekként lett azzá egy másik farkas, Fenrir Greyback jóvoltából. Fenrir (ó-norvégi *Fenrisúlfr*) a skandináv mitológia jól ismert óriás farkasa. A történet szerint olyan vad volt, hogy maguk az istenek is félni kezdték tőle, így hát megkötötték. Ez a mítosz is remekül mutatja az említett szereplő jellemét.⁹

Luna Lovegood neve egy soha véget nem érő kör a történetben. A római holdistennő, Luna képzőművészeti alkotásokon fehér arcú nőként jelenik meg, akárcsak a szőke szereplő a könyvekben. A Hold egyik jelképe pedig a nyúl, ami Luna patrónusaként jelenik meg.¹⁰

A görög és római mitológia számos másik alakja is megjelenik a könyvsorozatban. Például *Minerva McGalagony*, az átváltoztatástan-tanárné neve a bölcsesség, művészetek, kézművészet és tudományok istennőjére utal. Tóth Tamás Boldizsár a professzor nevét nem fordította le, a keresztnévnek így meghagyva intertextuális jelentését, a vezetéknevben felfedezett nyelvi játék után (azt ugyanis magyarra átültette) azonban ezt nem ugyanazon a nyelvi szinten tette. A *McGonagall* angol név szintaktikai szinten alkotott nyelvi játék. A szó feltehetően a „gonna get all” (mindenkit elkap) vagy a „going to gall” (dühös lesz) kifejezésekből keletkezhetett. A fordítás a név hangzásának hasonlatosságára törekszik, ugyanakkor szemantikai jelnek tekinthetjük a tanárné jelleme és a galagonya tulajdonsága között felállítható párhuzamot. A könyvekből pontos leírást kapunk McGalagony professzor szigoráról, ami utalhat a galagonya termésfalára, mivel az rendkívül kemény, illetve a szabályokat áthágó diákokat is hatékonyan kapja el. Főleg Harryék kerülnek sokszor bajba éjszakai kiruccanásaik miatt, ezzel állhatnak kapcsolatban a galagonyabokor tüskéi, hiszen azokon minden fennakad.¹¹

Pomona professzor, a gyógynövénytan-tanárné a szintén római Pomona, a gyümölcsfák és kertek istennőjének nevét viseli. Emellett ott van még *Sybill Trelawney*, a Roxfort jósnője, aki előszeretettel jósolja meg a diákok halálát. A „Sybill” szó a görög és római mitológiából ismert szibüllákra vagy szibillákra (latinul sibylla) utalhat, a titokzatos jósnőkre, akik többnyire szerencsétlenségekről és katasztrófákról adtak jóvendölést. A mitológia szerint Argos vagy latinosan Argus százszemű óriás volt, aki mindig éberrel figyelt, róla kaphatta nevét *Argus Frics*, az iskola gondnoka, aki mindig ott jelenik meg, ahol épp szabályszegés történik.¹²

3.1.3. A humor mint névalkotó eszköz

A harmadik kategória nem túl gyakori, az író csupán mellékszereplők esetében használja, ami nem is véletlen, elvégre a humoros nevek ellehetetlenítenék a főbb szereplők személyét. A humoros névadásra példa *Esztelen Emerik*, *Bathilda Bircsók*, *Göthe Salamander* vagy éppen *Badar*

⁹ Zamarovsk, V. (2001). *Istenek és hősök a görög-római mondavilágban A-Z*. Budapest: Magyar Könyvklub; Tokarev (szerk.) (1988): *Mitológiai enciklopédia 1–2*. Budapest: Gondolat.

¹⁰ Uo.

¹¹ [Szerző nélkül]. (2011): Beszélő nevek. In: *Nyelv és Tudomány*. [online] <http://www.nyest.hu/hirek/piton-mcgalagony-fazekas-avagy-tulajdonnevek-a-muforditasban> [2015. 11. 12.]

¹² Zamarovsk, V. (2001). *Istenek és hősök a görög-római mondavilágban A-Z*. Budapest: Magyar Könyvklub; Tokarev (szerk.) (1988): *Mitológiai enciklopédia 1–2*. Budapest: Gondolat.

Barnabás. Itt a fordítónak különösen nehéz dolga van, hiszen nehéz megtartani az eredeti köznévi jelentést és értelmet is adni a névnek.¹³

3.2. Tulajdonságra utaló elnevezések

3.2.1. A származás jelzése

A névadás utalhat a szereplők származására is. A fordítóval és az íróval készült interjúk alapján megállapíthatjuk, hogy sok esetben az átlagos, hétköznapiak mondható neveket a varázstalan emberek kapják, míg a varázslók és boszorkányok gyakran bonyolultabb, régiesebb neveket viselnek. Ez azonban nem mindig igaz, legalább annyiszor utalhat a név társadalmi hovatartozásra is. Harry legjobb barátja és annak családja ebbe a kategóriába sorolható. A Weasley-k mind igen gyakori és hétköznapi nevet viselnek, kivéve Percyt – akinek esetében különleges neve predesztinálja nagyratörő terveit –, és Ginnyt, azaz Ginevrát. J. K. Rowling saját bevallása szerint neki azért ezt a nevet választotta, mert valami különlegesen szeretett volna az egyedüli Weasley-lánynak. A Roxfort legokosabb tanulójának, *Hermione Granger*nek keresztnéve is társadalmi hovatartozásról árulkodik. Az angliai középosztály sznobizmusa érződik a név régies hangzásán, ugyanakkor ez megerősíti a lány varázsvilághoz való tartozását, hiszen ott igen népszerűek az ódivatú nevek, mint *Mafalda*, *Millicent* vagy éppen *Elphias*.¹⁴

Nem is gondolnánk, de sokszor a leghétköznapibb, legegyszerűbb nevek is jelentést hordoznak magukban (azon túl persze, hogy ilyen típusú nevek valóságosabbá teszik az olvasmányt, az olvasó könnyebben beleéli magát az elképzelt világba). A legegységesebb példa erre maga a regény főhőse, *Harry Potter*. Az angol nyelvben ennél hétköznapibb nevet talán nem is találunk, ennek ellenére Rowling mégis ezt választotta. A kötetek olvasása közben sokat megtudunk Harryről. A regény kezdetekor még nem tudjuk, ki is ő valójában, csak annyit árul el nekünk az író, hogy Harry árva, a nagybátyjáié nevelik, nem épp a legszívemengetőbb módon, és valamilyen különös oknál fogva rendszeresen történnek körülötte a normálistól eltérő dolgok.

Ezektől eltekintve Harry Potter teljesen átlagosnak tűnik. A név és a személy megteremtésekor feltehetően ez volt Rowling célja is. Olyan hőst teremtett regényének, aki igazán átlagos, kihangsúlyozva ezzel, hogy bárkiből lehet hős mindenfajta különleges név vagy kinézet nélkül. Harry Potter azonban mégsem teljesen hétköznapi, hiszen varázsló.¹⁵

Egy másik példa Harry unokatestvérének a neve, *Dudley Dursley*. Dudley mugli, és szüleiével együtt ő is megveti és lenézi Harry varázsvilághoz való tartozását, ugyanakkor retteg unokatestvére és más varázslók hatalmától. Szülei számára Dudley a tökéletes gyerek, mert teljesen hétköznapi, nincs benne semmi „abnormális”, nem úgy, mint unokaöccsükben, ezért mindent megadnak neki, elkényeztetik. Egyfajta felsőbbrendűségi érzést neveltek bele a szülei azáltal, hogy mindig többet, jobbat adtak neki, mint Harrynek. Egy ilyen fiúnak a Dudley név tökéletes választás, mivel ez a név a szó legszorosabb értelmében véve hétköznapi, nem hordoz magában jelentést, ugyanakkor a 19. századi Angliában az arisztokrácia körében volt szokásos ilyen nevet viselni.

¹³ Hertelendy R. (2011). Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter kötetekben. *Névtani értesítő*, 33. p. 133.

¹⁴ Uo.

¹⁵ [Szerző nélkül]. (2011): Beszélő nevek. In: *Nyelv és Tudomány*. [online] <http://www.nyest.hu/hirek/piton-mcgalagony-fazekas-avagy-tulajdonnevek-a-muforditasban> [2015. 11. 12.]

Talán ide sorolhatóak leginkább a külföldről, vagyis jelen esetben nem az Egyesült Királyság területéről érkezett szereplők nevei is, hiszen idegen hangzásuk erősen utal származásukra. Ezeket a neveket nem szerencsés lefordítani, hiszen úgy elveszne belső jelentésük. Ilyen például *Fleur Delacour*, a francia varázslóiskolából érkezett, varázslatos szépségű lány is. Neve fordításban is értelmes lenne, („fleur” jelentése: virág; „de la cour” jelentése: udvar) de elvesztené valódi jelentőségét. Vagy *Igor Karkaroff/Karkarov*, a Durmstrang bolgár varázslóiskola igazgatója, kinek neve szláv származásáról árulkodik, de ide sorolható *Gellert Grindelwald*, a híres feketemágus, aki Németországban született.

Habár irodalmi névadás szempontjából a hétköznapi nevek használata nem túl elegáns, J. K. Rowling jelnevei mégis ötletesek, találékonyak, és az egyedi névtulajdonos azonosítására rendkívül megfelelőek.

3.2.2. Foglalkozásra utaló nevek

Ebbe a névcsoportba tartozik professzor *Sprout*, azaz *Bimba* professzor, a gyógynövénytan-tanár neve. Az angol „sprout” szó, melynek jelentése „bimbózik, rügy” a célnyelvre való fordítás során teljesen megváltozott, hiszen a fordító a szó magyar jelentését, „bimbózik”, használta fel munkájához, és a hangalakkal való bűvészkedés folytán érkezett el a „Bimba” névhez. Bennünk a név hangzása egy üvegházat és benne sok apró, ki nem nyílt virág képzetét kelti, így úgy gondolom, hogy a magyar név tükrözi a gyógynövénytan-professzor J. K. Rowlingtól kapott nevében rejlő utalást.

Egy másik professzor a Roxfortban ugyancsak foglalkozásához illő nevet kapott. *Septima Vector*, mint azt neve is sugallja, a sok diák által nehéznek talált számiszatika tantárgyat oktatja. A „vector” egy matematikai mértékegység, irányt és nagyságot fejez ki. A professzorasszony szigorúságáról és a feladott házi feladatainak mennyiségéről, illetve bonyolultságáról volt híres, ennek ellenére volt, aki nem hátrált meg. A Vector névben ejtett „k” hang a szónak szigorúságot és tekintélyt kölcsönöz így a tanár jellemét is el tudjuk képzelni, és a diákok fenntartásait is megérthetjük.

Az irodalmi névválasztás gyakran tűnhet légből kapottnak, ám Rowling esetében minden névnek pontosan kidolgozott háttere van, így bizonyosságot kaphatunk arról, hogy az író nő lelkében ezek a személyek teljesen valóságosak.

3.2.3. Külső-belső jellemvonás kiemelése nevekkal

Ebben az esetben az író a szereplők egy-egy tulajdonságára utal nevének kiválasztásakor. *Peter Pettigrew* neve kis növésére utal, (nem lehet tudni, vajon testi, vagy lelki értelemben, hiszen árulóról van szó), míg a félóriás *Olympe Maxime* neve épp ellenkezőleg, hihetetlen magasságára hívja fel a figyelmet.

Az eredeti szövegben a *Gomold*-család (melynek leszármazottja Voldemort Nagyúr) neve a „gaunt” szóval hozható kapcsolatba, ami jelenthet soványt, barátságtalan, komor külsejű embert vagy épp sivárt, elhagyatottat, ami nagyon is illik az említett családra.

Ezekon kívül a *Slytherin*- (*Mardekár*-) ház jelképe a történet szerint egy kígyó, alapítójuk pedig képes volt kommunikálni a hüllőkkel saját nyelvükön. Érdekes, hogy az angol „slythery” szó jelentése csúszó, sikló, ami utalás a kígyókra. A fordításban szójátékként jelenik meg, hiszen „mar” (mint a kígyó) „de kár”.

3.3. Jellemzés a név nyelvi formai alakjával

3.3.1. Alliteráló nevek

Elsőként megemlítenénk az alliteráló neveket. Ha egy név alliterál, a fordítónak is nehezebb dolga van, különösen, ha meg akarja tartani a név eredeti jellegét. Épp ezért van, hogy egyáltalán nem is változtatnak az adott neveken, vagy csak annyit, hogy az olvasó számára is egyértelmű legyen, mit akartak érzékeltetni a szövegben. Ugyanakkor a Harry Potter-sorozat esetében nagyon fontos része volt az alliteráció használata a névalkotásnak, így a fordító igyekezett minden lehetséges helyen megőrizni az eredeti jelleget.¹⁶ (1. táblázat.)

3.3.2. Szójátékon alapuló elnevezések

Egy-egy szó megfordítása vagy éppen a rövidítések lehetnek a nyelvi szójáték legfőbb forrásai. Azokra a nevekre mondhatjuk, hogy nyelvi játékkal jött létre, ahol a szerző a nyelvi szinteket használva új nevet hozott létre. Nem mindegy a fordítás szempontjából, hogy az író a nyelv mely szintjein operál. Ha csak a fonémákkal játszik, a szó eredeti jelentésére könnyű rátalálni, ám a helyzet sokkal nehezebb abban az esetben, ha morfémmel találkozunk. Szóelemekkel bővülni, úgy, hogy az olvasók és a fordítók is felfedezzék az eredeti szavakat és jelentésüket, nem mindennapi tudást, fantáziát és találmányt igényel. Az egy morfémből álló nevek megfejtése nem jelent nagy kihívást a fordítóknak, ám kettő vagy több morféma, esetleg szintaktika vagy morfológia alkalmazásánál a név megfejtése hosszadalmas és bonyolult folyamattá válhat. Az ebbe a kategóriába tartozó nevek fordítási lehetőségei korlátozottak, így az esetek többségében a fordítónak saját nyelvi kreativitását és fantáziáját kell használnia, hogy beszélő funkciójából a név a fordítás során minél kevesebbet veszítsen el. A Harry Potter-regényekben számtalan ilyen szereplővel vagy más jelenséggel találkozhatunk, akiknek, amiknek az író így alkotta meg nevét, ha kellő figyelmet szentelünk nekik.

Először is, az *Abszolút*, a varázslók egy falon át megközelíthető bevásárlóutcája. Eredetiben *Diagon Alley*, az elnevezés a „diagonally” szóból származik, melynek jelentése ferdén, átlósan.¹⁷

Edevis tükre, ami a szívünk legmélyebb vágyát mutatja, ha belenézünk, az első kötetben kap fontosabb szerepet. Az angol szövegben „Mirror of Erised” a neve, az „erised” szó pedig visszafelé olvasva „desire”, ami vágyat, kívánságot jelent. Hasonló technikát alkalmaz a magyar fordító is, hiszen Edevis visszafelé olvasva: „sivedé”, vagyis a szivedé (még érthetőbbé válik a név, ha a tükör egész feliratát – „Edevis amen ahze erkyt dochr amen” - elolvassuk visszafelé: „Nem arcod tükre ez, hanem a szivedé”).¹⁸ Edevis tükre tehát tökéletes példája a magyar fordító, Tóth Tamás Boldizsár zsenialitásának.

Emellett ott vannak még a Roxfortban elérhető mágikus fokozatok, melyek eléréséhez a tanulóknak vizsgákat kell letenniük. Az első, melyhez az ötödik év végén érkeznek el, és amit mi RBF (Rendes Búbajos Fokozat) néven ismerünk, eredetileg O.W.L. (Ordinary Wizarding Level). Ez esetben a fordítás szó szerinti, így a szójáték elveszett, hiszen az „owl” jelentése bagoly, ami köztudottan bölcs állat.

A második, nehezebben elérhető szint, melyre a hetedik évben kerül sor, a N.E.W.T. (Nastily Exhausting Wizarding Test), magyarul RAVASZ (Rémisztően Agyfacsaró Varázstani Szigorlat)

¹⁶ Hertelendy R. (2011). Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter kötetekben. *Névtani értesítő*, 33. évf.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Rowling, J. K. (2002): *Harry Potter és a bölcsek köve*. Budapest: Animus, p. 195.

mely eredetileg nevét egy állat után kapta, fordításban azonban utal a vizsga embert próbáló nehézségére.

A regénysorozat első kötetében megismerhetjük *Mógus* professzort, a sötét varázslatok ki-védésének oktatóját, eredeti nevén *Quirrel* professzort. Rowling a név esetében a „squirrel” (mókus) és a „quiver” (remeg, reszket) angol szavak összekeverésével a morfológia szintjén szójátékot alkotott. A magyar fordításba bekerült *Mógus* szó is az előbb említett nyelvi szinten lett átültetve a célnyelvbe, a mókus és mágus szavak hangalakjainak felhasználásával. Habár sikerült ugyanazon a nyelvi szinten megtartani a szójátékot, a magyar név mégsem árul el túl sokat viselőjéről, ellentétben az eredetivel. *Mógus* professzor szerencsétlen, gyáva varázsló érzetét kelti bennünk állandó dadogásával, reszketésével.

A *Quirrel* név adása ötletes választás volt az íróntól, hiszen a professzor igen remegős, ám akárcsak egy mókus a téli eleségét, ő is felettebb ügyesen rejtette el *Voldemort* nagyurat a roxfordi tanárok és diákok szeme elől.

3.3.3. Hangalak, zeneiség használata a névadásban

Máskor hangalakkal, zeneiséggel, ritmussal teszi az író izgalmasabbá, könnyebben megjegyezhetővé a neveket. Ilyen például *Madam Hooch/Huss*, a Roxfort repülésoktatója, hivatásáról már neve is árulkodik. Vagy éppen az első részben megjelenő hotel neve, *Porf-Eszek*, az eredeti szövegben *Cokeworth* (a „coke” jelentése koksz; a „worth” szó pedig egy angolszász kifejezésből származik, ami földet jelent).

Az egyik ház elnevezése is hasonló úton történt, igaz, más jelentést is hordoz. A magyar fordításban a *Hugragnak* nevezett ház tanulói kissé esetlenek, de jószívűek, erre utalhat a ház elnevezése is, mintha „ugrálna”. De az angol eredetiben már más a helyzet, ott a ház neve *Hufflepuff* („huff” jelentése: megsértődik; „puff” jelentése: fújtat; „huff and puff” jelentése: pfújolni). Egyes értelmezésekben a ház neve épp ellentéte az oda tartozó tanulók jellemének, akik köztudottan békés természetűek.

Máskor a fordítónak meg kellett változtatni a nevet, hogy hangzatosabb legyen, mint például a *Ravenclaw* esetében. E szó jelentése „hollókarom”, de a magyar fordításban használt *Hollóhát* sokkal ritmikusabb.

A fordítás során néha elveszhetnek fontos jellemzők az egyes nevekből, így kisebb gondolkodási teret hagyva az olvasó számára, de amennyiben a fordítónak a veszteségeket a célnyelvre való átültetés során valamilyen módon sikerül pótolni, az író által adott beszélő funkció a névben továbbra is fellelhető lesz. Fontos azonban figyelembe venni, hogy a kulturális különbségek miatt nem minden szónév jelentését fedezzük fel vagy értékeljük a megfelelő módon. A fordításnak sokszor ezt a szakadékat is át kell hidalnia.

Habár Kovalovszky Miklós szerint „A beszélő név csak egy képzetet ad, nem általános hangulatot, s a fogalom határaitól összeszorított keretben a képzetet színező, kiegészítő játéka meg-bénul”¹⁹

Rowling megoldásai és a fordítás leleményessége azonban remekül ellensúlyozza mindezt.

3.4. A fordítás módszerei

A dolgozat második felében a különféle fordítási technikákról szeretnénk értekezni, hiszen az ilyen beszédes nevek esetében hatalmas kihívás a célnyelven is érthetővé tenni a rejtett utalásokat. A fordítónak mindenekelőtt azt kell eldöntenie, lefordítsa-e az adott hely- vagy személy-

¹⁹ Kovalovszky M. (1934). Az irodalmi névadás. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai*, 34.

nevet, másodszer pedig választania kell, melyik módszerrel őrizhetné meg legjobban a név eredeti jellegét, úgy, hogy közben a tartalom sem vész el.

3.4.1. Az átvétel

Az első módszer az átvétel, melynek esetében a forrásnyelvi nevet eredeti alakjában illeszti a célszövegbe, mint például *Neville Longbottom*, *Harry Potter*, *Dudley Dursley*, *King's Cross* stb.

3.4.2. A behelyettesítés

A második módszer a behelyettesítés: mikor a forrásnyelvi nevet felcseréljük egy célnyelvi konvencionális megfelelőjével. Ezt megtehetjük, ha például magyar hangtani sajátosság alapján változtatunk az adott néven. A Harry Potter-könyvek esetében ez legtöbbször varázslények nevének fordításakor használatos, akiknek neve nem sok belső tartalommal bír, de magyar olvasó számára nehéz lenne kiejteni (*Grawp-Gróp*, *Circe-Kirke*). Más lehetőség, hogy megszo-kott módszer alapján tesszük egyértelműbbé a nevek kiejtését az olvasó számára, ezt a fordító gyakran használta szláv nevek esetében (*Poljakoff-Poljakov*, *Karkaroff-Karkarov*, *Gregorovitch-Gregorovics*). Emellett a magyar fordítás esetében elfogadott, hogy ismert történelmi személyek, például uralkodók esetében a neveket lefordítják (*Bloody Mary - Véres Mária*, *Catherine of Aragon - Aragóniai Katalin*). Tóth Tamás Boldizsár ezt a technikát alkalmazta a varázsvilág történelmi személyeinek esetében is, mint például *Ulrick, the Odball - Undok Ulrick*.²⁰

3.4.3. A tükörfordítás

A harmadik módszert tükörfordításnak nevezik, amely a forrásnyelvi név célnyelvi kifejezéssel való helyettesítését jelenti, ez pedig gyakran szó szerinti fordítást jelent. A teljes tükörfordítás esetében legtöbbször ragadványnevekről beszélünk, főleg kísértetek esetében (*Headless Nick - Félig Fej Nélküli Nick*, *Fat Lady - Kövér Dáma*, *Fat Frair - Pufók Fráter*). Ugyanezt a módszert használják állatok vagy varázslények neveinek esetében is, mint például *Crookhanks-Csám-pás*, *Fang-Agyar*, *Fluffy-Bolyhoska*. Vagy éppen *Forbidden forest - Tiltott Rengeteg*, *Chamber of Secrets - Titkok Kamrája*, *Shell Cottage - Kagylólak*. Más nevek esetében a fordító megváltoztat egy-két betűt, vagy szavakat olvaszt össze, még varázslatosabbá, egyedibbé téve a neveket. Erre lehet példa *Mógus* professzor (mókus) vagy éppen *Ampók*, a kobold (*Giphook - „grip”: fogás, „hook”: kampó*). De a seprű *Cleansweep Seven (Jólsep-R7)* neve is. Tóth Tamás Boldizsár saját bevallása szerint kedveli a „visszaidegenítés” módszerét is, melynek esetében a szó szerint fordított nevet írásképben elidegeníti a magyartól (így a név első látásra idegennek hat, ám mégis felfedezhető benne a magyar jelentés). Például *Cornelius Caramel*, *Quentin Reskesh* (*Trimble-reszketés*), vagy *Suetette Polts*. Ezzel a módszerrel a fordító egyszerre kelti az idegenség és az ismerőség érzését.

3.4.4. Logikai kapcsolat forrásnyelv és célnyelv között

A negyedik eset, melynek során a név teljesen megváltozik, a forrásnyelvi név a célnyelvi névvel csupán logikai kapcsolatban áll. Ezt a módszert gyakran egy tulajdonság jelzésére használja a fordító, mikor a tükörfordítással kapott név nem hangzatos a magyarban. Ilyenkor a szereplő egy másik tulajdonságát emeli ki. Erre példa a Roxfort kopogószelleme, *Hóborc* (*Peevs-boszszantó*), aki ostoba hóbortjaival kergeti örületbe a diákokat és tanárokat. Tökéletes példa még

²⁰ Hertelendy R. (2011). Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter kötetekben. *Névtani értesítő*, 33.

Rita Vitrol/Skeeter esete. Az eredeti változatban érthető, miért kapta a Skeeter nevet, ami egyes tájszólásokban szúnyogot vagy bogarat jelent, hiszen a boszorkány animágus és képes rovarra változni és kihallgatni mások beszélgetéseit, e képessége segítségével vált sikeres újságíróvá. A magyar fordításban azonban a név inkább a szereplő vitriolosságára utal, hiszen minden megjelent cikkével és könyvével kigúnyolja a neves varázslókat és boszorkányokat. Az új nevek alkotásakor is használják a visszaidegenítést, gyakran olyan emberek esetében, akik nem jelennek meg személyesen, vagy csak utalnak rájuk (mint például könyvek szerzői, híres emberek). Például az egykori legendás lények gondozása tanár, *Ebshont* professzor az „ebcsont beforr” szólásra utal, míg az angolban *Mr és Mrs Mason* (kőműves) házaspár neve magyarban *Malterként* utal az eredeti névre. De a legérdekesebb és legösszetettebb nevek magalkotása során a fordító a szereplő két tulajdonságát jelző szavakból alkot egy újat, ezt pedig „blódlík gyártásának” nevezte el. Erre példa maga az iskola neve (*Roxfort*) vagy *Roxmorts* varázslófalú és a *Mézesfalás* édességbolt neve is. Mindhárom esetben az eredetivel semmi, vagy csak nagyon kevés kapcsolatban álló nevet alkotott.²¹

3.5. Néhány összetett példa

3.5.1. *Perselus Piton*

Perselus Piton professzor eredeti angol neve *Severus Snape*, mely a sok sziszegő hang miatt kerül ebbe a kategóriába²² (persze emellett sok más jelentést is hordoz, gyakori, hogy egy nevet több csoportba is sorolhatunk). Rowling feltehetően a „snake” (kígyó) és a „snap” (hirtelen lecsap, megfog, harap) angol szavak összekeverésével alkotta meg a professzor nevét, később azonban az író egy interjújából²³ kiderült, hogy a Snape név valójában egy angol község neve, mely Severus és Hadriánus császár fala közelében fekszik, így ez a név inkább származásra utal, mintsem a bájitaltanár személyiségét festi le. A Severus latin név (kemény, szigorú, fanyar) véleményünk szerint inkább jellemzi a Mardekár házvezető tanárát, hiszen Rowling könyveiben a tanár urat nem egy kellemes személyiségnek ismerjük meg, főleg hogy a griffendéles tanulóktól mindig pontot von le, valamint állandó ellenszenvet tanúsít Harry és barátai iránt. Mindezek ellenére végsőkéig kitart Dumbledore mellett, és nagy szerepe van Harry győzelemre segítésében is, tehát a fanyar és kemény személyiséggel rendelkező tanárról, akiről legtöbbször a legrosszabbat feltételezik, neve sejtelmessége és jelentése ellenére a regény végére mindenki számára kiderül, hogy Severus Snape hős. A fentebb említett jellemvonásokat a magyar fordításban szereplő *Perselus Piton* név is remekül visszaadja, habár itt az író jellemzései is fontos szerepet töltenek be a személy megismerésében.

Az interjú alapján a Piton név indokolatlannak tűnhet, ám ha figyelembe vesszük a tényeket, miszerint a félelmetes bájitaltanár a Mardekár-ház vezetője, melynek címerállata a kígyó, valamint hogy a piton köznévi értelemben véve egy kígyófajtát jelöl, már nem tűnik annyira véletlennek Tóth Tamás Boldizsár választása. Ha pedig az első feltevésből indulunk ki, hogy egy vegyüléknevet kell fordítani, a név akkor is találó, hiszen a kígyó így is felfedezhető a névben. A *Perselus* név talán Perseusra, a görög mitológia egyik félistenére, Zeusz fiára utal, aki a

²¹ Uo.

²² Hertelendy R. (2011). Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter kötetekben. *Névtani értesítő*, 33.

²³ [Szerző nélkül]. (2011): *Beszélő nevek*. In: *Nyelv és Tudomány*. [online] <http://www.nyest.hu/hirek/piton-mcgalagony-fazekas-avagy-tulajdonnevek-a-muforditasban> [2015. 11. 12.]

görög mondavilág szerint szintén hős volt.²⁴ Az angol név alliterál, és a fordító ezt megtartotta a magyar fordításban is, csakúgy, mint a vezeték- és keresztnév sorrendjét, sőt, a fordított név hangzását is idegenszerűre alakította a Perselus latin alakja és írásmódja, valamint az idegen eredetű pítón szó.

3.5.2. Sirius Black

A „nemes és nagy múltú” Black család gyerekei mind csillagok neveit viselték (*Regulus, Arctulus, Sirius, Alphard, Andromeda, Narcissa, Bellatrix, Orion, Cygnus, és Draco, Scorpius*, akik csak távoli rokonok). Ezzel valószínűleg a család sznobizmusára utal a szerző. Azonban a Black családnak a történet szempontjából legfontosabb és kidolgozottabb tagja, *Sirius Black* neve és személye többszörös jelentést hordoz.

Ahogy azt már említettük, nevét egy csillagkép, méghozzá a Nagy Kutya csillagkép után kapta. Emellett már fiatalon animágussá vált, ami azt jelenti, fel tudta venni egy adott állat, jelen esetben hatalmas fekete („black” jelentése: fekete) kutya alakját. A kutya rengeteg ősi mítoszban, legendában és hiedelemben kapcsolatban állt a halállal és a túlvilággal valamilyen módon (Anubisz, Kerberosz, Hekaté kísérlője). Ugyanakkor a kezdetektől fogva a hűség jelképe is volt. Sirius Black esetében a végtelen hűség legjobb barátja, James Potter, majd az ő fia, Harry Potter felé irányul.

Azonban ha figyelembe vesszük, hogy a könyv Anglia területén íródott, a tény, hogy fekete kutyává tudott változni, még fontosabb lesz. A Brit-szigeteken elterjedt hiedelem veszi körül ezt az állatot még ma is élő hagyományok képében. Több eltérő nevet is adtak neki, ezek közül Rowling a *Grim* elnevezést használja, melyet magyarul *Zordóra* fordítottak. A sötét kutya rengeteg irodalmi műben megjelenik (A sátán kutyája, Jane Eyre, Faust).

Sok helyen és formában megjelenik, de mindig baljóslatú, kapcsolatban áll szellemekkel, temetőkkal vagy épp halottakkal, sőt, a halál előjelének tartják.

Sirius Black azonban nemcsak állat alakjában áll kapcsolatban a halállal, a történetben első felbukkanásakor, mikor a varázslók börtönéből szabadul, „két lábon járó holttest”-ként jellemzi Rowling. Később azonban kiderül, nem hogy nem negatív szereplő, de a főhős egyik legnagyobb támogatója és legmegbízhatóbb segítője.

Azonban épp ez a hűség garantálja a szereplő halálát már az első megemlítésétől kezdve: először a Potter család megbosszulásáért kerül börtönbe 12 évig, ahol gyakorlatilag élet és halál között lebeg, majd életét kockáztatva megszökik, hogy megmentse Harry Pottert, a keresztfiát, és végre bosszút álljon. Ezekért a célokért pedig bármit megtenne, olyannyira, hogy a saját épségével és érdekeivel már nem is foglalkozik, minden, ami nem a Potterekkel kapcsolatos, mindegy neki, így vakmerő lépéseivel mindig egyre közelebb kerül a halálhoz, vagyis a fekete kutya mindkét értelmezése beteljesül, mikor Harry védelmezése közben meghal.²⁵

3.5.3. Voldemort

Sirius Black összetett nevének ellentéte pedig nem más, mint a hírhedt *Nagyúr, Voldemort* felvett neve. A történet szerint a nevet ő maga alkotta valódi, apja után kapott nevéből: *Tom (Rowle) Denem – nevem Voldemort* (a w így két külön v-nek számít), vagyis ez egy betűjáték. Azonban vehetjük intertextuálisnak is, ha a francia utalásra gondolunk („vol”-repülés, „de mort”-halál). Azonban ez komoly fordítói kérdéseket vet fel, így szinte minden célnyelvi for-

²⁴ Uo.

²⁵ Belovári A. (é. n.). A fekete kutya szimbolikája a Harry Potter regénysorozatban. Megjelenés alatt.

dításban más a Sötét Nagyúr születési neve (hiszen meg kell felelnie a szereplő által kitalált szójátéknak minden nyelven). Angolban még *Tom Marvolo Riddle (I'm Lord Voldemort)*, de a francia változatban, hogy meg tudják alkotni az eredeti nevet, a félelmetes feketemágus közép-ső nevét „Elvis”-re cserélték.

4. Összegzés

Dolgozatunkban törekedtünk bemutatni a legfontosabb névadási és névfordítási módszereket, valamint rávilágítani néhány nem mindennapi példára, amit az olvasó talán fel sem fedezett eddig. Megmutatni, milyen fontosak egy irodalmi műben a szereplők nevei, milyen erősen utalhatnak viselőik jellemére, munkásságára, akár még jövőjére is. Sorba véve minden akadályt és nehézséget, amit felfedeztünk a beszélő nevek lefordításának tanulmányozása közben, bizonyítani igyekeztünk, milyen bonyolult megtalálni az eredeti nevek célnyelvi megfelelőit, és a szövegbe illeszteni azokat. A fordítói munka kapcsán talán érdemes lenne más nyelvek fordításiában is megvizsgálni a neveket, hogy összehasonlíthassuk a különböző kultúrák és szokások ütközését, melyek azok az utalások, melyeket a szociális különbségek érthetlenné tesznek, és más a fordítónak más módon kell magyarázatot találnia rájuk.

Bibliográfia

- » Belovári A. (é. n.). A fekete kutya szimbolikája a Harry Potter regénysorozatban. Megjelenés alatt. Elhangzott: Gyermekkultúra Konferencia és Kiállítás. ELTE-TÓK 2014. november 20–21.
- » Dömötör Á. (2011). „Nem lehet szidni valamit, amit ennyien olvastak” – interjú a Harry Potter fordítójával. [online] <http://www.origo.hu/kotvefuzve/blog/20110711-humoros-tucatregegynek-neztek-interju-a-harry-potter-regenyek-fordito.html> [2015. 12. 30.]
- » Farkas T. (2007). A tulajdonnevek fordíthatóságáról és napjaink fordítási hibáiról, közszók és tulajdonnevek példáján. *Névtani Értesítő*, 29. pp. 167–188.
- » Genette, G. (1996). Transztextualitás. *Helikon*, 1996/1–2. pp. 82–90.
- » Goretity J. (2003). „Ha a Harry Potter olvasóvá nem is tesz, íróvá talán igen” – beszélgetés Tóth Tamás Boldizsárral. [online] <http://www.iv.hu/modules.php?name=IVlapok&op=viewarticle&artid=726> [2015. 12. 30.]
- » Hertelendy R. (2011). Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter kötetekben. *Névtani értesítő*, 33. pp. 133–145.
- » Korompay K. (2011). Az irodalmi névadás fogalmáról. *Létiünk*, 2011/3. pp. 86–93.
- » Koronczay L. (2005). *Kár, hogy nincs varázspálcája*. [online] http://www.nlcafe.hu/ezvan/20050824/kar_hogy_nincs_varazspalcaja/ [2015. 11. 12.]
- » Kovalovszky M. (1934). Az irodalmi névadás. *A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai*, 34. p. 62.
- » [Szerző nélkül]. (2006). *Exkluzív interjúnk Tóth Tamás Boldizsárral*. [online] <http://www.lumos.hu/exkluzivok/exkluziv-interjunk-toth-tamas-boldizsarral/> [2015. 11. 21.]
- » [Szerző nélkül]. (2011). Beszélő nevek. In: *Nyelv és Tudomány*. [online] <http://www.nyest.hu/hirek/piton-mcgalagony-fazekas-avagy-tulajdonnevek-a-muforditasban> [2015. 11. 12.]
- » Tarján M. T. (é. n.). *Salazar portugál diktátor születése*. [online] http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1889_aprilis_28_salazar_portugal_diktator_szuletese/ [2016. 01. 10.]
- » Tokarev Sz. A. (szerk.) (1988): *Mitológiai enciklopédia*. 1–2. Budapest: Gondolat.
- » Zamarovsk, V. (2001): *Istenek és hősök a görög-római mondavilágban A–Z*. Budapest: Magyar Könyvklub.
- » Rowling, J. K. (2002): *Harry Potter és a bölcsek köve*. Budapest: Animus.
- » Rowling, J. K. (2002): *Harry Potter és a Titkok Kamrája*. Budapest: Animus.
- » Rowling, J. K. (2002): *Harry Potter és az azkabani fogoly*. Budapest: Animus.
- » Rowling, J. K. (2002): *Harry Potter és a Tűz Serlege*. Budapest: Animus.

- » Rowling, J. K. (2003): *Harry Potter és a Főnix Rendje*. Budapest: Animus.
- » Rowling, J. K. (2006): *Harry Potter és a Félvér Herceg*. Budapest: Animus.
- » Rowling, J. K. (2008): *Harry Potter és a Halál ereklyéi*. Budapest: Animus.

ANGOL EREDETI			
ALLITERÁL - AZONOS HANGGAL KEZDŐDIK	NEM ALLITERÁL (DE MAGYARBAN IGEN)	ALLITERÁL (DE MAGYARBAN NEM)	MEGMARADT AZ EREDETI
Barnabas the Barny - Badar Barnabás	Cornelius Fudge - Cornelius Caramel	Moaning Myrtle - Hisztis Myrtle	Luna Lovegood
Chudley Cannons - Chudley Csúzlík	Ulric the Oddball - Undok Ulrik	Goyle Gregory - Gregory Monstro	Florian Fortescue
Gryffindor Godric - Griffendél Godrik	Dervish and Banges - Dervish és Durran	Bloody Baron - Véresbáró	Borgin and Burkes
Hufflepuff Helga - Hugrabug Helga	Helena Ravenclaw - Hollóháti Heléna	Swelling Solution - Dudordagasztó Szirup	
Wendelin the Weird - Vadóc Vendelin		Time-Turner - Időnyerő	
Bertie Bott - Bogoly Berti		Forbidden Forest - Tiltott Rengeteg	
Ministry of Magic - Mágiaügyi Minisztérium		Pumkin Pasty - Tökös Dereleye	
Secrecy Sensor - Subrosa Szenzor			
Weasley's Wizarding Wheezes - Weasley Varázsvicc Vállalat			
Luna/Loony Lovegood - Lüke Lovegood			
ALLITERÁL - MÁS HANGGAL KEZDŐDIK			
Wimbourne Wasps - Dimbournei Darazsak			
Rowena Ravenclaw - Hollóháti Hedvig			
Salazar Slytherin - Mardekár Malazár			
Severous Snape - Perselus Piton			
Buckbeak - Csikócsőr			
Ballycastle Bats - Dallycastle Denevérek			
Headless Hunt - Fejvesztett Futam			
Hungarian Horntail - Magyar Mennydörgő			
Marauder's Map - Tekergők térképe			

1. táblázat. Alliteráló nevek

A Monarchia „javíthatatlan” katonája

ABSZTRAKT: Jaroslav Hašek: Švejk, egy derék katona kalandjai a világháborúban című művét választottam témámul, ennek a döntésnek a háttérében több tényező is közrejátszott. Egyrészt azért erre a műre esett a választásom, mert mindig is szerettem az irodalmat, az olvasás a mindenem, és a világháború a kedvenc történelmi témáim közé tartozik. Régebben is szerettem az ebben a témában íródott regényeket, ez a mai napig sem változott. Nemrég neveztem is egy I. világháború témájú pályázatra, melynek nagyon sokat köszönhetek, hisz ennek keretein belül ismertem meg ezt a fantasztikus alkotást, mely mára már a szívemhez legközelebb álló regénnyé nőtte ki magát. Persze már azelőtt is hallottam a történetről, mielőtt a pályázat megjelent volna az életemben, mivel a nagypapám korábban már olvasta a regényt és többször is mesélt nekem róla. Többek közt ő biztatott leginkább arra, hogy ezt a témát válasszam, végül pedig hallgattam rá, amit egyáltalán nem bántam meg.

1. Bevezetés

Dolgozatomban azt szeretném bemutatni, hogy a humor segítségével hogyan tudunk túlélni egy olyan szörnyű eseményt, mint az első világháború. Hašek Švejk című művén kívánom bizonyítani azt, hogy egy irodalmi alkotás mennyire sokszínű lehet. A történetet körülölelve szeretném bemutatni az első világháború történéseit, és azt is, hogy a polgárok miként élték meg. Kiemelném Švejk alakját, hiszen (néha már túlságosan is) egyszerű észjárásával és szarkasztikus kijelentéseivel mutatja be nekünk a háború borzalmaival. Arra voltam kíváncsi, hogy a szerző miként élte át az első világháborút, és a művében miként ismerjük meg saját tapasztalatait. Švejk alakja, sajátos világlátása, maró gúnya miatt hamar világhírűvé vált. Úgy gondolom, karakán kiállása miatt és egyedi humora segítségével lett egy korszak és egy embertípus, egy viselkedés jelképe.

2. A világháború előzményei

Az Európában 1914 és 1918 között zajló háborút szokták I. világháborúként említeni, első sorban azért, mert a benne résztvevő gyarmattartó birodalmak birodalmaik egész területéről besorozták katonákat, így a háború mind az öt földrészre kiterjedt.

A XIX. sz. végére kialakultak az új érdekeknek megfelelő katonai tömbök, először a központi hatalmak. 1879-ben kettős szövetség (Osztrák-Magyar Monarchia és Németország között),

¹ Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanulója, julia.voros@gmail.com

² Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanára, baloghnebiromaria@gmail.com

1882-ben hármas szövetség (továbbá Olaszország). A másik tömb pedig az Antant (nevét az egyik szerződés kezdő szavából kapta), amely 1893-ban a francia–oros, 1904-ben francia–angol, 1907-ben angol–oros megállapodáson alapult.

Az első világháború kirobbanásának oka az 1914. június 28-án történt sarajevói merénylet volt. Egy szerb nacionalista diák, Gavrilo Princip az Osztrák-Magyar Monarchia katonai parádéján lelőtte az Osztrák-Magyar Monarchia trónörökösét, Ferenc Ferdinándot és feleségét. Július 28-án lejárt a határidő, a központi hatalmak hadat üzentek Szerbiának. Szerbia oldalán az antant tagjai üzentek hadat a központi hatalmaknak. Olaszország semleges maradt. A hadüzenet-váltások augusztus első hetében megtörténtek.³

3. A regény megszületése

Hašek maga is részt vett az első világháborúban. A regényben saját tapasztalatai tükröződnek vissza. A cseh katonának az orosz oldalra való átszökési gondolata is saját tapasztalaton alapul: a mű második változatát már Kijevben írta 1916–1917-ben.

A fő mű tehát befejezetlenül maradt, a hiányzó harmadik rész Hašek újságíró barátjának, Karel Vaneknek a munkája. A történetet három részre felbontva mutatom be:

4. Egy derék katona kalandjai a világháborúban I.

Történetünk főhősével, Švejkkal ismerkedünk, és megállapítható, hogy kicsit butábbnak tűnik, mint egy átlagos ember. Ugyanakkor mégis éles eszű emberről van szó, hiszen rögtön a történet elején nagy galibába keveredik, de az ilyen nagy problémákból az egész mű alatt könnyedén kimagaszik. Itt a Kehely nevű vendéglőbe megy, miután kiderül, hogy meggyilkolták a trónörökös, Ferenc Ferdinándot. Mint tudjuk, az első világháború kirobbanásának ez volt a mozgatórugója, és a balkáni térség lángra is lobbant. A vendéglőben nyílt beszélgetés zajlik a történekről, így eshet meg az, hogy egy titkosrendőr letartóztatja Švejket, és még jó néhány embert.

Švejket a rendőrségen koholt vádakkal illetik, de a „derék katona” jellem már ekkor kezd kibontakozni a főhősből, hiszen mindent vállal. Ezután egy elmeorvosi vizsgálatra küldik. Švejk ügyefogyott viselkedésének hatására az orvosok el is hiszik róla, hogy tényleg bolond, így elküldik őt a bolondok házába. Elszállítása után számomra a történet érdekes fordulatot vesz, mert Švejk, habár kicsit szórakozottabb volt az átlagos embereknél, nem tekinthető bolondnak, hiszen a tettei súlyát fel tudja fogni. Az író hosszasan ecseteli Švejk tortúráját, de az is szemmel látható, hogy a főhősnek tetszik ez a bánásmód. A főorvos azonban megállapítja, hogy Švejk normális, így újra a rendőrségen találja magát.

Švejket egy cellába zárják, ahol egy rabbal együtt tartják fogva. A rab öngyilkosságot próbál meg elkövetni, tehát fél a felelősségre vonástól. Azonban nem képes magát felakasztani, így Švejkkal kezd társalogni. Itt elbeszéli, hogy miért tartóztatták le, és Švejk ezzel még rosszabb állapotba taszítja a rabot. Hamarosan Švejket kérik, és a rendőr kommisszár elküldi őt a rendőrkapitányságra. Az út közben pedig megtörténik a második fontos történelmi cselekmény: Ferenc József hadat üzent, és ezzel elkezdődött négy év szenvedés a Monarchia lakosai számára. Az emberek a történetben, akárcsak akkor, lelkesednek a háborúért, igaz, ehhez kell Švejk is a történetben. Švejk is hisz a győzelemben, azonban ő sem láthatja a szomorú jövőt, ami az emberiség előtt áll.

³ Németh I. (2014). *Az első világháború 1914–1918*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.

Švejk számára ekkor meglepő fordulat következik. Ugyanis hazafias tetteivel, amellyel a császárért, és a háborúért kiállt, a rendőrbiztos szabadon engedi. Elmegy a Kehelybe, és ott beszélgetésbe keveredik a tulajdonos feleségével. A férje 10 évet kapott, és ráadásul nem tanúskodott mellette, letagadta, hogy a felesége lenne. Švejk megpróbálja vigasztalni, ám ekkor feltűnik a detektív a környéken, és hogy Švejket meg tudja figyelni, kutyát vesz tőle. Azonban ez fogja a végzetét okozni, mert a hét kutya elevenen felfalja a detektívet a hátsó szobában. Így Švejket se figyelik tovább az államhatóságok.

Švejk számára örömménekként jön meg a katonai behívó. Azonban éppen rájött a reuma, így az ágyból mozdulni sem tud. Müllerné, aki Švejkkal anyai módon törődik, könnyezve fogadja a behívó tényét. Tolókocsiban viszik el a derék Švejket, és ő „Fel Belgrádba!” csatakiáltással egy egész tömeget állít maga mellé Prága utcáin. Nem törődik a reumával, ő akkor is a hazájáért fog harcolni. Azonban szimulánsnak titulálják, és elküldik őt kivizsgálásra.

Švejk ekkor rendkívüli kezelést kap gyógyulása érdekében. A Prága utcáján véghezvitt nagy hőstette felébresztette egy báróné jóindulatát, aki aztán meglátogatta az egész kórtermet. Igaz, hogy Švejken kívül senki se volt beteg, de mindent megtettek azért, hogy ne kelljen a frontra menniük. Švejk ráadásul kihúzza a gyufát a főtisztánál, és az elintézi, hogy a katonai orvosi bizottság megvizsgálja őket. Ez pedig Švejket kemény büntetésre küldi, hiába ártatlan: helyőrségi fogházba kerül.

Švejk rabsága itt éri el tetőpontját, az író jól ecseteli a kor higiéniai problémáit. Húszfős zárkákban tartott emberek, akik büntetés miatt kerültek ide, jórésztük ártatlanul. Švejk megismeri a fogvatartottak történetét, majd tábori misén vesz részt, ahol megsajnálja a tábori lelkészt, és hogy annak sikerélménye lehessen, elsírja magát, a lelkész öröme. A lelkész közbenjárásának eredménye, hogy Švejket az ő felügyelete alá helyezik.

Švejket két katona kíséri el a lelkészhez, de közben „világi dolgokat” csinálnak, és mire a lelkészhez érnek, már Švejk őrzi a katonákat. A lelkész megrögzött alkoholista, és ez Švejk számára sok feladatot jelent. Kezdeként el kell mennie érte Helmich főhadnagy úrhoz, mert olyan részeg az Isten szolgálója, hogy még a nevét se tudná megmondani. Švejk nagy nehezen hazaviszi őt, de csak másnap tér magához.

Švejket egyházi szolgálatba állítja, persze ha lehetséges ez egyáltalán, hiszen főhősünk még felekezethez sem tartozik. Sajnos már az első világháborúban feltűnt az antiszemitizmus, ez a lelkésznel egy gyakori jelenség lesz a későbbiekben is.

Švejk számos módon segít ennek a züllött életű embernek pénzt szerezni. Elmegy több emberhez pénzt kérni, és azt állítja, hogy gyerektartás miatt van szüksége rá a lelkésznek, vagy a házbéli dolgokat adja el. Švejk természetesen részt vállal a lelkész egyházi munkájában is. Legelőször is misét segít celebrálni, és ehhez visszaszerzik a tévesen eladott katonai oltárt. Majd Švejk egy hitvitán belül találja magát. Itt derül ki, hogy a lelkész igazából nem is hisz Istenben. Aztán érdekes probléma üti fel a fejét, mert kiderül, hogy a lelkész rendelkezik egy váltóval, és a tulajdonosa szeretné idő előtt visszaszerezni a pénzét, mert a katonatisztek folyamatosan halnak meg a fronton.

Švejk utolsó tette a lelkésznel egy utolsó kenet kiosztása lenne a halálosan sebesült katonáknak. Azonban itt is hiba csúszik a számításokba, hiszen a katonák még a kenet feladása előtt meghalnak. Így csak az ajtónak jut a szent kenetből...⁴

⁴ Hašek, J. (1957). *Švejk egy derék katona kalandjai a világháborúban*. Budapest: Európa Könyvkiadó.

5. Egy derék katona kalandjai a világháborúban II. – A fronton

Švejk miután ilyen galibába keveredett, Lukas főhadnaggal együtt utazik a vonaton. A főhadnagy idegeire megy, hiszen miatta került bajba, és ráadásul még megszabadulni se tud tőle. A vonat fülkéjében azonban szerencsés dolog történik: Švejkot, aki történeteivel fásaszítja az két utazót, kizavarja von Schwarzburg vezérőrnagy, akiről kiderül, hogy ellenőrzőtiszt. A szavaiból kivehető, hogy a fronton lévő őrségek nem látják el jól a feladatukat. Švejkot megkeresi Lukas, és jól lehordja, majd kizavarja a fülkéből, ahová követi őt a rendíthetetlen katona. Így Švejk újabb galibát okoz: használja a vonat vészfékét. Ezzel beindít egy újabb eseményláncolatot, ugyanis a vonatról leszállítják a következő állomáson, és amíg ő előadást tart ártatlanságáról, addig a vonata elmegy. Így az állomáson marad, és benéz a harmadosztályú étterembe. Itt találkozik egy sebesült magyar honvéddel. A honvédnek nincs elég pénze, így Švejk meghívja egy korsó sörre, majd még többre, ami legalábbis öt koronából kifizethető. A honvéd kezét átlótték. Ez tipikus sebesülés volt abban az időben, hiszen már nem ólomból készült lőszert, hanem modern, futószalagról legördült hüvelyes lőszert használtak. Švejk azonban bajba kerül ismét, hiszen nem rendelkezik papírokkal, mert Lukas főhadnagnyal maradtak a vonaton. Letartóztatják, majd előállítják. Mivel nincs pénze jegyre, így kénytelen gyalog megtenni az utat Budejovicébe.

Švejk rossz faluba téved be. Egy öreg néni útba igazítja, de több napon keresztül bolyong, és végül letartóztatják a csendőrök. Legelőször katonaszökevénynek, majd orosz kémnek nézik, és hosszasan keresztkérdésekkel faggatják. Az első világháborúban fontosak voltak a naprakész információk az ellenségről. Így mind a Monarchia, mind a többi ország kiküldte a kémeit, és ezek igyekeztek életük árán információt juttatni az ellenséges hadmozdulatokról. Švejk anabázisa, ahogy a szerző írja, elég szépre sikeredik, hiszen egy hatalmas kört tesz meg a semmi közepén. Lukas főhadnagy rosszul lesz, amikor meglátja, és börtönbe küldi, csak hogy ne lássa Švejkot. A börtönben Švejk cellatársa egy önkéntes katona, aki hosszas elbeszélésekkel tölti idejét. A büntetésként Švejk három napi fogdát kap.

Még a büntetés letelte előtt Švejk ezredét áthelyezik, és így nekik is költözniük kell. A költöztetés közben a gyarmatokra terelődik a szó. Ma már tudjuk, hogy az első világháború egyik kiobbantó oka volt, hogy a létrejövő Német Császárság nem tudott magának gyarmatot szerezni. Persze rendelkezett néhányval Afrikában, de lényeges területeket nem volt képes felmutatni. A beszélgetés legérdekesebb része viszont a Monarchia gyarmatosító tevékenysége. Mint tudjuk, a Monarchia számára a gyarmatosítás kényes kérdés volt, hiszen nem rendelkeztek óceáni kijáráttal a szárazföld felé. Így a Földközi-tengerből kiindulva egy apró szigetcsoportot hódítottak meg északon, és egy kínai tartományt vettek birtokba. Švejkot és az önkéntes katonát egy tizedes őrzi. Hosszú történetekkel igyekeznek az időt eltölteni. Időközben megérkezik a vonatért felelős Doktor Márz.

Egy részeges tábori lelkész is Švejkékhez csapódik, aki potyautasként vesz részt az utazásban. Bécshez érve érződik a háborús hangulat: a hátországba szállított sebesültvonatok tucatjai, katonavonatok a pályaudvaron. Švejk összefut Lukas főhadnaggal, aki ismét szolgálatába állítja. Švejk a főhadnagy lakásán várja felettesét egy másik szolgálóval. Mikor haza érkezik Lukas, megbízza Švejkot egy szerelmi vallomást tartalmazó levél elszállításával. Švejk összefut ismerősével, Vodickával, aki elég heves vérmérsékletű ember, ha magyarokról van szó. Becsatlakozik Švejkhez, hogy együtt vigyék el a levelet. Azonban a galiba megtörténik, mert barátja a dühöngő magyar vaskereskedőt kihajítja a házból. Kint az utcán ezek után verekedés tör ki, és Švejkot le is tartóztatják.

Švejk hősiesen azt hazudja, hogy ő szerelmes a hölgybe, és még a Lukas főhadnagy úr levelét is meg teszi, hogy ne tudják rákenni a balhét. Így hősiesen feláldozza magát. A jutalom pedig nem marad el, hiszen büntetésből a keleti frontra kell menniük. Vodicka elbúcsúzik derék barátjától, és megígéri neki, hogy majd a Kehelyben még találkoznak egyszer.

Miután Švejket nagyobb rangra emelik, Jasek új puccert kap maga mellé. Természetesen ez a puccer se tiszta elméjű, már az első nap meg teszi a főhadnagy úr ebédjének a felét, majd egy gyakorlatot vitat meg a többi tiszttel. Ezután a főhadnagy elmegy, és Švejk veszi át az ezred irányítását. Konzervet akar vételezni a katonáknak, de ez nem sikerül. A frontra akarják küldeni őket, mert hatalmas úr tátong néhány helyen a frontvonalban. Švejk tökéletesen kihasználja szervezőképességét, de részleges sikereket ér csak el. Tragikus izgalommal várják a szállítást.⁵

6. Egy derék katona kalandjai a világháborúban III. – A dicsőséges csihipuhi

A világháború minél jobban tombolt, annál nagyobb volt az élelmiszer-, ruha-, iparcikkhiány. A háterszág próbálta a fronton harcoló embereket jól táplálni, hiszen egy jóllakott ember morálja sokat segít a harci kedven. De már a háború első évében rettenetes élelmiszerhiány bontakozott ki. Švejkéknél is mutatkozik ez, hiszen várnak a konzervekre. Nagy nehezen elindulnak. A vonaton unatkoznak, így kártyázással, levélírással múlatják az időt. Lassan beérnek Pestre. A kiépített infrastruktúra segítségével mozgatják a Monarchia területén az egységeket. Sagner kapitány embere, Biegler egy félős ember, aki ijedtében összecsinálja magát. Mivel nem bírja a stresszhatásokat, elküldik kórházba. Budapesten pedig szörnyű hírt kapnak a katonák: az olasz királyság hadat üzent a Monarchiának. Ezzel kezdetét vette a legszörnyűbb hegyi háború, amit a Monarchia története során megívott. Közben Biegler miatt egészségügyisek érkeznek a vagonokhoz, és mindent lefertőtlenítenek, mert azt hiszik, kolerajárvány van kialakulóban. Persze a szokásos tévedés következett be újra. A civil lakosság részéről megjelenik két hölgy, akik cukrot hoznak a katonáknak. Azonban így sem javul a helyzet. A katonák még a gulyáslevest sem kapják meg, és ez is úgy derül ki, hogy egy ellenőrző tábornok érkezik a táborba. Természetesen a látogatása után Švejk kapja meg a feladatot, hogy a főhadnagy úrnak hozzon harapnivalót. Švejk azonban a szokásos galibát idézi elő. A civil lakossággal való diplomatikus tárgyalási képességei ugyanis még eléggé gyengék, amit Lukas nehezen visel el, amikor Švejk beállít a honvéd járőrökkel az oldalán. A tyúkért Švejk nem kap büntetést, de újra bebizonyítja magáról, hogy nem ép elméjű. Ezután parancsot kapnak, hogy indulnak Galiciába.

Miután az élelmiszerhiány nem javul, éhesen haladnak át több állomáson. Végül főzhetnek egy gulyáslevest, és végre jóllaknak a katonák. Természetesen Dub hadnagy és Švejk közötti konfliktus növekszik, mikor Švejket elküldik titokban konyakért. Dub rajtakapja, de Švejk lehúzza az egész üveget, és így megmenti feletteseit. Újra vonatra rakják őket, majd pihenő gyanánt elérik Mezőlabarcot. Itt Švejk meglátja Dub hadnagy puccerjét felpofozva. Raportra viszi a dolgot, így a puccert felmentik Dub szolgálata alól.

Miután leszállítják őket, egy német egységet kell hátulról fedezniük. Dub elmegy egy kuplerájba, és részegen egy lánynál keres menedéket. Švejk így talál rá, mert Lukas keresteti a hadnagy urat. Gyalog tesz meg az utat, a hosszú menetelés folyamán a katonák elfáradnak. Kitűzött céljuk Turowa-Wolska, azonban nem ott töltik az éjszakát az előzetes parancs ellenére. Ugyanis nem rendelkezik szálláshellyel, így Švejkék keresnek a század számára helyet,

⁵ Hašek, J. (1957). *Švejk egy derék katona kalandjai a világháborúban*. Budapest: Európa Könyvkiadó.

ahol aludhatnak. Másnap Švejk ismét felderíteni indul, de mivel egy szökött orosz hadifogoly ruháit veszi fel, oroszoknak hiszik, és hadifogolytáborba zárják. Miután nem érdeklődnek felőle különösképpen, egy darabig meghúzza magát, mígnem elszállítják, és be akarják fogni erőd-építési munkálatokba. Ekkor Wolf hadnagy előtt felfedi kilétét, aki rettenetes haragra gerjed. Bezáratja a derék katonát, és hadbírótság elé állítja. Azt hiszik, hogy egy orosz kém, ezért még egy kémelhárító ügynököt is bevetnek ellene a börtönben. Azonban Švejk a maga buta módján minden akadályt hibátlanul teljesít, és még a lelkészt is kikészíti, aki azt állítja Švejkről, hogy megbolondult. Švejkért ekkor üzennek a 91-esek, és így megmenekül az akasztás elől. Visszatér az egységéhez, ahol minden a régi kerékvágásban megy tovább.⁶

7. Összegzés

A történet rövid leírásával szerettem volna bemutatni Švejk személyiségét és az akkori polgárság néha túl egyszerűsítő gondolkodását. A mű egy háborús, katonai témájú regény, ami érdekes módon mégsem tartalmaz csatajelenetet. Szerintem inkább arra utal, hogy az akkori emberek fel sem tudták fogni, mekkora harcot vállalt nemzetük pusztán azért, mert voltak, akik újra fel akarták osztani a világot. Én úgy érzem a műből, hogy a Švejk a Monarchia kifigurázása. A mű 1923-ban íródott, miután már a háború elveszett, és Csehországban nem a Habsburgok uralkodtak. A műben végig érezni lehet a nemzetiségi ellentéteket. Habár a mű befejezetlenül maradt, én mégis úgy érzem, hogy Švejk javíthatatlan ember marad. Javíthatatlan, aki örökös puccer marad valahol a Galíciai front mélyén. Alázatosan jelentem: Befejeztem!

Bibliográfia

- » Hašek, J. (1982). *Švejk, a derék katona fogságban és más történetek*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- » Hašek, J. (1982). *Švejk, a derék katona a háború előtt és más furcsa történetek*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- » Hašek, J. (1957). *Švejk egy derék katona kalandjai a világháborúban*. Budapest: Európa Könyvkiadó.
- » Németh I. (2014). *Az első világháború 1914–1918*. Budapest: L'Harmattan Kiadó.

⁶ Hašek, J. (1982). *Švejk, a derék katona fogságban és más történetek*. Budapest: Európa Könyvkiadó.

Hagyományörzés Szakcs községben

ABSZTRAKT: Szakcs községben vannak olyan hagyományok, amelyek egyediek. Szeretném megismertetni lakóhelyem hagyományait, öltözködési szokásait a tágabb környezetemmel is. Írásomat szóbeli forrásközlőkkel történő beszélgetéseim alapján készítettem. A kicsi falunak az életében meghatározó szerepe van a hagyományörző egyesület munkájának, amelyet tanulmányomban bemutatok. Nagyon sok elfeledett hagyományt elevenítenek fel és évről évre újabakkal egészítik ki.

1. Bevezetés

Tanulmányom megírását a szülőfalumhoz való kötődésem motiválta. Anyai ágon a család már nagyon régóta itt él. Óvodás korom óta aktívan részt veszek a falu rendezvényein, óvó nénim már akkor elhivatott volt a hagyományok ápolása iránt. Így már ebben az időszakban sokat foglalkoztunk a helyi szokásokkal, ünnepekkel, hagyományokkal és öltözködéssel. A zene iránti szeretetem meghatározta, hogy aktív szereplője voltam a rendezvényeknek. Az iskolai tanulmányaim során is folytatódott ez. Fordulatot jelentett, mikor a tavalyi évben felkértek a hagyományörzők, hogy a szüreti felvonuláson a kisbírói szerepet töltssem be, amit szívesen el is vállaltam. A sok elismerés, dicséret lelkesített, hogy alaposabban megismerjem lakóhelyem múltját, szokásait, hogy ezek hogyan épülnek be a mai fiatalok életébe. Falunkban vannak olyan hagyományok, amelyek egyediek. Szüleim is szívesen vettek és vesznek is részt ezeken a programokon. Dolgozatomat szóbeli forrásközlőkkel történő beszélgetéseim alapján készítettem. Szeretném megismertetni lakóhelyem hagyományait, öltözködési szokásait a tágabb környezetemmel is. Dédnagymamám is szívesen és gyakran mesél nekem a régi időkről. Jó lenne, ha hasonló korú társaim is megismerhetnék és felismerhetnék azt, hogy ez miért fontos.

2. Lakóhelyem rövid története

A falunk története a honfoglalás koráig nyúlik vissza. A település Tolna megyében, a Koppányvölgyében helyezkedik el. Lakosainak száma 853 fő. A jó termőképességű földek (30 dúlő) miatt a fő tevékenység a mezőgazdaság. Nagy kiterjedésű erdők veszik körül. Szakcs mezőváros neolitikorú település. Római kori emlékeket is találtak a Gölös nevű falurészen, és X. századi temetőrészletet is tártak fel 1955-ben, de első írásos emléke 1332-ből van a falunak. Ebben az időben népes mezőváros, a pápai tized jegyzék szerint Tolna megye legnépesebb plébániája. 1544-ben török uralom alá kerül, lerombolják a templomot is. 1872-ben mezővárosi jogállása megszűnik. Az 1870-es években a lakosság száma több mint kétszerese volt a jelenleginek, jelentősebb volt Dombóvárnál, de később a főút- és vasúthálózat is elkerülte a települést, így

¹ Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanulója, boldi99@gmail.hu

² Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium tanára, baloghnebiromaria@gmail.com

jelentősége, illetve népessége egyre inkább csökkenni kezdett. Ez sajnos a mai napig így van, elég nagy az elvándorlás.

3. A hagyományőrző egyesület alapítása

A település gazdag és egyedi hagyományai néhány lelkes helyi lakót a hagyományok felelevenítésére motiválták. A pedagógusok és az „üres kezű” nők voltak, akik ezt kezdeményezték. Legtöbbjük családi hagyományaikkal indult, örökségből megmaradt népviseletek és különböző használati tárgyak kerültek elő. Az egyesület alapító okirata megfogalmazza céljait, feladatait. Az egyesület 2008-ban alakult. Célja: Szakcs község történelmi, művészeti értékeinek gyűjtése, védelme, a helyi hagyományok ápolása, őrzése, továbbadása az ifjúságnak.³

Az egyesület céljai megvalósulása érdekében gyűjtést szervezett a még meglévő népi használati tárgyak, írásos emlékek, fotók köréből, tervezte egy arra alkalmas parasztház berendezését a gyűjtött tárgyakkal, összejöveteleket kezdeményezett a faluban fellelhető hagyományos tevékenységek művelésére, elsajátítására. Az önkormányzat 2009-ben tájház céljára megvásárolt egy régi parasztházat, ami pályázat útján került felújításra, teljes mértékben megőrizve annak jellegzetességeit (földes helyiségek, gerendás mennyezet, tornác stb.). Ennek köszönhetően a gyűjtött eszközök, bútorok, ruhák az eredeti környezetükbe kerülhettek.

3. Hagyományőrző ünnepek Szakcson

3.1. Farsang – téltemető

Kiszebáb égetése az elmúlt 2-3 évben vált szokássá. Az eseményt az egyesület tagjai készítik elő teljes mértékben, zsíros kenyérrel, teával, forralt borral, teával fogadják a vendégeket. Kapcsolódik az iskolai farsangi felvonuláshoz, így a gyerekek is találkozhatnak ezzel a népszokással.

3.2. Húsvét

Szakcson a gicázás (viasszal való tojásfestés) az egyik legrégebbi hagyomány. Az egyesületi tagok a tájházban készítik el a tojásokat, és más tojásfestő módszereket is megismertetnek egymással. Ezek a délutánok nyitottak a gyerekek és minden más érdeklődő számára. Az iskolából is szívesen fogadnak csoportokat, de arra is volt már példa, hogy ők jöttek az iskolába egy-egy délutánra, hogy a tanulók is megismerhessék és saját maguk is kipróbálhassák a technikákat. Az elkészült tojásokat haza is vihatték. Remek kezdeményezésnek gondolom a falu központjában felállított tojásfát. A fa feldíszítése úgy történik, hogy a falu lakosságából kértek mindenkit, hogy egy-két tojást tegyen rá. Az egyesület tagjai a minden hónapban megjelenő Szakcsi Hírek című újságban és az egyesület saját közösségi oldalán hívták fel a figyelmet erre. Szerencsére lelkes segítőkre találtak, így szépen feldíszített fával vártuk a húsvétot. A faluból sokkal többen a magukénak érezhették így a közös ünnepet.

3.3. Májusfaállítás – májusfa-kitáncolás

Ez a szokás hosszú évek óta hagyomány a településen, mindig állandó helyre kerülnek a fák. Annyiban egészült ki ez a szokás, hogy a falu lakói a tájházhoz is állítanak egy fát. Május végén egy közös mulatsággal történik meg a kivételük. Az idei évben vendég néptáncgyűttes tette színebbé az eseményt, ami közös táncval fejeződött be, amibe bevonták a falu lakóit is.

³ Szakcs Hagyományőrző Egyesület Alapító Okirata, Szakcs, 2008.

3.4. Búcsú

Május hónapban még van egy olyan ünnep, ami a falu életéhez szorosan kapcsolódik. A búcsút május első vasárnapján tartják. Ennek a napnak a kiválasztása Szent Flóriánhoz kapcsolható, akit a falu védőszentjének választottak. A búcsú hagyományát még a mai napig ápolják a faluban. A családok vendégeket hívnak vasárnapi ebédre, még él a kirakodóvásár hagyománya is. Ilyenkor az ünnepi szentmisét a falu központjában épített kápolnában tartják meg.

3.5. Pünkösöd

Pünkösöd mint egyházi ünnep a falu lakóinak életében is fontos esemény. A környéken egyedülálló módon két szőlőhegyen is építettek kápolnát, amit a dűlőhöz tartozó szőlősgazdák gondoznak. Pünkösöd hétfőjén a misét az egyik évben az egyik, másik évben a másik hegyen tartják. A szertartás után a meghívott vendégeket ebéddel kínálják a helyiek, a legtöbben az elszármazott rokonokat, ismerősöket is visszahívják erre a napra. Ez az összejövetel nagyon jó hangulatú, és jó alkalom arra, hogy az egyébként ritkán találkozó emberek láthassák egymást.

3.6. Új kenyér ünnepe

Szent István napja az új kenyér ünnepe is. A szakcsi hagyományörző egyesület ez alkalomból legutóbb kenyeret sütött a Szent Flórián vendégház kemencéjében. A kenyérsütésre az egyesület tagjain kívül minden érdeklődőt vártak a faluból. Sokan éltek is a lehetőséggel. Az elkészült kenyeret a falu plébánosa ünnepélyes keretek közt megáldotta, majd a falu polgármestere felszeletelte, és a résztvevők közül mindenki megkóstolhatta. A sütés ideje alatt az egyesület tagjai az érdeklődő vendégeknek a tökmagvirág elkészítését tanították meg.

A tökmagból készült szívek, virágok, hamutartók csak a mi falunkra jellemző tárgyak. A tökmagot piros-fehér-zöld fényes hímzőfonallal, egyedi technikával betekerik. A környékbeli falvakhoz hasonlóan a régi időkben úgy hívtak minket: „a szakcsi tökmagosok”. A fiúk, ha vidékre mentek bálba, mindenki zsebében volt tökmag. Így ezek a tökmagból készült tárgyak a szakcsiai jelképei, az ide látogató vendégeket általában tökmagvirággal ajándékozzák meg. A tökmag szimbólum a falu címerében is megtalálható. A tökmagvirágot a legények kalapra, a vőlegények pedig mellényükre tűzték, a tökmagszív jegyajándék volt a régi időkben.

3.7. Szüreti felvonulás

Szakcson nagy múltra tekint vissza a szüreti felvonulás, ami körülbelül 15 éves kihagyás után éledt újra. Jellegzetessége a kapuk rendszere, a vendéglátás, a nők különleges fejviselete (a pille). A falu végéről induló hintós felvonulásban részt vesz az erre a napra választott bíró, aki a feleségével ül a kocsin – ők jobbára az abban az évben házasodtak. A másik kocsin ül a kisbíró, aki minden megállásnál a faluban történt eseményekhez kapcsolódó vidám rigmusokat olvas fel. Egy kocsin pedig a fúvószenekar kíséri a felvonulást. A többiek hajadon lányok és legények, akik nálunk csószlányok és csószlegények. Minden kapu díszkapu. Az út felett kifeszített kötél egyéni díszítésével különbözik a másiktól. Jellemzően régi vászonszöttesek (abroszok, szalvéták), bársony ágy- és asztalterítők, csipke- és hímzett terítők, valamint kulacs, szőlőfürt kerül rá. Minél díszesebb volt régen egy kapu, annál inkább utalt arra, hogy az adott család menyire jómódú. Minden díszkapu egy megálló volt, ahol tánccal köszöntötték a házigazdát, azok pedig itallal, süteménnyel várták őket. A jókedvű, ötletes felvonulás örömet szerez a falu lakosságának és az ilyenkor nagyobb számban ide látogató vendégeknek. Ennek a rendezvénynek a sikere nagyon sok előkészületet igényel. Hetekkel korábban megkezdődik a hintókat díszítő

papírvirágok hajtogatása, a ruhák előkészítése, a péntők (alsószoknyák) keményítése, vasalása. A hagyományőrző egyesület évek óta nagy szerepet vállal a rendezvény megszervezésében. A lovak és hintók hiánya miatt az elmúlt két évben gyalogos felvonulássá változott, de a többi szokás megmaradt.

3.8. Márton-napi fáklyás felvonulás

Minden évben november 11-én felelevenítésre kerül a Szent Márton püspök legendájához kapcsolódó megemlékezés. Az egyesület tagjainak kezdeményezésére szerveződik, közösségi oldalukon hívják a lakókat erre. Mindenki lámpással érkezik, ugyanis sötétedés után a helyi cukrászda elől indul a menet. Indulás előtt a helyi plébános szót ejt a naphoz kapcsolódó legendáról, valamint az iskolások és óvodások ide kapcsolódó verseket szavalnak. Az igen szép számú résztvevők a lámpásokkal lassan sétálva körbejárják a falut. Közben lehetőség adódik halk beszélgetésekre, egyes házaknál az ablakba tett égő mécsesekkel köszöntik a felvonulókat. A séta ismét a cukrászdánál fejeződik be, ahol a hagyományőrzők forralt bort – helyi gazdák felajánlásából – zsíros kenyeret, friss pogácsát és teát kínálnak. Legtöbbször néhány órás beszélgetésekre kerül sor. Öröndetes, hogy egyre több a fiatalok a felvonulók között.

3.9. Karácsony, betlehemkészítés – Pille Fesztivál

A karácsony az egyik legfontosabb ünnep a falu életében. Az adventi készülődés, várakozás advent első vasárnapján megkezdődik. A falu központjában az egyesület tagjai felállítják és az életnagyságú bábukkal berendezik a betlehemet, amit este kivilágítanak, így igazi ünnepi hangulatot teremtve az arra járóknak. Az adventi időszakban mézeskalácssütésre is sor kerül. Mivel ez a tájházban nem valósítható meg, így az önkormányzat konyháján készülnek a szebbnél szebb sütemények. Az iskolai téli szünet előtti utolsó héten kerül sor a falu karácsonyi ünnepségére, erre a helyi általános iskola tanulói készülnek évről évre színvonalas műsorral. Az előadás után az érdeklődőket és gyerekeket az egyesület tagjai a korábban megsütött mézeskaláccsal vendégelik meg. A karácsonyt megelőző néhány nap egyikén kerül sor a falu templomában felállított két karácsonyfa feldíszítésére. Évek óta a hagyományőrző egyesület tagjai által készített mézeskalácsformák a díszek, ezeket ők is helyezik el a fákon. Segítségükre vannak azok a hittanos gyerekek is, akik ilyenkor próbálnak a szentestén előadott betlehemes műsorra, így a helyi pedagógusok közül is néhányan ott vannak. A betlehem lebontására a vallási hagyományoknak megfelelően január 6-án, Vízkereszt napján kerül sor.

A 2015-ös évben került megrendezésre Pinchehelyen az első Pille Fesztivál. A hagyományőrző egyesület tagjai és néhány lelkes fiatal támogató az igen díszes szakcsi népviseletbe öltözve utaznak oda. Az öltözék egyik fontos kelléke a pille, egy selyem anyaggal bevont keménypapírból készült fejdísz, amit arany- vagy ezüstszínű flitterek (cintányérok) díszítenek gazdagon. Ezt csak asszonyok viselhetik a szokások szerint, a régi időkben a lakodalmakban a menyecske táncához is ezt hordta az újasszony. E ritka és szép viselet Szakcsra és környékére jellemző, sokan megcsodálják, ahol csak megjelennek benne.

3.10. Kapcsolattartás az iskolával, óvodával, egyházzal és a helyi civil szervezetekkel

Az egyesület állandó és aktív kapcsolatot tart fenn a falu intézményeivel, szervezeteivel. Kézműves foglalkozásaik, rendezvényeik nyitottak mindenki számára. Közösségi oldalukon és a Szakcsi Hírek című újságban erről mindenki naprakészen tájékozódhat. Horgászegyesülettel, vadásztársasággal aktív a közreműködés. Civilnapon például fánkot sütnek, az ételek elkészíté-

sében is segédkeznek. A felsorolt egy év eseményeinek leírása is jól példázza ezt. A tavalyi évben pályázaton egy kilenc személy szállítására alkalmas kisbuszt nyert az egyesület. Az óvoda és az iskola számára mindig rendelkezésre bocsátják. Így a gyerekek a szűkös anyagiak ellenére is eljuthatnak színházba, kisebb kirándulásokra.

4. Összefoglalás, következtetések

Véleményem szerint a kicsi falu életében meghatározó szerepe van az egyesület munkájának. Nagyon sok elfeledett hagyományt elevenítettek fel, és évről évre újabakkal egészítik ki azokat. A rendszeresség és állandóság jellemző munkájukra. Nyitottak arra, ha bármiben a segítségüket kérik. A hagyományainkat, népviseletünket bemutatják a falun kívül is, így mások is megismerhetik viseletünket, szokásainkat. Szívesen fogadják a kívülről érdeklődését, és vonzó programjaikkal törekednek arra, hogy minél több aktív tagot tudhassanak maguk közt, különösen figyelve a fiatalok érdeklődésére. A faluban élnek külföldről és Budapestről ideköltözött nyugdíjas korú lakók is. Örömteli, hogy a családok hölgy tagjai is csatlakoztak az egyesületbe és szorgalmasan részt is vesznek a munkában. Mint minden kistelepülésre, úgy Szakcsra is jellemző elvándorlást megállítani nem sikerült, de több fiatal és gyermek vált érdeklődővé és motiválttá a hagyományok megismerése iránt. Bizhatunk abban, hogy egyedi, értékes munkájuk nem merül feledésbe. A mai rohanó világunkban fontosnak tartom egy közösség életében a szokások, hagyományok aktív ápolását. Ahogy végig kísértem az egyéves munkát, azt a következtetést vontam le, hogy ez a mi közösségünkben jól működik, és mindenképp folytatni kell ezt a tevékenységet a lakosság még szélesebb bevonásával és támogatásával.

Bibliográfia

- » A tanulmány a Szakcs faluban élő hagyományörző idősek és fiatalok elbeszélései alapján készült.

Nyulász Péter Helka című meseregénye mint lehetséges kötelező olvasmány

ABSZTRAKT: A kötelező irodalomnak fontos szerepe van az olvasóvá nevelésben, ehhez a könyveket általános iskola alsó tagozatán – a közhiedelemmel ellentétben – a pedagógus választhatja meg. Szakirodalmi források segítségével megvizsgáltam a kötelező olvasmányokkal szembeni elvárásokat, s ezek alapján is górcső alá vettem Nyulász Péter *Helka* című gyermekkönyvét. Dolgozatomban azt a felvetést járom körbe, hogy e meseregény megfelelő lenne-e alsó tagozatos kötelező olvasmánynak. Állást is foglalva a kérdésben, az e kötet kiválasztása mellett szóló érveket sorakoztatom fel.

1. A kötelező olvasmányok jelentőségéről

A kötelező irodalomnak fontos szerepe van az olvasóvá nevelésben, különösen a digitális kultúra világában, ahol a könyvolvasás értéke egyre csökkenni látszik.³ A gyerekek elektronikus úton elégíthetik ki „meseigényüket”, ez azonban nem segíti elő a nyelvi készségek fejlesztését, mindez pedig a kreativitás csökkenéséhez vezet.⁴ Ráadásul a betűgazdag környezet, a könyvekhez, irodalomhoz „szoktatás” épp onnan tűnik el, ahol a legfontosabb lenne: manapság a családok sem feltétlenül támogatják gyermekeiket abban, hogy olvasóvá váljanak.⁵

Ezt a problémát egy jól megválasztott kötelező/házi olvasmány természetesen nem szünteti meg, de nagy segítségére lehet a tanítónak a munkájában. A Nemzeti alaptanterv konkrétan nem említi kötelező olvasmányokat, de meghatároz egy fontos célt, amely „az olvasás örömeinek megtapasztalása”.⁶ A Kerettantervben viszont 3–4. évfolyamon a magyar nyelv és irodalom tantárgy céljai között már megjelenik a kötelező olvasmány feldolgozása. „Nagyobb terjedelmű, jellemzően kortárs magyar és európai gyermekirodalmi alkotás (meseregény, ifjúsági regény, mesés-, verseskötet) elolvasása a tanító irányításával. Művek a kortárs magyar irodalomból. (Például: Békés Pál: *Féllőlény*, *A Bölcs Hiánypótló*; Berg Judit: *Rumini*; Boldizsár Ildikó: *Boszorkányos mesék*).”⁷ A Kerettanterv tehát alsó tagozatra csak javaslatokat ad, a tanítót illeti a választás lehetősége.

¹ Kaposvári Egyetem, Pedagógiai Karának tanító szakos hallgatója, vassdorina5@gmail.com

² Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának egyetemi docense, gombos.peter@ke.hu

³ Gombos P. (2013). *Dobj el mindent, és olvas!* Budapest: Pont Könyvkiadó.

⁴ Benczik V. (1999). Az olvasás alkonya? *Fordulópont*, 1. évf. 1–3. sz. pp. 5–12.

⁵ Gombos P. (2013). *Dobj el mindent, és olvas!* Budapest: Pont Könyvkiadó.

⁶ A Kormány 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelete a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.

⁷ Kerettanterv az általános iskola 1–4. évfolyamára: Magyar nyelv és irodalom. 2014.

2. A Helkáról

Nyulász Péter *Helka* című meseregénye 2011-ben elnyerte Az év gyermekkönyve-díjat. A si-kernek, pontosabban e történetnek volt már alapja, az elfeledett balatoni legendával korábban Fáy András *Sió* című tündéres regéje, valamint Lipták Gábor *Aranyhíd* című kötete ismertette meg a szerzőt. Ezekből is merített ihletet és ezeknek egyfajta folytatásaként is írta meg művét Nyulász.⁸

3. Érvek a meseregény mellett

Miért is lehet jó választás e regény nagyjából tízéves diákok számára? A tanulókat 8-9 éves ko-ruktól egyre inkább a valóság megismerése köti le, „a mesék és a valóság világa közt átmenetet képez a meseregény”.⁹

A fordulatos és humoros történet középpontjában a Balaton áll. A könyv több szempontból is igazi olvasásélményhez juttatja a gyerekeket. A tanulók legtöbbje már rendelkezik előzetes ismeretekkel a tóval kapcsolatban, járt már a Balatonon, így általa ismert földrajzi helyekhez is kötheti a kalandokat, ettől átélhetőbb, megélhetőbb is lesz számára a cselekmény.

Érdeemes számba venni, milyen egyéb szempontokat gondoljunk át a kötelező irodalom ki-választása előtt.

Ami igazán fontos, és talán a legfőbb cél az olvasóvá nevelés útján, hogy a könyv szóra-koztató legyen, élményt nyújtson a tanulók számára. Ha nem felel meg ennek az elvárásnak, akkor a gyerekek minél előbb más, „érdekesebb” szabadidős tevékenységbe kezdenek.¹⁰ Ennek érdekében figyelembe kell vennünk az életkori sajátosságokat, a tanulók értelmi és érzelmi szintjét. Az igazán jó könyvek „róluk szólnak”, olyan témákról, amelyek a tanulók életében is aktuálisak.¹¹ Valamint a cselekmény mozgalmassága is fontos feltétel.¹²

Nem lényegtelen szempont, hogy a lányok és fiúk számára egyaránt érdekes legyen a könyv. Nyulász könyvében mindkét fél szemszögéből átélhető a történet, hiszen Helka mellett Cipri-ánnak is meghatározó jelenléte van a műben.¹³

Amit már a népmesékből is tudnak, itt is előkerül: ha sok küzdelem árán is, de el lehet érni céljainkat, megtalálhatjuk a boldogságot. De nem mellékesek azok a motívumok sem, ame-lyekből a családi összetartásról olvashatnak.

Motiváló hatásúak a kalandok, a mesés szereplők (tündér, boszorkányok, varázsló, manók), még úgy is, hogy a történet valóságos helyszíneken játszódik.

Az utóbb említett különlegességet, a Balaton-part felismerhető természeti környezetét kü-lön érdemes kiemelni. Ezek „megragadásához” felhasználhatók a könyvben látható térképek, valamint a különböző (író-olvasó) találkozókön bemutatott képek, videók. Nyulász Péter szán-

⁸ Kovács E. (2011). *Pannon-tengeri mítoszok*. [online] http://archivum.magyarhirlap.hu/hullamter/pannon-tengeri_mitoszok.html [2016. 01. 14.]

⁹ Bocskák V. – Benkő Zs. – Hölgyesi Gy. (1995). *Olvas nekem! : Kalauz szülőknek, óvónőknek, tanítóknak a gyermekkönyv útvesztőjében*. Budapest: Trezor Könyvkiadó.

¹⁰ Benczik V. (1999). Az olvasás alkonya? *Fordulópont*, 1. évf. 1–3. sz. pp. 5–12.

¹¹ Nagy A. (2010). Vázlat közelmúltunk olvasáskultúrájának állapotáról. In: Szávai I. (szerk.) *Az olvasás védel-mében*. (pp. 111–122.) Budapest: Pont Könyvkiadó.

¹² Gombos P. (2006). A vajtól a margarinig, a Tüskevártól a Szegény Dzsoniig. In: Fenyő D. Gy. (szerk.) *Kiből lesz az olvasó?* (pp. 124–131.) Budapest: Animus Könyvkiadó.

¹³ Gombos P. (2013). *Dobj el mindent, és olvas!* Budapest: Pont Könyvkiadó.

déka is az volt, hogy a varázslatos kalandot kapcsolja a valósághoz, így a gyermekek az ismereteiket is bővíthetik a témában.¹⁴

A könyv legkorábban 4. osztályban dolgozható fel, hiszen a korosztály számára viszonylag hosszú terjedelmű, a történet szálai olykor párhuzamosan futnak, viszonylag sok a helyszínváltás, s nem kevés a szereplő sem. Figyelmes, értő olvasást igényel, ez harmadikasoknál még gondot okozhat ekkora, ilyen komplexitású műnél.

Előnye a „mai magyar nyelven” (nyelvezettel) írott regénynek, hogy valószínűleg minden mondatot megértene a tanulók. Bár előfordul néhány régies szó használata (ilyen például a ’kurjongat’ vagy a ’pitymallik’), valamint a gyerekek számára esetleg ismeretlen szavak (például: ’lapály’, ’cirkáló’), de ezek viszonylag könnyen megérthetőek, jelentésük megtalálható online vagy papíralapú lexikonban. Gyerekkönyv lévén nincsenek „barokkos körmondatok”, és gyakoriak a visszautalások is, amelyek még inkább segíthetik a megértést. Ebből a szempontból elengedhetetlen, hogy megfelelő terjedelmű, nyelvezetű, egyszerű mondatszerkezetű műveket adjunk a tanulók kezébe.¹⁵

Részben a művek nyelvezete miatt is, napjainkban egyre gyakrabban és egyre többen hangsúlyozzák azt a célt, hogy a kortárs irodalomnak nagyobb szerepet kell kapnia a közoktatásban. Már csak azért is, mert a korábban említett szempontok közül többnek sokkal inkább eleget tesznek, mint a „klasszikus” irodalmi alkotások. „Azok az okok, amelyek a klasszikusok értő befogadásától távol tartják a diákokat (nehéz, esetenként archaikus nyelvezet, az azonosulási lehetőség hiánya stb.), a kortárs irodalmi műveknél egyszerűen nincsenek meg.”¹⁶

A regény olvasását még a nyári szünet előtt fel lehet adni, hiszen nemcsak a hosszú terjedelem, hanem a kötet beszerzése is időbe kerülhet. A tanulók már nyáron elolvashatják a könyvet, ugyanakkor tanév közben, az adott fejezetek feldolgozása előtt is feleleveníthetik, amit esetleg már elfelejtettek. Ennél a korosztálynál nem lényegtelen a könyv külleme sem, s a Helka ilyen szempontból is pozitív példaként említhető. A regényben szereplő illusztrációk – Bohony Beatrix munkái – inkább csak sejtetnek, ezzel lehetővé téve a képzelet minél teljesebb kibontakozását. Komplettebb és egyénibb lehet így az élmény, amikor saját képzelőerejük segítségével jelenik meg számukra a történet.¹⁷

4. A tantárgyi integráció lehetőségei

A 4. osztályos környezetismeret-tananyag egyik nagy fejezete „A víz és a vízpart élővilága”. Ehhez is kapcsolható olvasmányunk, hiszen ekkor tanulják a vízi növényeket (például: fehér tündérrózsza), illetve bizonyos vízi, vízparti állatok, például a mocsári teknős jellemzőit.¹⁸ De a könyvben szereplő más növényekkel is kiegészíthetjük a tananyagot. Ezáltal nemcsak természeti környezetüket ismerik meg jobban, de a történetet is jobban tudják értelmezni.

¹⁴ Rozmán L. (2013) Aki meséiben is „szórakoztatva oktat” – Nyulász Péter. *Szivárványújság*, 17. évf. 10. sz. pp. 22–23.

¹⁵ Kiss O. (2006). A kétméteres királylány. In: Fenyő, D. Gy. (szerk.) *Kiből lesz az olvasó?* (pp. 7–14.) Budapest: Animus Könyvkiadó.

¹⁶ Gombos P. (2013). *Dobj el mindent, és olvas!* Budapest: Pont Könyvkiadó. p. 10.

¹⁷ Békei G. (2014). Ötletek, feladatok a motiváláshoz és feldolgozáshoz a kötelező olvasmányok kapcsán. In: Gombos P. (szerk.) *Ki az olvasó? : Tanulmányok az olvasóvá nevelésről.* (pp. 52–61.) Budapest: Magyar Olvasástársaság.

¹⁸ Csókási Andrásné – Horváth Andrásné – Jamrik Kiss E. – Mészárosné Balogh Á. (2010). *Környezetünk titkai munkatankönyv : Második félév.* Szeged: Mozaik Tankönyvkiadó.

Nyelvtanórán indukciós szövegünk lehet a Helka egy-egy részlete (például bármely igeidő bevezető óráján).¹⁹ Fogalmazástanítás során köthetjük az elbeszéléshez, leíráshoz, levélíráshoz is. (Például: Írj egy levelet a kedvenc szereplődnek!)

Matematikaórán Helkáról és Cipriánról szóló szöveges feladatokat oldhatunk meg. (Például: Helka és barátai Kamarhoz igyekeztek. 10 perc alatt 452 métert sétáltak. Hány métert sétáltak 50 perc alatt, ha végig ugyanabban a tempóban haladtak?)

De ne feledjük az ének-zene tantárgyi koncentrációt sem. (Például előkerülhet a Balatonnál, sejj haj, de jó... kezdetű népdal.)

A könyvben szereplő különleges helyszínek (például a Szurdokvár vagy a Soktornyú Kasztyó) elkészítésére kiváló alkalom lehet egy napközis foglalkozás vagy a rajzsakkör. A helyszínek és szereplők megformálása változatos technikák használatát teszi lehetővé.

5. Összegzés

Nyulász Péter művét kiválóan tartom alsó tagozatos olvasmányfeldolgozás céljára. Hiszen a Helkában minden megvan ahhoz, hogy élményt adjon értő olvasójának.

Kiemelhetünk, megbeszélhetünk olyan részleteket, amelyeknek nyilvánvaló kapcsolata van a valós, mindennapi élettel. (Például: „Figyelj hát mindenre, de soha ne félj! Légy határozott! Aki fél, az bizonytalan, aki bizonytalan, az gyenge, és aki gyenge, az a földre kerül.”²⁰)

„Az a jó olvasó, akinek az olvasás örömet, élvezetet okoz, mert át tudja élni a hősök sorsát, azonosulni tud velük, ez megmozgatja, felidézi érzelmeit, és ebben az érzelmileg megragadott állapotban tágul a világról való tudása és önmagáról való tudása is.”²¹

Bibliográfia

- » Benczik V. (1999). Az olvasás alkonya? *Fordulópont*, 1. évf. 1–3. sz. pp. 5–12.
- » Békei G. (2014). Ötletek, feladatok a motiváláshoz és feldolgozáshoz a kötelező olvasmányok kapcsán. In: Gombos P. (szerk.) *Kié az olvasás? : Tanulmányok az olvasóvá nevelésről*. (pp. 52–61.) Budapest: Magyar Olvasástársaság.
- » Bocsák V. – Benkő Zs. – Hölgyesi Gy. (1995). *Olvass nekem! : Kalauz szülőknék, óvónőknek, tanítóknak a gyermekkönyv útvesztőjében*. Budapest: Trezor Könyvkiadó.
- » Csókási Andrásné – Horváth Andrásné – Jamrik Kiss E. – Mészárosné Balogh Á. (2010). *Környezetünk titkai munkatankönyv : Második félév*. Szeged: Mozaik Tankönyvkiadó.
- » Földvári E. (2015). *Nyelvtan munkatankönyv : Második félév*. Szeged: Mozaik Tankönyvkiadó.
- » Gombos P. (2006). A vajtól a margarinig, a Tüskevártól a Szegény Dzsonniig. In: Fenyő D. Gy. (szerk.) *Kiből lesz az olvasó?* (pp. 124–131.) Budapest: Animus Könyvkiadó.
- » Gombos P. (2013). *Dobj el mindent, és olvas!* Budapest: Pont Könyvkiadó.
- » Kiss O. (2006). A kétméteres királylány. In: Fenyő D. Gy. (szerk.) *Kiből lesz az olvasó?* (pp. 7–14.) Budapest: Animus Könyvkiadó.
- » Kovács E. (2011). *Pannon-tengeri mítoszok*. [online] http://archivum.magyarhirlap.hu/hullamter/pannon-tengeri_mitoszok.html [2016. 01. 14.]

¹⁹ Földvári E. (2015). *Nyelvtan munkatankönyv : Második félév*. Szeged: Mozaik Tankönyvkiadó.

²⁰ Nyulász P. (2011). *Helka : A Burok-völgy árnyai*. Budakeszi: Betűtészta Könyvkiadó, p. 99.

²¹ Vekerdy T. (2010). A meséléstől az olvasásig. In: Szávai, I. (szerk.) *Az olvasás védelmében*. (pp. 27–39.) Budapest: Pont Könyvkiadó.

- » Nagy A. (2010). Vázlat közelmúltunk olvasáskultúrájának állapotáról. In: Szávai I. (szerk.) *Az olvasás védelmében*. (pp. 111–122.) Budapest: Pont Könyvkiadó.
- » Nyulász P. (2011). *Helka : A Burok-völgy árnyai*. Budakeszi: Betűtészta Könyvkiadó.
- » Rozmán L. (2013) Aki meséiben is „szórakoztatva oktat” – Nyulász Péter. *Szivárványújság*, 17. évf. 10. sz. pp. 22–23.
- » Vekerdy T. (2010). A meséléstől az olvasásig. In: Szávai I. (szerk.) *Az olvasás védelmében*. (pp. 27–39.) Budapest: Pont Könyvkiadó.

A kamishibai (papírszínház) bemutatása egy konkrét előadás alapján

ABSZTRAKT: A kamishibaiban, a papírszínházban, szórakoztatási, terápiás és pedagógiai lehetőségek sokasága van jelen. A dolgozatom egy konkrét kamishibai előadás elemzésével kívánja bemutatni ezeket a lehetőségeket. Óvodapedagógusnak tanulok, így az óvodás korosztály számára is felhasználható, szórakoztató, igényes és egyúttal valami hozzáadott tartalmat is magában foglaló módszer után keresgéltem, amikor rábukkantam a papírszínházra. Ez nem új, de Magyarországon még nem annyira ismert és viszonylag ritkán alkalmazott módszer, ami a képi világot és a mesélést ötvözi. Mégsem képes mesekönyv, hanem interaktív és közösségi élményt is nyújtó szórakozási forma. A gyermekek a meséken keresztül rengeteg tudást szereznek. Így a mesék felhasználása nagy lehetőség a pedagógusok számára. Az élet minden területére hatást gyakorolnak a jól megválasztott, az életkornak is megfelelő mesék. A teljesség igénye nélkül: szókinccs, anyanyelvi kifejezőképesség, identitás, társas kapcsolatok, lelki stabilitás, problémamegoldó készség. Az illusztrációkkal bővített mesék ezen felül, ha jól vannak tálalva, plusz információt is hordozhatnak. Kísérő, támogató szerepet kapnak a képek, keretet adnak, támpontot a legkisebbeknek is. A dolgozatban taglalt előadásban a mesélő szinte teljesen kihasználja a papírszínházban rejlő lehetőségeket, így a mese jól bemutatható általa, hiszen nem bújjik a paraván mögé, mint a legtöbb kamishibai mesélő, hanem teljes és nagyon meggyőző jelenlétével, illetve szemléltető eszközökkel tényleges értéket ad hozzá.

1. Mi a kamishibai?

„Egy varázslatos doboz. Egy fa keret az asztalra helyezve. Vajon mit rejthet ez a varázslatos doboz? Rejtély. Egyik ajtó, másik ajtó, harmadik, sorra kinyílnak és feltárul előttünk egy keretbe foglalt szép kép. Csoda. A kép lassan csúszik, miközben a mesélő hangját halljuk, majd egy újabb kép következik és egy újabb.”³ A kamishibai egy japán színházi játék papírból. Ez nem új, de Magyarországon még nem annyira ismert és viszonylag ritkán alkalmazott módszer, ami ötvözi a mesemondást és a képi világot.

¹ Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának óvodapedagógia szakos hallgatója, kissbrigitta@gmail.com

² Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának, Magyar nyelvi és Kultúratudományi Tanszékének egyetemi docense, mandl.erika@ke.hu

³ [Szerző nélkül]. *Papírszínház: egy varázslatos doboz*. [online] <http://gondolkodjebeszesesen.hu/papirszinhas-egy-varazslatos-doboz/> [2016. 02. 13]

Hasonlóan meséltek korábban az úgynevezett képmutogatók, akik Európában is jelen voltak már a 12. századtól, de ott a képeket egymás mellé tették, és rámutattak arra a képre egy pálcával, ahol a történet éppen tartott. Főként vásárokból fordultak meg szórakoztató és népnevelő célzattal. Magyarországon a 19. században volt a legelterjedtebb ez a szórakoztatási forma, de nem honosodott meg a magyar paraszti társadalomban, mert a hírközlő szerepet jobban pótolta a paraszti história.

A kamishibaiakban a képeket meghatározott sorrendben fed fel a mesélő, aki a közönséggel szemben helyezkedik el. Egy meghatározott vezérmotívum mentén halad tehát, de szabadon improvizálva ad elő, mint az élőlészavas mesélők általában. A mesélőnek rendelkezésére áll a saját teste, mimikája, gesztusai, hanghatásokat alkalmazhat, a képek cseréjének dinamikáját változtatva érhet el drámaibb hatást. Fokozhatja, gyorsíthatja a tempót, illetve késleltetéssel élhet. A kamishibai előadások szövegei – meseadaptációk – hasonlatosak a színházi szövegek struktúrájához, kevés leírást tartalmaznak. Ezt az illusztráció mentén a hallgató fantáziájára bízva az előadó.

1. kép. A papírszínház (A Három toll című Grimm-mese képeivel)

2. Az előadás

Az általam választott előadás nem klasszikus színházi produkció, de az előadásmód a fenti leírástól eltér abban, hogy a mesélő nem a doboz mögé bújik, mint azt a magyar papírszínház tanácsosai is tanácsolják, illetve a fellelhető videók többségén látni, itt a spanyol anyanyelvű színész (mesemondó, író és pszichológus) beleadja az egész személyiségét a meséjébe. Annyira beleéli magát a történetbe, és ezzel együtt oly mértékben átadja magát a közönségnek – levetkőzve ezzel minden „nőiességét” –, hogy jó értelemben véve, szinte bohóc lesz. Komédiás. A mese, amit előad, magyarul nem elérhető, de annyira egyszerű, és a papírszínház sajátosságából adódóan – nevezetesen, hogy az illusztráció a főszerep –, valamint a már említett beleélő előadásmód miatt szinte spanyol nyelvtudás nélkül is tökéletesen érthető. A mese címe: A folyó kövei (Las piedras del río).

A történet egészen kicsi gyermekeknek szól, a nézők között van azonban többféle korú gyermek, fiúk, lányok vegyesen. A helyszín valószínűleg egy közösségi ház aulája vagy egy bevásárlóközpont, ettől számomra még vonzóbb az egész, hiszen az igényes, a gyermekeknek szánt kultúrát kiviszi a színházból, óvodából, és ezáltal hétköznapivá teszi. Nézhetném úgy is, hogy közönséges lesz, de én ezt úgy értelmeztem, hogy a mese, amit előad egyszerre szórakoztató és a legkisebbeknek tanító is. Az igényesség nem megkérdőjelezhető, már csak az illusztrációk minősége és a kamishibai doboz szépsége miatt sem, de ha ehhez hozzávesszük még a mesélő lelkes előadását és a rendkívüli felkészültséget, tökéletes. Tökéletes arra, amire való: közösségi élményt nyújt a gyermekeknek: interaktív, hiszen a mese közben bevonódnak a nézők is, és

tanító, hiszen a különböző állatok hangját és mozgását utánozva a gyermek a már ismerteket lelkesen mondhatja, a még ismeretleneket pedig beépítheti a tudásába. Ezenkívül sok olyan dolgot is mutat, ami egy felnőttnek magától értetődő, de egy kisgyermeknek nem. Ilyenek például a dolgok egymáshoz való térbeli viszonyát jelző kifejezések (alatta, fölötte, mellette stb.), valamint a kisebb-nagyobb relációk és az időbeli sorrend. Nagyon szépen felépített mese, szerkezetét tekintve láncmese, mely már a hároméves kor körüli gyermekeknek is feldolgozható.

A mesét lefordítottam, ehhez a saját spanyol tudásom majdnem elég is volt, de azért segítséget kértem az előadótól, Beatriz Montero-tól is, aki nagyon készségesen válaszolt a kérdéseimre, miután egy Youtube-on talált videó megnézése után felvettem vele a kapcsolatot.

Beatriz Montero úgy adja elő a mesét, hogy az tökéletesen megfelel a kicsik életkori sajátosságainak. A gyermekek nagyon szeretnek a már ismerős dolgokkal találkozni, örömet okoz nekik, hogy felismernek helyzeteket, tárgyakat, személyeket, ugyanakkor kíváncsiak és nagyon befogadóak is az új ismeretekre. A mesélés elején Beatriz bemutatja a mese egyetlen ember-szereplőjét, egy kisfiút, akit Dosua-nak hívnak, és akiről egyből megtudjuk, hogy Afrikában él. A gyermekek ezzel megismerhetnek egy más népcsoportot, megtudják, hogy arrafelé sok ember kunyhóban él, pont olyanban, mint a rajzon látható. Ezek után ismerős dolgok jönnek. Rálép egy kavicsra, fáj a lába. Hanguvánzó és leíró szavak, mozdulatok jönnek, jól érezhetik, hogy mit él át a kavicsra éppen rálépő szereplő. A gyerekeket Beatriz végig bevonja, így nem kívülálló nézői, hanem interaktív részesei lesznek az előadásnak. A mese többi szereplője valószínűleg már minden gyermeknek ismerős: elefánt, béka, felhő, tyúk, hangyák...

A mese már önmagában is személyiségfejlesztő, hiszen az első életek meghatározóak az egész személyiségre nézve. Az anyanyelv elsajátításában is nagy szerepe van a mesének, ezen keresztül pedig maguk a történetek is bemutatják a világ összefüggéseit, melyeket a mesék nem mindig direkt módon mutatnak meg, hanem szimbólumokat használva. A gyermekeknek biztonságot adnak az ismerős történetek, akár százszor is képesek meghallgatni ugyanazt a mesét, ilyenkor nem is annyira a mese története számít, hanem az a biztonság, amit a hallgatásához megteremtett körülmények adnak. A mesék hatására kinyílik a képzelet, szárnyra kapnak a gondolatok. A legkisebbeknek a szó és a képi világ egyaránt fontos, hiszen sokszor láthatunk kisgyermeket, aki még olvasni sem tud, de a már ismerős képek alapján maga „meséli” el a történetet a babáinak, szüleinek, testvérének. Ezáltal is fejlődik a gyerekek szókinccse és a társas interakciókat is elsajátítják.

Úgy gondolom, hogy a papírszínház, és különösen Beatriz Montero előadása azért nagyon jó, mert megfelel minden „kritériumnak”, amit a gyerekeknek szóló mesétől és a színháztól elvárhatunk.

Időtartamát tekintve a produkció nem hosszabb, mint amit egy kisgyermek végig tud ülni (óvodáskor elején ez nem több, mint 20 perc), plasztikus előadás, ami leköti a figyelmet, hangutánzások, igényes illusztrációk kísérik, amelyek segítenek a történetet még jobban megérteni. Ismerős és új dolgok váltakoznak, sok ismétlést tartalmaz, a mesén belül gyakoriak a visszatérő motívumok, amelyek az ismeretek még jobb beépülését és a figyelem fenntartását is segítik. Pozitívan hat a szocializáció folyamatára több módon is, a mesék tanulságával, illetve azzal, hogy a papírszínház egy interaktív, társas érintkezést igénylő műfaj. A szavak ritmusa és más hangkeltő eszközök használata szintén fejleszti a készségeket.

Ebben az előadásban Beatriz egy esőhangkeltő hangszert mutat be és használ, az úgynevezett esőbotot. Ez szintén jó hatással lehet, főként, ha az előadás után bemutathatjuk a gyerekeknek, hogyan használható, vagy elmeséljük, mire és hol használták, milyen hiedelmek kapcsolódnak hozzá, és ők is kipróbálhatják.

2. kép. Részlet Beatriz Montero papírszínházi előadásából

Forrás: https://youtu.be/YTWo_GJfWWho [2016. 01. 12.]

Grafikusként nagyon fontosnak tartom, hogy a gyerekek minőségi, ízléses képi világban éljenek. Az emlékeink 80%-a például képek formájában marad meg az emlékezetünkben, és ez nem elhanyagolható arány. Az egészséges, jól látó ember az olvasmányait is képekként raktározza el agyában, a fantáziánk képekkel dolgozik. A hagyományos színházban is fontos tényező a díszlet, a látvány (vagy épp annak hiánya).

A gyermekekkel akár közösen is feldolgozhatunk, megrajzolhatunk egy-egy mesét, amit aztán előadhatnak a papírszínház segítségével. A dramatizálás folyamán pedig feldolgozhatók a belső feszültségek, kérdések is. Ez újabb közösségi élmény lehet, és a pszichére is jó hatással van. Úgy érzem, hogy óvodapedagógus-hallgatóként elsősorban annak a korosztálynak az igényeit kell szem előtt tartanom, akikkel dolgozni fogok, így esett a választásom erre a nagyon ígéretes lehetőségre, a papírszínházra.

„A kamishibai a szövegértő képesség és az olvasási képesség fejlesztésének hatékony és vonzó eszköze. Amerikában az olvasni még nem tudó óvodás korosztály körében gyakran alkalmazott módszer. Az angol szakirodalom az olvasási/szövegértő képesség megnevezésére a „literacy” kifejezést használja. A kifejezés magába foglalja a saját és mások gondolatainak és érzéseinek különböző közlési csatornákon megjelenő, illetve az írott vagy hallott szövegek megértésének képességét is. Ma, a vizuális kultúra fénykorában nem meglepő a definíció kitágítása. Hogy mi köze ennek a kamishibaihoz? A kamishibai a verbális és vizuális információ-hordozók általi szövegértő képességnek egyedülálló, ennél fogva sajátos eszközzé válhat úgy a szülő, mint a pedagógus kezében, hiszen a két szempontot együttesen hasznosítja. A képeskönyvekből való felolvasáshoz képest rendelkezik egy plusz tényezővel, a drámai hatáskeltés eszközével is. Statikussága a színházi előadások életszerűségével ellentétben igénybe veszi a hallgatóság képzelőerejét is.”⁴

⁴ Makkai K. (2011). Gyermek és ifjúsági könyvajánló. In: *Könyvmutatványosok*. [online] <https://konyvmutatványosok.wordpress.com/2011/10/20/papirszinhaz-azaz-a-kamishibai/> [2016. 02. 23.]

3. A mesélő

A papírszínházi mesélő szerepe ma sem más, mint évszázadokkal ezelőtt. Szórakoztatás, tanítás, közösségformálás, gondolatébresztés, szimbólumok segítségével a világ megértetése, értékek közvetítése. A gyönyörűen illusztrált papírszínházi megjelenés különösen alkalmas arra, hogy gyermekcsoport számára közösségi élménnyé tegyük a mesélést.

A gyermek a felnőtté válásig számtalan pszichológiai problémával szembesül. A mesék változatos formában közvetítik a gyerek számára azt az ősi tudást, hogy az életben adódó súlyos nehézségeket nem lehet elkerülni, meg kell küzdeni velük. A mese reményt nyújthat számukra abban, hogy bármilyen megpróbáltatáson kell is keresztülmenniük, képesek lesznek úrrá lenni rajta. Erre csak a teljes, nem rövidített, nem megcsonkított, nem átírt mesék képesek. A papírszínház közös élmény. A kisgyermeknevelésben élményszerűség is hangsúlyos. Ezt az élményszerűséget ez a több érzékszervre együttesen ható műfaj hatékonyan szolgálja.

Az első képen bemutatott papírszínházi mese például gyógypedagógusok által ajánlott mese. S hogy miért? Mert a Grimm fivérek *Három toll* című meséje egy úgynevezett „töklilko mese”, ahol a legkisebb királyfi a kisé együgyű Oktondi, akit bátyjai mindig lebecsülnek. Oktondi a bátyjaival versenyezve, próbákat kiállva küzd a koronáért, és mindenki meglepetésére ő lesz az, aki képes megszerezni azt. „A kisgyerek az őt körülvevő, számára hatalmasnak tűnő világgal szemben gyakran érzi úgy, hogy tehetetlen, hogy nem tud megfelelni a kívülről jövő témérdek elvárásnak. Úgy gondolja, hogy nála mindenki más okosabb, talpraesettebb, erősebb. E mese lehetőséget teremt számára, hogy azonosulni tudjon a hőssel, így kapva bátorítást, hogy saját belső értékeit becsülni tudja. Ez az üzenet annál meggyőzőbb, minél többször hallja valaki a történetet: a gyerek első hallásra valószínűleg nem szívesen azonosul a látszólag együgyű hőssel, erre csak akkor lesz képes, ha többször meghallgatta már a történetet és az elejétől fogva tudja, hogy hőse végül győzedelmeskedni fog”.⁵

Egyre inkább megfogalmazódik bennem az, hogy a papírszínház hatását egy kutatás keretei közt mérjem. Úgy érzem, hogy a közvetlen lakókörnyezetem alkalmas lenne arra, hogy a helyi könyvtárral karöltve – más könyvtárakhoz hasonlóan (Eger, Zalaegerszeg) papírszínházi előadás-sorozatot indítsak hátrányos helyzetű vagy valamilyen krízishelyzetben lévő gyermekek számára. Szeretném bizonyítani, hogy ennek a nagyszerű technikának valóban van személységfejlesztő hatása. Mivel biblioterápia egy bizonyos kor alatt nem alkalmazható, úgy érzem, a papírszínház nagyon alkalmas arra, hogy kiváltsa ezt, és segítsen átlendülni a kisgyermeknek kis életük nehézségein.⁶

4. Záró gondolatok

Dolgozatomat Nyitrai Ágnes a mesekönyv választáshoz kapcsolódó gondolatával zárom: „Miközben a szakemberek és a szülők között teljes az egyetértés a mese fontosságát illetően, a mese- és könyvválasztásról és a mese hatásáról való gondolkodásban, a felnőtt szerepének értelmezésében azonban jelentős nézetkülönbségeket találunk. A mese, a képeskönyvek nézegetése talán a leggyakoribb művészi tevékenységek közé tartozik, a tapasztalatok szerint azonban

⁵ Fekete-Szabó V. (szerk.) (2013). *Három toll*. Budapest: Csimoto Kiadó.

⁶ Begovné Kasza Á. (2013). Papírszínház a gyermekkönyvtárban. *Kapcsolat*, 22. évf. 1–2. sz. pp. 3–4.

Fejesné Szabó P. (2012). Papírszínház-bemutató. *Zala megyei könyvtárak tájékoztatója*, 23. évf. 1. sz. pp. 30–31.

a mese jelenléte változott az utóbbi évtizedekben: a filmek térhódítása, a műfaji határok elmosódása, a könyvpiac felhígulása, az életkori határok megszűnése erősen megnehezíti a meséléssel, képeskönyv-nézetéseikkel kapcsolatos választásokat, a helyzetek alakítását. Gyakran direkt fejlesztés kapcsolódik a könyvhöz, meséhez, az élmények másodlagossá válása súlyos problémák forrása lehet.⁷ Úgy érzem, a papírszínház jó válasz erre.

Bibliográfia

- » Begovné Kasza Á. (2013). Papírszínház a gyermekkönyvtárban. *Kapcsolat*, 22. évf. 1–2. sz. pp. 3–4.
- » Fejesné Szabó P. (2012). Papírszínház-bemutató. *Zala megyei könyvtárak tájékoztatója*, 23. évf. 1. sz. pp. 30–31.
- » Fekete-Szabó V. (szerk.) (2013). *Három toll*. Budapest: Csikota Kiadó.
- » Montero, B. (2011). *Kamishibai – Las piedras del río – Cuentos infantiles*. [online] www.youtube.com/watch?v=YTWo_GjFWHo [2016. 03. 02.]
- » Nyitrai, Á. (2015). A mese és a képeskönyv a legkisebbek életében, fejlődésében. *Kisgyermeknevelő*, 1. sz. pp. 18–26.
- » Makkai K. (2011). Gyermek és ifjúsági könyvajánló. In: *Könyvmutatványosok*. [online] <https://konyvmutatvanyosok.wordpress.com/2011/10/20/papirszinhas-azaz-a-kamishibai/> [2016. 02. 23.]
- » [Szerző nélkül]. *Papírszínház: egy varázslatos doboz*. [online] <http://gondolkodjebeszesgesen.hu/papirszinhas-egy-varazslatos-doboz/> [2016. 02. 13]

⁷ Nyitrai Á. (2015). A mese és a képeskönyv a legkisebbek életében, fejlődésében. *Kisgyermeknevelő*, 1. sz. pp. 22–23.

A gyermekkönyv-illusztráció befolyásoló hatása a kisgyermekes szülők könyvvásárlási szokásaira

Kutatási terv

ABSZTRAKT: Látványos változás figyelhető meg az elmúlt 20 évben az illusztrációk világában. A gyermekeknek nem kell megmondani, hogy miről mit „kell” gondolniuk. Hagyjuk a képzelőerejükre azt, hogy a szimbólumokat a maguk nyelvére lefordítsák. Nehéz az embereknek egy bizonyos szokását (pl. könyvvásárlás) megváltoztatni. Sokan állítják, hogy szeretik a kortárs irodalmat vagy képzőművészetet, többen mégis a már jól begyakorolt klisék alapján választanak ismert darabokat. A kutatásom azt vizsgálja majd, hogy egy adott populáció (Szigethalom környéki kisgyermeket nevelők) milyen alapon választ könyvet a vásárláskor, egyáltalán vásárolják-e (vagy kölcsönzik) a könyveket és hogy a könyvek illusztrációja mennyiben befolyásolja a választásukat. Úgy gondolom, hogy ebben az esetben nem feltétlenül a kereslet határozza meg a kínálatot, hanem a kínálatnak is van egyfajta ízlésformáló szándéka.

1. A témaválasztást segítő körülmények

Az elmúlt, körülbelül negyed században, a „világ megnyílásával” rengeteg olyan hatás ért bennünket, ami még sok felnőttnek is sokkoló, nemhogy a még rendkívül képlékeny személyiségű gyermekeknek. Özönlik az igénytelen, butító információ – a sok hasznos mellett – és ember legyen a talpán, aki ellent tud állni ezeknek. Jó kapaszkodó lehet azonban egy-egy olyan személy, csoport a gyermekeinknek, aki segít eligazodni, aki terelgeti őket az igényesség felé. Pontosan a képlékenységüket „kihasználva” lehet maradandót alkotni, elültetni a magot, ami, ha nem is vezet mindenkit a művészetek útjára, de azért valamilyen formában megnyilvánul a későbbi életük folyamán.

Az óvodáskorú gyermekek esztétikai (vagy bármilyen más értéket, képességet, hajlandóságot támogató) nevelése hosszú távú befektetés.³ A fentiekben említett kötődések miatt kezdem el érdeklődni az olvasási szenvedélyem mellett a másik kedvenc témám iránt, a gyermekkönyvek illusztrációinak életével.

¹ Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának óvodapedagógia szakos hallgatója, kissbrigitta@gmail.com

² Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának, Neveléstudományi Intézetének egyetemi docense, financz.judit@ke.hu

³ Deszpot G. (2001). Képtelen keretben, a vizuális kultúra és a képességek fejlesztésének esélyei a kerettanterv alapján. *Új Pedagógiai Szemle*, 1. sz. pp. 17–29.

Alkalmazott grafikusként végeztem, így az érdeklődésem minden tekintetben „megalapozott”. Ezenkívül anyaként és pedagógushallgatóként is érintett vagyok. Nagyon fontosnak tartom az igényesség, a szépségre való nyitottság felé terelgetést.

Látványos változás figyelhető meg az elmúlt 20 évben az illusztrációk formájában. Igen erősen élre tört egy, az északi országokban megfigyelhető stílus, ami főleg Svédországra jellemző. Ez véleményem szerint összefüggésben van azzal, hogy a svéd gyermekirodalom egyébként is nagyon szókimondó, és szívesen feszeget tabutémákat. Ehhez párosul egy különös képi világ, ami mellőzi az együgyű, magától értetődő rajzokat, inkább a művészi hatásokkal éri el azt a hatást, ami annyira jellemző a gyermekekre, nevezetesen azt, hogy a gyermekek akkor is tudják kötni a képet a történethez, ha nem feltétlenül a történet folyamata van lerajzolva a könyv lapjaira. A gyermekkönyvek illusztrációinak nagy hatása van a kisgyermekekre. Amellett, hogy esztétikai élményt nyújt, és ezzel terelget egy irányba, az anyanyelvi nevelésen keresztül (szókincs, kifejezőmód stb.) a képzelőerő fejlesztésén át sok mindenre kihat, például a pszichére is a szimbólumok, történetek révén.

Vajon mi okozta azt a változást, ami jól nyomon követhető, hogy merészebb illusztrációk jelennek meg, egyre fantáziadúsabban. Nem ragad le ott az illusztrátor (és a szerző sem), hogy a konkrét mesét és a megszokott képi világot követi, hanem egyre inkább az figyelhető meg, hogy igenis művészi értékű képeket kell a gyerekek elé tárni, és nem kell megmondani nekik, hogy miről, mit kell gondolniuk. Az esztétikai nevelés is valahol kora kisgyermekkorban kell, hogy kezdődjön. Egy gyermek nem attól fog a mesére emlékezni, és esetleg később jól visszaadni azt, mert az illusztráció konkrétan elmondja, hogy mit lát. Meg kell hagyni a képzelőerőnek azt, hogy a szimbólumokat a maga nyelvére lefordítsa.

Bár az esztétikai nevelés nem egyenlő az irodalom és a vizuális kultúra megismertetésével, igazolt tény, hogy a meséken és a képi világon keresztül hatékonyabban lehet elérni a gyermekeket. A személyiségfejlődésben az első életevek és az óvodáskor olyan jelentősek, hogy muszáj élnünk a lehetőséggel. A magot ilyenkor kell elültetni. Mit is értünk esztétikai nevelésen? Az esztétikusság, mint már említettem megnyilvánul egyrészt a művészetek által, a vizuálisan észlelhető dolgokban, az irodalomban, de a példamutatás hatása jelentős. Az esztétikusság nemcsak valami szépnek látszó, hanem lényegében, cselekményében szép megnyilvánulás. Megnyilvánulhat mozdulatban, a tettben, a viselkedésben, abban, ahogy magunk körül a teret rendezzük. Így az esztétikai nevelés tulajdonképpen környezeti nevelés, társadalmi-szociális érzékenységre nevelés, léleképítés és a szépre való fogékonyság megalapozása a művészetek segítségével is.

Messziről indultam, lássuk csak, milyen kapcsolat van a meseillusztrációk és e között! Az óvodás korosztály legkönnyebben a történeteken, meséken keresztül vonható be a kommunikációba. A gyermekek játékos formában, észrevétlenül tanulnak, formálódnak. Nem mindegy tehát, hogy milyen mesekönyveket adunk a kezükbe! Az illusztrációk, melyek a történeteket kísérik, nagyon fontos elemei ennek az útnak.⁴

„A kisgyermekneveléssel foglalkozó szakirodalomban gyakran olvashatunk olyasféle elgondolásokat, hogy ha elegendő és elég jól megválogatott művészi alkotásokat közvetítünk a kisgyermek felé, akkor ezek a hatások mintegy maguktól gazdagítják a személyiségét. Ennél nyilvánvalóan jóval összetettebb hatásrendszerrel van szó, amit a felnőttek sokkal tudatosabban (de a gyermek felé semmiféleképpen nem direktbben) kellene működtetni. Ahhoz, hogy a kisgyermeknevelő élményé tudja varázsolni a kisgyermek számára a képeskönyv-néze-

⁴ Petrolay M. (2013). *Tanulmányok meséről, gyermekirodalomról*. Budapest: Fapadoskönyv.

getés, mesélés helyzeteit, ismernie kell a gyermekeket és családi háttérüket, a mesében rejlő személyiséggazdagító lehetőségeket és rendelkeznie kell egyfajta úgynevezett mesélési kompetenciával, amely magában foglalja a gyermekirodalom, a képeskönyvek, a mesék iránti pozitív attitűdöket, szeretetet, számos irodalmi alkotás ismeretét és a mesélés helyzeteinek élménnyé varázsolására való képességet. Az utóbbi években az agykutatás területén született eredmények új megvilágításba helyezték a két agyfélteke közötti kapcsolódásokat, ezáltal ráirányították a figyelmet a művészeti élmények képességfejlesztő hatására”.⁵

2. A kutatás célja és problémafelvetés

Úgy gondolom, hogy nehéz az embereknek egy megrögzött szokását megváltoztatni. Sokan állítják, hogy szeretik a kortárs művészetet, legyen az irodalom vagy képzőművészet, mégis többen a már jól bevált klisék alapján választanak ismert darabokat a boltokban. Ezzel kisebb teret adva a magyar kortárs költőknek, illusztrátoroknak. Hiába jók és mindenki számára könnyen érthetők a gyermekkorunkban megismert dalok, versek, mondókák (és a hozzájuk kapcsolt időnként művészi, időnként pedig bárgyú képek), szükséges lenne, hogy az újakat is elfogadják és befogadják az emberek. Ezt véleményem szerint az óvodapedagógusok segítségével lehetne elérni.

Nem az a szándék, hogy teljesen kiszoruljon a „régí”. Nagyon sok népi mondóka és mese van, ami a nemzeti identitásnak és a hagyománynak fontos része, valamint az igazi és igényes költészet is fennmarad (Weöres Sándor, Zek Zoltán...), hanem azt kellene elérni, hogy az emberek teret engedjenek az újnak, lehetőséget teremtve ezzel arra, hogy kiválasztódjon az, ami az igényesség miatt marad fenn. Mennyire nyitottak az emberek az újra? Gondoljunk csak a nemrég „meghurcolt” Varró Dánielre. Itt visszautalok a „svéd modellre” a tabutémák miatt, legyenek azok társadalmi problémára felhívó írások vagy családon belüli problémákkal foglalkozók, illetve az „erről nem illik beszélni” típusú hétköznapi témák.

Kutatásom során azt vizsgálom, hogy egy adott populáció (gyermeket nevelők) milyen alapon választ könyvet a vásárláskor, egyáltalán vásárolják-e (vagy kölcsönzik) a könyveket. Vizsgálatom során kitérek arra is, hogy a könyvek illusztrációja milyen mértékben befolyásolja a választást. Úgy gondolom, hogy ebben az esetben nem feltétlenül a kereslet határozza meg a kínálatot, hanem a kínálatnak van ízlésformáló hatása.

A mindenkori társadalmi problémák befolyásolhatják a könyvillusztrációkat. Ezen a nyomvonalon elindulva arra jutottam, hogy mindenképpen hatással vannak rá. Gondoljunk csak arra, hogy a kommunizmus ideje alatt például a gyermekkönyvek világába „kényszerült” sok költő, író, illusztrátor.

Manapság nem politikai üldöztetés az apropó, hanem a szociális érzékenység, a problémákra való felhívás is lappanghat a művekben. Az új korban született gyermekekre újszerű kifejezésmóddal lehet hatást gyakorolni. A régít vagy újat dilemmája mindig napirenden van, az új kevesebb teret kap a nevelésben (otthon és az intézményekben is), viszont a könyvesboltok polcai mégis roskadoznak az újabbnál újabb könyvektől, az újszerűen illusztrált kiadványoktól.

⁵ Nyitrai Á. (2014). A mese és a képeskönyv a legkisebbek életében, fejlődésében. *Kisgyermeknevelő*, 1. sz. pp. 18–26.

3. A kutatás módszertana

A kutatás előkészületeinek egyik állomása a kérdőív, amelynek segítségével arra keresem a választ, hogy mi alapján választanak könyvet a gyermekeknek és az illusztráció mennyiben befolyásolja a választást. Kíváncsi vagyok arra is, hogy mennyire vannak jelen a kortárs költők és illusztrátorok a szülők látóterében.

A vizsgált populációt a Szigethalmon és környékén élő kisgyermekes szülők képezik. A kérdőív kikerdezést teszttel jelleget is folytattam. Volt, akinek személyesen adtam oda a kérdőívet, és volt, aki online töltötte ki. A kérdőívet a szigethalmi és környéki bölcsődéken és óvodákon keresztül juttattam el az érintettekhez.

4. A kérdőív és értékelése

A kérdőív kérdései három részre oszthatóak. Az első néhány kérdés demográfiai jellegű, általános kérdés. A második blokk a gyermekekre fókuszál, a harmadik pedig az illusztrációkkal foglalkozik.

Mint említettem, a kérdőív elkészült és teszt jelleggel közzé is tettem. Bizonyos technikai okok miatt 25 kitöltő válaszait tudtam feldolgozni (összesen 48 személy töltötte ki). A kiértékelésnél természetesen fény derült néhány hibára. Kiderült, hogy milyen típusú kérdéseket kell feltenni a jövőben, illetve hogy a minél pontosabb megfogalmazás nagyon fontos. A kiértékelésnél felfigyeltem néhány összefüggésre és anomáliára is.

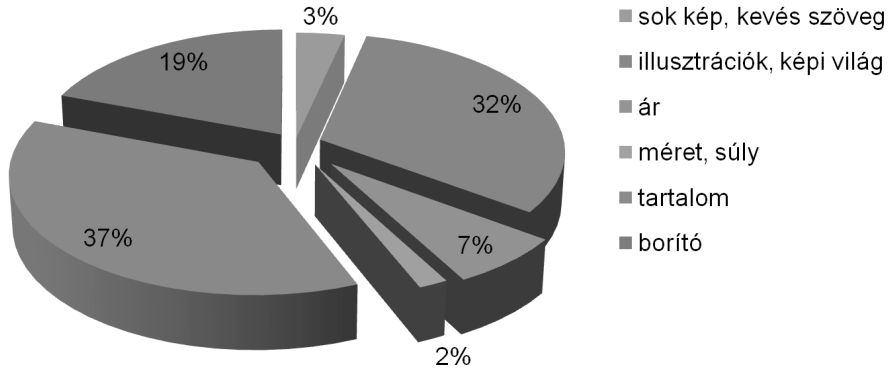
Az átlag válaszadó az eredmény alapján 28 és 42 év közötti, kisvárosban lakó (5000 és 20.000 fő között) kétgyermekes, főiskolát vagy egyetemet végzett nő. Évente több mint 10 könyvet vásárol gyermekeknek. Valószínűsíthető, hogy az iskolai végzettség és az évente vásárolt könyvek száma is messze meghaladja a valós átlagot. Ebből arra következtettem, hogy feltehetően a kérdőív kitöltését ők tartották fontosabbnak.

Arra a kérdésre, hogy „milyen könyveket részesít előnyben”, a válasz többségében a „saját gyermekkorból kedvelt, ismert könyvek” volt (50%). Ha a könyv (például egy versantológia) tartalmaz kortárs írást, azt jónak tartják, ám ha választani kell a kortárs és a már a saját gyerekkorából ismert (bevált) között, inkább ez utóbbit vásárolnák meg (76%). Ezzel a kortárs irodalom úgy tűnik, hogy háttérbe szorul. Érdekes, hogy a könyvesboltok polcain napjainkban sorakozó, sokat foglalkoztatott illusztrátorok neveit a válaszadók nagyjából egyötöde ismerte csak fel (20%), annak ellenére, hogy egy másik kérdésre azt válaszolták, hogy figyelemmel kísérik és szeretik a kortárs illusztrációkat. A 70-es, 80-as évek ismert illusztrátorainak nevét már többen, nagyobb eséllyel ismerték fel (50%). A legtöbben azonban, a jó marketinggel rendelkező Bartos Erikát mint illusztrátort tudták azonosítani, az ő neve csengett a legtöbbször ismerősen (72%).

4.1. „Mi alapján választ” című diagram

Erre a kérdésre egy kicsivel kiegyenlítettebb válaszokat kaptam, a borító az első figyelemfelkeltésben jó helyen áll, a tartalom és a képi világ is szinte ugyanannyira látszik fontosnak. Az ár mindössze a megkérdezettek 7%-ának meghatározó tényező.

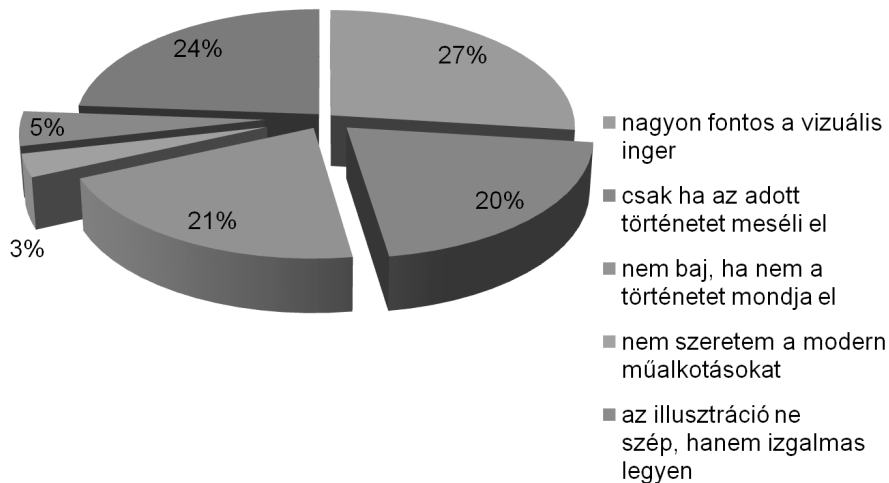
Mi alapján választ? (n=25)

1. diagram. Mi alapján választ?

4.2. „Mennyire fontos, hogy illusztrálva legyenek a kicsiknek szóló könyvek?” című diagram

A válaszadók túlnyomó többsége fontosnak tartja az illusztrációt a gyermekeknek szóló könyvekben, az, hogy miért viszont négy majdnem egyenlő részre oszlik. Ez a kérdés jó példa arra, hogy milyen egy nem átgondolt kérdés feltevése, mert látszólag egymáshoz nem kapcsolódó válaszok közül lehetett választani. Azért az világosan látszik, hogy a válaszadók 93%-a fontosnak tartja az illusztrációt a gyerekkönyvekben, bár a véleményük eltér abban, hogy miért, és hogy milyen a jó illusztráció szerintük.

2. diagram. Mennyire fontos, hogy illusztrálva legyenek a gyerekkönyvek?

5. A kutatás folytatása

A tervezett interjúk a gyermekkönyv-illusztrációkkal, illetve magukkal a gyermekkönyvekkel más-más aspektusból kapcsolatba kerülő személyekkel lesznek lebonyolítva. Terveim szerint egy manapság sokat foglalkoztatott illusztrátort és egy gyermekeknek szánt verseket író költőt fogok megkérdezni majdnem ugyanarról. Természetesen majd az interjú halad valamilyen irányba, de szándékomban áll, mivel mindketten alkotóművészek, nagyon hasonló kérdéseket is feltenni nekik.

A gyermekkönyvkiadónál az iránt is fogok érdeklődni, hogy jól érzem-e az ízlésformálási szándékot, vagy egyszerűen csak a kor kívánja meg, hogy minél szélesebb spektrumon válogathassanak az olvasók. Előfordul-e olyan, hogy bár előre valószínűsíthetően nem lesz gazdaságos egy projekt, ennek ellenére is kitartanak egy-egy könyv kiadása mellett? Ha igen, miért? Mi a menete, hogyan indul és jut el a kiadásig egy könyv? Ki választ illusztrátort?

Az interjúk között helyet kap majd két érdekelt a felhasználói oldalról is, egy kisgyermekes szülő és egy óvodapedagógus, de nagyon valószínű, hogy az érintett korosztályt is megkérdezem. Mivel ezek a beszélgetések még nem történtek meg, egyelőre csak feltevéseim vannak a válaszokkal kapcsolatban.

5.1. Tervezett interjú kérdései az illusztrátorhoz

A kutatás során a következő kérdésekre keresem a válaszokat. Az illusztrátornak az alábbi kérdéseket szeretném feltenni.

- Lát-e változást az elmúlt 10-15 év gyerekönyvei és a korábbi hasonló könyvek között – képekre, szavakra való tekintettel egyaránt?
- Mi a legfontosabb egy gyermekeknek szóló könyv képi anyagának elkészítésekor? Van-e bármiféle „vezérelv”, kell-e figyelni bármire, fontos-e egyáltalán, hogy milyen korosztálynak szólnak a képek? Van-e külön gyerek- és felnőtteknek szánt illusztráció?
- Mennyire kell szeretni, tudni a szöveget ahhoz, hogy jó illusztrációk készülhessenek?
- Kérem, válasszon ki egy konkrét verset, és mondja el, hogy hogyan született meg a kép hozzá? Egy olyant említsen, amit vagy nehéz volt megtervezni, vagy nagyon könnyű valami miatt.
- Hogyan készültek a képek?
- Hogyan fogott hozzá a könyvhöz?
- Elolvasta-e az összes verset? Fontos, hogy a képek is „meséljenek”, szóljanak valamiről?
- Csak illusztrációnak szánta a képeket, vagy a képeknek is van egy saját története a szöveg mögött?
- Mitől alkot szerves egységet a kép és a szöveg?⁶

5.2. A tervezett interjú kérdései a költőhöz

A vizsgálat során nagyon fontos a költő véleménye is a megszületett illusztrációkról, hiszen a könyvben a szöveg és az illusztráció együttesen gyakorol hatást az olvasókra. A következő kérdések szerepelnek az interjútervben.

⁶ Várnai Zs. (2015). „Egységes színpadot akartam állítani a versek köré” – Interjú Nagy Norbert illusztrátorral. [online] <http://uveghegy.com/2016/01/21/egyseges-szinpadot-akartam-allitani-a-versek-kore-interju-nagy-norbert-illusztratorral/> [2016. 02. 23.]

- Lát-e változást az elmúlt 10-15 év gyerekkönyvei és a korábbi hasonló könyvek között – képre, szóra való tekintettel egyaránt?
- Hogyan alakul ki, hogy ki illusztrálja a könyveit? Egy-egy verseskönyv összeállása előtt már megtervezi, hogy ki fogja illusztrálni? Ön dönti el vagy a kiadó? Közvetlen kapcsolat van az író/költő és az illusztrátor között?
- Szereti, ha egy-egy illusztráció tovább él a vers nélkül is? Tud olyan példát mondani, amikor a vershez készült kép önálló életre kelt?
- Hogyan születnek a versek?
- Van, hogy megihleti egy-egy képzőművészeti alkotás?
- Mindig egyetért az illusztrátor ötleteivel? Van beleszólása abba, hogy mi kerüljön a könyvekbe?
- Mitől alkot szerves egységet a kép és a szöveg?

6. Összegzés

Írásomban jelenleg egy kutatási terv került bemutatásra, melyet a véglegesített, a tapasztalatok alapján átalakított kérdőív segítségével szeretnék folytatni. Az eredmények tükrében véglegesítem majd az interjúkérdéseket, és azt követően keresem fel a válaszadókat. Céloom, hogy kutatásommal segítséget nyújtsak a szülőknél és az óvodapedagógusoknak a könyvek kiválasztásánál. Bízom abban, hogy sikerül felhívnom a vásárlók figyelmét a kortárs művészek kiváló alkotásaira.

Bibilográfia

- » Deszpot G. (2001). Képtelen keretben, a vizuális kultúra és a képességek fejlesztésének esélyei a kerettanterv alapján. *Új Pedagógiai Szemle*, 1. sz. pp. 17–29.
- » Petrolay M. (2013). *Tanulmányok meséről, gyermekirodalomról*. Budapest: Fapadoskönyv.
- » Nyitrai Á. (2014). A mese és a képeskönyv a legkisebbek életében, fejlődésében. *Kisgyermeknevelő*, 1. sz. pp. 18–26.
- » Várnai, Zs. (2015). „Egységes színpadot akartam állítani a versek köré” – Interjú Nagy Norbert illusztrátorral. [online] <http://uveghegy.com/2016/01/21/egyseges-szinpadot-akartam-allitani-a-versek-kore-interju-nagy-norbert-illusztratorral/> [2016.02.23.]